

7.G

Sedmá generace – společensko-ekologický časopis **2/2025**

Školní jídelny / Švédsko / Outdoor / Klima ve městech / Moderní sebeobrana /
Oppidum Závist / Stezka Země / Popkultura / Chůze / Petra Kolínská / Ta druhá /
Dominika Šindelková / Andrea Boháčiková / Michal Thomes / Intermezzo

Pestré a zelené jídelny?

9 771212 049002

XXXIV. ročník | 100 Kč | 4 €

přednášky diskuze swap opravná oblečení pop-up
hudební koutek společný oběd hudební performance

srustani.humanoddity.cz

27. dubna 2025
od 10:00 do: ~22:00

www.tydenproklima.cz

Tento projekt je financován Evropskou unií v rámci Národního plánu obnovy.

TÝDEN PRO KLIMA 2025

12| **Věřím, že převládne pozitivní polovina**
Foto: rostlinne.cz

57| **Rock for People chce být cirkulární**
Foto: nevinnebeti.cz

obsah

TÉMA

- 4| Kristýna Kousalíková
Konečně využitá šance pro pestřejší jídelny?
Školní obědy by mohly být zdravější.
- 9| Klára Nesitová
Jak měnit školní jídelny k lepšímu
Iniciativa *Skutečně zdravá škola* pomáhá už deset let.
- 12| Rozhovor s Adamem Brzicou Novotným
Věřím, že převládne pozitivní polovina
Říká lektor projektu *Rostlinně* určeného pro učitele gastronomie.

REPORTÁŽ

- 14| Ivana Míšková
Švédsko: Jak se žije v jedné z nejudržitelnějších zemí světa?
„Země tří korunek“ nás může inspirovat, ale ne ve všem.

SERIÁLY

- 18| Radovan Plášek
O popkultuře a touze jít proti systému
V příbězích musíme vědět, komu fandit a koho zavrhnout.
- 20| Ivana Míšková
Láska k přírodě, zn.: pravá outdoorová
Outdoorový sektor podléhá greenwashingu.
- 23| Rozhovor s Petrou Kolínskou
Zelený kruh v době zlomové
S ředitelkou Zeleného kruhu o jeho úspěších, nezdarech i výzvách.

DROBNOHLED

- 26| Sabina Vojtěchová
Žít ve městě? Horko těžko
Naše města nejsou na klimatickou krizi připravena.
- 32| Rozhovor s Andreou Boháčikovou
Kdyby byl svět v pořádku, feminismus bychom vůbec nepotřebovali
Říká Žena roku 2024.

- 34| Kristýna Čermáková
Závist: na kameni kámen
Stane se keltské oppidum na okraji Prahy turistickou atrakcí?

- 37| Ester Dobiášová
Moderní sebeobrana: dříve, než je pozdě
Lepší je být připravený* než litovat, že jste nic neudělali.

- 40| Lucie Miklová
Jak je důležité mít zemědělského poradce
Organizace Člověk v tísni pomáhá i zdejší zemědělcům.

- 41| Kristýna Hájková
Trumpoty s genderem
Spojené státy se odklání od lidských práv a svobodné vědy.

KULTURNÍ ZAHRADE

- 42| Luděk Čertík
Na široké stezce Země
Vracím se tam, kde je mi nejlépe.
- 47| Luděk Čertík
Kdo bubnuje v listí
Nechme se tímto světem pestrobarevně překvapovat.

- 50| Rozhovor s Dominikou Šindelkovou
Storytelling mi dal svobodu
S vypravěčkou o ožiování vlastních i mytologických příběhů.

- 54| Veronika Charvátová
Ta druhá: život ve stínu sourozence
Jak se žije takzvaným *skleněným dětem*?

ROZHOVOR

- 57| Rozhovor s Michalem Thomesem
Rock for People chce být cirkulární
Jak ekologizovat velký hudební festival?

editorial

Vážená čtenářko, vážený čtenáři,

v našem časopisu máme ve zvyku vracet se po mnoha letech ke stejným tématům a zjišťovat, jak se v čase posunula. Tentokrát navazujeme na vydání 5/2013 a nahlížíme, jak se (ne)zlepšilo stravování ve školních jídelnách.

I toto číslo je však mnohem pestřejší: vedle nového seriálu *Ekokauzy* vás letos čeká i cyklus *Zelený kruh*, v němž přiblížíme organizace spolupracující ve stejnojmenné platformě ekonevládek; v prvním dílu jsme vypovídali její ředitelku Petru Kolínskou. Kromě toho též obnovujeme seriál *Šetrnější spotřeba*, a to článkem Ivany Míškové dokladujícím greenwashingové praktiky outdoorového průmyslu.

Vaši pozornosti též doporučuji několik dalších rozhovorů, například s ředitelem Rock for People Michalem Thomesem, i dva nové eseje Luděka Čertíka. Tentokrát se s ním vydáte po široké stezce Země i do hmyzí vibrosféry. Tento svět totiž podle autora má — i kdybyste v něm pořád šlapali stejnou brázdou — „neustále co nabídnout, má stále čím překvapovat, vychylovat nás ze zažitých jistot a zjemňovat naše zarytá přesvědčení“.

A abych nezapomněl: z distribuce se nám vrátilo dvacet knih sedmogenračních rozhovorů *Předit dětem, co je k žití*. Pokud ji ještě nemáte, máte novou šanci. Děkuji vám za podporu.

Pestré a zelené jarní dny přeje

Vít Kodr

PŘIPRAVUJEME: greenwashing • eko-fámy • ekocida • lesní komiks • symbiotická architektura • duhové ředitelky • a další čtení pro současné i příští generace

Net zero jako příležitost

Sektor čisté energie a klimatických řešení ve Velké Británii zažívá mimořádný rozkvět. Podle nové zprávy Konfederace britského průmyslu (CBI) vzrostla takzvaná „net zero ekonomika“ (tedy uhlíkově neutrální) v roce 2024 o 10 % a třikrát rychleji než zbytek britského hospodářství. Zelené podniky — od obnovitelných zdrojů po recyklaci — nyní tvoří více než jedno procento celkové britské ekonomiky, zaměstnávají téměř milion lidí na plný úvazek a nabízejí průměrný plat 43 000 liber ročně, což je o 5 600 liber více než národní průměr. Ministr energetiky Ed Miliband tak o net zero mluví jako o „příležitosti století“ a zdůrazňuje, že je cestou k energetické bezpečnosti.

Foto: Lukas Werner

Právo na opravu pro všechny

Zastupitelé všech padesáti států USA již schválili nebo aktuálně projednávají legislativu o právu na opravu. Jde o právní rámec, který zaručí spotřebitelům možnost legálně opravit své elektronické zařízení — nebo ho svěřit opraváři vlastního výběru — bez překážek ze strany výrobců. „Nejde jen o legislativu — je to kulturní revoluce,“ uvedl Kyle Wiens, šéf organizace iFixit, která dlouhodobě upozorňuje na environmentální dopady způsobené elektronickým odpadem i na to, že technologické firmy často opravám svých výrobků brání záměrně. V Evropské unii aktuálně členské státy zavádějí úpravy podle směrnice o právu na opravu, díky níž získají spotřebitelé snazší přístup k náhradním dílům či k platformě s přehledem opravářů.

Nový způsob vychytávání CO₂

Vědci ze Stanfordovy univerzity objevili levnou a praktickou metodu, jak z atmosféry trvale odstranit oxid uhličitý. Jejich postup využívá běžné horniny s obsahem hořčíku a křemíku

a technologii podobnou výrobě cementu, čímž výrazně snižuje náklady a energetickou náročnost oproti dosavadním metodám přímého zachytávání uhlíku. „Země má téměř neomezené zásoby minerálů schopných vázat CO₂ — jen to normálně trvá stovky až tisíce let. My jsme ten proces dokázali urychlit,“ vysvětluje profesor chemie Matthew Kanan. Metoda by navíc mohla přinést i benefity pro zemědělství: přidávání těchto minerálů do půdy by nejen pohlcovalo CO₂, ale zároveň i zlepšovalo její kvalitu a výnosy plodin.

200 miliard na biodiverzitu

Na únorové biodiverzitní konferenci OSN COP16 v Římě se představitelé států zavázali přispívat každoročně 200 miliard dolarů na ochranu biodiverzity — a to až do roku 2030. Součástí dohody je také vytvoření zvláštního fondu pro rozvojové země, v němž bude už letos 20 miliard dolarů, přičemž roční příspěvky se do konce dekády navýší na 30 miliard. „Dnes jsme dosáhli přijetí prvního globálního plánu financování ochrany života na Zemi,“ prohlásila dojatá prezidentka COP16 Susana Muhamad a dodala, že jde o historický den.

O2 a snazší recyklace elektroniky

Zákazníci operátora O2 mohou nově využít službu, jež má zefektivnit recyklaci elektroniky v Česku. Při instalaci nebo servisu internetu si od nich firemní technik může převzít staré mobily, nabíječky či baterie. Služba je zadarmo a platí po celé republice, jedinou podmínkou je, aby odevzdaná elektronika nevážila více než tři kilogramy. O2 pak všechny odpad předává kolektivnímu systému REMA, jenž slibuje ekologickou recyklaci. Zákazníci neplánující návštěvu technika mohou své staré přístroje odevzdat i v O2 prodejnách.

Školní obědy potřebným

Přebytky z českých školních jídelen mohou být nyní díky práci organizace Zachraň jídlo darovány, například do azylových domů nebo charitám. Dosud přitom podle výzkumů skončila v koši až třetina uvařeného jídla. Členové Zachraň jídlo připravili školám vzorové smlouvy a hygienické postupy, které celý proces usnadní. Všechny školy v Česku také mohou využívat aplikaci Zachraň oběd, jež pomáhá s evidencí i koordinací odběru jídel.

Připravila Karolína Kupková.

Po dálnici na klimatickou konferenci

Brazilské úřady nechaly vykácet 13 kilometrů deštného pralesa kvůli výstavbě čtyřproudové dálnice do města Belém, kde se v listopadu uskuteční klimatická konference COP30. Očekává se účast až 50 000 lidí, kterým chce vláda zjednodušit dopravu. Projekt s názvem *Avenida Liberdade*, jehož náklady dosahují v přepočtu 1,8 miliardy korun, byl od roku 2012 opakovaně odkládán kvůli obavám z negativních dopadů na životní prostředí. Nyní ale dostal zelenou. Konference se má přitom paradoxně zaměřit i na ochranu amazonského pralesa a prezentovat kroky, které brazilská vláda v této oblasti podnikla.

Foto: Richard Wang

Omráčit, rituálně zabít, vyvézt

Novela veterinárního zákona a zákona na ochranu zvířat proti týrání nově umožňuje provádět rituální porážky i pro komerční účely. Zároveň zavádí povinnost zvíře před porážkou omráčit elektrickým proudem. Dosud byly halal a košer porážky povoleny pouze pro potřeby náboženských obcí. Cílem změny je omezit vývoz živých zvířat, zejména do Turecka, a místo toho vyvážet samotné maso. O novele se vedla dlouhá debata — odpůrci varovali před možným nadměrným utrpením zvířat při rituálních porážkách, zastánci zase upozorňovali na stres a bolest spojenou s dlouhými transporty. Jakmile totiž kamion překročí hranice EU, ztrácejí úřady veškerou kontrolu nad tím, jak je se zvířaty zacházeno.

Příroda místo analgetik

Vědecký tým Univerzity v Exeteru a Vídeňské univerzity prokázal, že pohled na přírodu, a to i na fotografii, snižuje aktivitu té části mozku, která se podílí na vnímání bolesti. Pomocí funkční magnetické rezonance výzkumníci měřili reakce 49 dobrovolníků a dobrovolnic, kteří během sledování různých

scén (přírody, města a kanceláře) dostávali elektrické šoky různé intenzity. Výsledky ukázaly, že při pohledu na přírodní scénérii účastníci nejenže subjektivně pocitovali menší bolest, ale tento efekt se jasně projevil i na jejich mozkové aktivitě.

Francie řekla „non“ jednorázovým e-cigaretám

Francouzský parlament schválil zákaz prodeje a distribuce všech jednorázových elektronických cigaret. Francie se tak po Belgii stala druhou zemí Evropské unie, která k tomuto kroku přistoupila — belgický zákaz platí od letošního ledna. Hlavním důvodem k opatření bylo zbytečné plýtvání cennými materiály a škodlivý vliv vapování na zdraví především nezletilých. Největší ekologickou zátěž představují baterie obsahující nikl, kobalt a lithium — jsou sice nabíjecí, ale jednorázové e-cigarety jejich opětovné využití neumožňují. Znovuplnitelné varianty elektronických cigaret zůstávají ve Francii legální.

V/Nesmírné schopnosti lišejníků

Výzkum Jagellonské univerzity a Polské akademie věd ukázal, že některé lišejníky dokážou přežít i podmínky podobné těm na Marsu. Zatímco předchozí studie v této oblasti se zaměřovaly na to, jak se lišejníky vyrovnávají s vysokou úrovní UV záření či s extrémními teplotami, tentokrát bylo hlavním cílem zjistit, jaká je jejich odolnost vůči ionizujícímu rentgenovému záření o síle 50 grayů. To představuje dávku, které je povrch Marsu vystaven přibližně za jeden rok. Všechny experimenty přežila jen džbánovka mechová, kterou před zářením pravděpodobně chrání její tvrdá kůra posetá krystaly štavellanu vápenatého.

Velká uhlíková síla

Deník The Guardian zanalyzoval přes 250 administrativních dokumentů společnosti Walt Disney Company a zjistil, že natáčení filmu *Malá mořská víla* z roku 2023 a letošní *Sněhurky* měla větší uhlíkovou stopu než dvouletý provoz letišť v Birminghamu či East Midlands. Jen ve Velké Británii, kde se část produkce snímků odehrála, měla *Sněhurka* na svědomí 3153 tun CO², zatímco *Malá mořská víla* dokonce 5127 tun CO². Celkové emise jsou přitom ještě vyšší — část natáčení probíhala i jinde, například na Sardinii. Pro srovnání: birminghamské letiště v letech 2023 až 2024 vyprodukovalo 7829 tun CO² a East Midlands 3351 tun CO².

Připravila Adéla Fischerová.

Konečně využitá šance pro pestřejší jídelny?

Více než třicet let se nezměnila pravidla, podle nichž se ve školních jídelnách vaří dětem obědy. Odborníci, lékaři i veřejnost volají po větší pestrosti a udržitelnějších možnostech stravování. Mezi nejvýraznější iniciativy posledních let patří kampaň *Pestré jídelny* organizace NESEHNUTÍ, která usiluje o nutričně vyvážené a zároveň ekologičtější obědy pro děti. A ledy se i díky ní začínají posouvat. Otevře se tedy školním jídelnám konečně cesta ke změně?

KRISTÝNA KOUSALÍKOVÁ

Školní stravování v Česku ovlivňuje zdraví téměř dvou milionů dětí a má jedinečnou příležitost nabízet jim každý den vyváženou a kvalitní stravu. Současný systém však stále klade důraz na nadměrnou konzumaci živočišných produktů a umožňuje podávat nutričně nevyvážená jídla. Role školních jídelen se přitom už dávno posunula — už neslouží jen k prostému nasycení dětí. Dnes mají také vzdělávací, výchovnou a sociální funkci a mohou pomáhat dětem vytvářet zdravé stravovací návyky na celý život.

Alespoň to je cílem kampaně *Pestré jídelny*, již od roku 2021 vede organizace NESEHNUTÍ. Snaží se změnit zastaralá pravidla školního stravování a prosadit více rostlinných a nutričně vyvážených jídel. Nejde ale jen o úpravu jídelníčků — *Pestré jídelny* bojují za změny ve Vyhlášce o školním stravování a v systému spotřebního koše, který určuje, jaké potraviny a v jakém množství musí jídelny nakupovat. Současné (a hodně letité) nastavení totiž podporuje nadměrnou konzumaci živočišných produktů na úkor mnohdy zdravějších rostlinných alternativ, jako jsou luštěniny a celozrnné obiloviny.

Vedle legislativního tlaku iniciativa také aktivně pomáhá školním kuchařkám a kuchařům. Buduje databázi pestrých a vyvážených receptů, školí personál a ukazuje, že školní obědy mohou být nejen zdravější, ale i chutnější a šetrnější k planetě. Do jejich pilotního projektu snížení uhlíkové stopy se zapojily tři základní školy.

Díky svým aktivitám dokázali dostat téma školního stravování do veřejné debaty i na politickou úroveň. „Viděli*y jsme, že je potřeba zaměřit se na systémovou změnu a přinést konkrétní politické návrhy, které umožní zdravější a pestřejší stravu ve všech školách,“ vysvětluje Kristýna Cábová, koordinátorka projektu *Pestré jídelny*.

V rámci kampaně se konají kulaté stoly s odborníky a klíčovými aktéry, kde hledají cesty, jak školní stravování posunout k lepšímu. Téma rovného přístupu ke kvalitnímu jídlu ve školách řešili i s vládní zmocněnkyní pro lidská práva Klárou Laurenčíkovou. A právě veřejné debaty a podporu odborníků v oblasti výživy považuje Cábová za hlavní milník v jejich kampani. Legislativní změna školního stravování už leží na stole, ale její konečná podoba zatím není jasná.

Pravidla z minulého století

České školní jídelny se již více než tři desítky let řídí systémem podle takzvaného spotřebního koše, jehož podoba se od roku 1993 nezměnila. Od té doby se však změnila znalost o výživě, technologie i dostupnost některých potravin na trhu. V platné legislativě o školním stravování navíc zcela

Samoobslužný bar ve školní jídelně: archiv F.

chybějí požadavky na nutriční hodnotu jídel, kvalitu surovin, ale také třeba velikost porcí.

Díry v legislativě se tak propisují do reality. Zmíněné nedostatky školního stravování odhalila také studie Státního zdravotního ústavu (SZÚ) z roku 2020, jež analyzovala školní stravování včetně laboratorních rozborů. Potvrdila, že děti na talířích nedostávají plně nutričně kvalitní pokrmy — neposkytují jim dostatek energie, chybí v nich zdraví prospěšné tuky, a naopak přebývá sůl a vysoce průmyslově zpracované potraviny. Vyhláška je nyní nastavena tak, že využívání vysoce průmyslově zpracovaných potravin včetně instantních směsí, ochucovadel a polotovarů povoluje.

Současný spotřební koš vychází z výživových doporučení formulovaných koncem osmdesátých let, která ještě sledovala jiné cíle. Například se neřešilo, jak předcházet civilizačním onemocněním spojeným s nezdravým životním stylem. V této souvislosti je doporučováno navýšení podílu

Děti se učí připravovat zdravá jídla v rámci výuky, foto: archiv F.

potravin rostlinného původu (celozrnných obilovin, luštěnin, ovoce a zeleniny) a snížení konzumace červených druhů masa — především masných výrobků (uzeniny a další zpracované formy masa), a místo toho upřednostnit rybí a netučné drůbeží maso. Nic z těchto doporučení však ve vyhlášce není, a tím pádem nejsou v drtivé většině ve školních jídelnách naplňována.

Dlouholetý boj

Stejně jako další tuzemské iniciativy se *Pestré jídelny* snaží rozhybat zakonzervovaný systém školního stravování a posunout ho směrem k modernější, kvalitnější, chutnější a udržitelnější podobě. Usilují také o to, aby se ve školách mohly naobědvat všechny děti — včetně těch, které preferují jídelníček s nižším podílem masa a živočišných produktů, nebo těch se speciálními dietními potřebami. V současnosti totiž některé děti ze školního stravování vypadávají, protože jim jídelny nedokážou nabídnout vhodnou alternativu — a často jim neumožní ani ohřát si vlastní donesené jídlo.

Školní stravování v Česku stojí nyní na prahu změny — ovšem není to poprvé. Snahy o zpestření a zkvalitnění školních obědů se táhnou už více než dvě dekády. Již v roce 2008 se tehdejší ministr školství Ondřej Liška pokusil prosadit novou vyhlášku, jež měla školní jídelny přiblížit moderním výživovým doporučením. Jeho návrh kladl důraz na kvalitu surovin i inspiraci z Vídně, kde školy nakupují potraviny přímo od místních farmářů namísto od velkoobchodů. Tento návrh však narazil na politický odpor a nebyl schválen.

Přestože snaha o reformu tehdy neuspěla, debata o budoucnosti školního stravování neutichla. Pět let po Liškově neúspěšném pokusu se začíná formovat tlak zdola — ze strany výživových expertů, nespokojených rodičů i pedagogů. Jedním z klíčových iniciátorů je vsetínský učitel Bohuslav Sedláček, který spolu s výživovou specialistkou Margit Slimákovou zakládá sdružení *Skutečně zdravá škola* (viz text Kláry Nesitové v tomto čísle). Nabízí školám dobrovolný program na zlepšení kvality školního stravování, do něhož se dosud zapojilo 539 škol. A postupně přibývají další iniciativy: *Zdravá*

školní jídelna vedená Státním zdravotním ústavem nebo projekt *Máme to na talíři a není nám to jedno* (MTNT), který vznikl pod záštitou ministra zdravotnictví Vlastimila Války.

Zápal versus politické brzdy

Chuť ke změně je tu už zkrátka dlouho a sílí. Jak to, že se tedy školní stravování stále neposunulo? Podle Kristýny Cábové z NESEHNUTÍ je hlavním problémem politická situace — a především neochota ministerstva školství se tímto tématem aktivně zabývat a vzít si ho za své. Její organizace dlouhodobě kritizuje váznoucí komunikaci ze strany úřadů včetně Ministerstva školství, posouvání termínů a ve výsledku také odklad změny vyhlášky, která měla původně nastat již v roce 2023.

Navzdory odborným doporučením a rostoucímu veřejnému tlaku se tedy zásadní kroky stále odkládají, což brzdí potřebné změny. NESEHNUTÍ tak v této souvislosti minulý rok na jaře uspořádali před ministerstvem zdravotnictví happening, jehož bezprostředním důvodem bylo další odložení vyhlášky. Komunikaci s ministrem školství Mikulášem Bekem hodnotí jako velmi složitou. „Ministr se tématu dlouhodobě vyhýbá a z jeho strany chybí ochota se s námi k tomuto tématu sejít,“ vysvětluje Cábová.

NESEHNUTÍ kritizovalo také postup Státního zdravotního ústavu (SZÚ) při přípravě návrhu spotřebního koše a jeho pilotním testování v září minulého roku. Návrh byl podle tiskové zprávy organizace „netransparentní“ a lidé z občanských skupin k němu nebyli přizváni. „Naše zapojení proběhlo především prostřednictvím podání připomínek v rámci mezi-resortního připomínkového řízení,“ dokresluje Cábová.

Méně masa, lžíce luštěnin navíc

Loni na podzim tedy mezíresortní skupina pod vedením Státního zdravotního ústavu představila návrh úpravy spotřebního koše, klíčového prvku Vyhlášky o školním stravování. Změny? Méně masa a soli, zato více zeleniny, luštěnin a celozrnných obilovin. Iniciativa *Pestré jídelny* novelu vítá jako „krok správným směrem“, přesto má k návrhu výhrady. Hlavním nedostatkem je podle nich nedostatečná podpora rostlinných jídel jako běžné součásti školního menu. Oceňují však alespoň možnost volby bezmasých jídel.

„Navýšení množství luštěnin je nedostatečné — jde jen o polévkovou lžici na porci za týden. U bezmasých pokrmů tak stále převažují mléčné výrobky,“ upozorňuje Anna Neumannová, dlouholetá koordinátorka kampaně. Pozitivní naopak je, že jídelny mohou podávat luštěnin více, pokud budou chtít, protože návrh neobsahuje žádný pevně stanovený limit.

Ze vzdělávacích kurzů Rostlinné, foto: Rostlinné.cz.

Foto: archiv MJ.

Další změnou je možnost volby bezmasého pokrmu v jídelnách, jež nabízejí více variant. Tam, kde výběr není možný, vyhláška počítá s minimálně dvěma bezmasými jídly týdně.

Kdo se bojí bezmasých obědů?

I návrh na toto mírné omezení masových pokrmů ve školních jídelnách vyvolal bouřlivé reakce a stal se novým politickým terčem. Andrej Babiš jej ve svém videu označil za nesmysl a zbytečnou komplikaci pro kuchařky. Ministr zdravotnictví Vlastimil Válek se vzápětí vymezil proti „šíření nepravd“ kolem nové vyhlášky na svém facebookovém profilu a ujistil, že jídelny nebudou moci vařit maso pouze dvakrát do týdne. Poukázal na lobby potravinářského průmyslu, který by zavedením nového spotřebního koše přišel o zisky z dodávek „dehydratovaných, přesolených a nezdravých prefabrikátů“.

Kritiku přidalo také Ministerstvo zemědělství a Hospodářská komora, které varují před možnými dopady na zdravý vývoj dětí. *Pestré jídelny* namítají, že dvě bezmasé varianty týdně nejsou radikální změnou, ale minimálním krokem k vyváženějšímu jídelníčku. Omezení masa ve školních obědech je například podle Martina Krobota, předsedy České asociace nutričních terapeutů, naprosto v pořádku.

Lékařka a nutriční expertka Eliška Selinger pak připomíná, že mnoho opatření prospěšných pro planetu je zároveň klíčových i pro lidské zdraví — například omezení uzenin a červeného masa nebo zvýšení konzumace ovoce a zeleniny. Podobná opatření už dávno fungují v jiných evropských zemích. V Portugalsku a Německu jsou vegetariánské obědy běžnou součástí školních jídelen, zatímco ve Francii musí školy nabízet bezmasou variantu každý den.

Pestřejší talíře, plnější koše?

Odpůrci nového spotřebního koše, který má školním jídelnám přinést více zdravých prospěšných potravin, však překvapivě argumentují obavami z ekologického dopadu — většího plýtvání. V připomínkách to uvedla například Hospodářská komora a upozorňuje na to také Adam Kilberger z Asociace společného stravování. Podle nich změny v jídelníčku nemusí děti přijmout, a jídla se tak bude vyhazovat ještě víc než dosud — podle studie Státního zdravotního ústavu se u nás ročně vyhodí asi 96 milionů pokrmů v celkové hodnotě 2,5 miliardy korun.

Tento argument však odmítají školy, které se zapojily do pilotního testování nového spotřebního koše, tvrděním, že nepozorují, že by děti jídlo víc vyhazovaly. „Nepostřehla jsem, že by vznikaly větší zbytky, a to ani u problematických ryb a luštěnin,“ uvedla letos v únoru pro Seznam Zprávy

Renata Převrátilová, vedoucí školní jídelny v Hvožďanech. Podle její zkušenosti záleží na kvalitě přípravy jídla a správném ochucení. „Pokud se potraviny dobře připraví, děti je nevyhazují víc než třeba hovězí maso,“ dodává.

Není tedy důvod k větším obavám, že by nová vyhláška vedla k většímu plýtvání jídlem. Navíc existují nástroje, jak s ním efektivně pracovat. Příkladem je známý finský model stravování, který má podobu samoobslužného bufetu. Jídelna, kde si jídlo nabírají žáci sami, funguje také v Masarykově základní škole v Tanvaldu. Jak pro server Ekoweb uvedla ředitelka školy Jana Duňková, děti přistupují k dojíždání jídel zodpovědněji — nejdříve si vyberou, co jim chutná, a případně si přidají. Objem vyhozeného jídla se tím významně snížil.

Revoluce na talíři, nebo další promarněná šance?

Návrh novely Vyhlášky o školním stravování je již po připomínkovém řízení, jež skončilo v březnu 2025, a nyní čeká na schválení ministrem školství Mikulášem Bekem. Výsledná podoba návrhu s vypořádanými připomínkami by měla být známá letos v květnu nebo červnu. Již nyní se spekuluje o možnosti odkladu, a rozhodnutí o parametrech novely by tak mohlo padnout až po říjnových volbách, z nichž vzejde nová vláda. Vzhledem k tomu, že jejich pravděpodobným vítězem bude zmíněný Andrej Babiš, by tato varianta zřejmě znamenala opětý regres.

NESEHNUTÍ a desítky dalších organizací se aktivně zapojily do připomínkového řízení a nyní mobilizují veřejnost, aby se postavila za pestřejší a zdravější školní jídelny a napsala ministrově Bekovi. „Zda je tam ochota naslouchat našim připomínkám se teprve dozvíme na základě jejich vypořádání,“ shrnuje Cábová.

Pestré jídelny se i nadále snaží prosadit své návrhy a upozorňují, že bez legislativního tlaku se školní jídelny dopředu neposunou. Pokračovat budou v advokační práci, komunikaci s ministerstvy a školami. Od září se navíc plánují více zaměřit na střední školy.

Otázkou tak nyní zůstává, zda se téma dokáže vymanit ze zajetí předsudků, populistických tlaků politiků a potravinářské lobby. Jedno je však jisté — boj za pestřejší jídelny ještě zdaleka nekončí.

Kontakt: kousalikova.kristyna@gmail.com.

Ze vzdělávacích kurzů Rostlinně, foto: Rostlinně.cz.

ROZHOVOR S ADAMEM BRZICOU NOVOTNÝM

Věřím, že převládne pozitivní polovina

Adam je zkušený kuchař a zakladatel projektu Hostina, který se zaměřuje na rostlinný catering. Kromě toho se věnuje také kurzům veganského vaření, a to jak pro širokou veřejnost, tak pro školy. Právě na kurzy pro kantory gastronomických středních škol v rámci projektu Rostlinně jsem se jej ptala v následujícím rozhovoru.

Co bylo původním cílem Rostlinně a celého projektu kurzů pro kantory?

Jde o projekt, ke kterému jsem byl externě oslovený. Pokud to chápu správně, tak motivace *Rostlinně*, respektive i moje byla nějakým způsobem edukovat profesory na školách směrem k novým rostlinným trendům. V případě gastronomických středních škol je motivace hlavně předat znalosti profesorům, aby se vzdělali v rámci přicházejícího trendu rostlinné stravy. Chceme, aby získali přehled, aby si vyzkoušeli tvořit nové recepty

a abychom jim předali i nějaké teoretické znalosti. Cílem je, aby si zlepšili odbornost a mohli to předávat dál svým studentům ve výuce. V uvozovkách je tedy využíváme jako médium k dalšímu šíření této myšlenky na studenty. Trochu se to liší například od projektu *Pestré jídelny*, v rámci kterého chodíme na základní školy. Tam chodíme přímo do kuchyní a děláme kurzy přímo s kuchaři a kuchařkami. Podobně to funguje při školeních s Proveg ve vysokoškolských menzách, kdy se také chodí přímo do kuchyní.

To byla právě moje další otázka, proč jste se zaměřili zrovna na gastronomické školy? Vy tedy školíte kuchaře i na základních školách?

Ano, přesně tak. S organizací Nesehnutí a jejich projektem *Pestrých jídel* školíme na základních školách, ale tam jde především o to, aby se zlepšil stav jídelen jako takových. Naopak v případě středních škol se chcete přesvědčit, že lidé, kteří ty gastronomické obory studují, které to zajímá a kteří se tomu oboru pravděpodobně po maturitě nebo vyučení budou věnovat

profesionálně, získají dostatečné teoretické i praktické know-how už při studiu. Věříme, že se tím zvýší jejich konkurenceschopnost na trhu. Až se budou hlásit do hotelu nebo restaurace, tak budou vědět, co je rostlinná strava a budou schopni lépe reagovat na poptávku. Školy by měly jít v tomto ohledu s dobou a měly by umět studenty připravovat na praxi. A pro nás to má samozřejmě tu přidanou hodnotu, že je to svým způsobem forma aktivismu.

Když jste pak s kantory na místě komunikovali, soustředili jste se právě na tyto praktické důvody? Jak to v praxi probíhalo?

Ten kurz byl minulý rok rozdělený do tří dnů. Dny jsou rozdělené na teoretickou a praktickou část. Celé se to odehrává v Národním zemědělském muzeu v Praze. Mají tam krásné prostory jak pro teoretickou část, pro kterou mají krásnou učebnu, tak pro praktickou. Národní zemědělské muzeum má zcela profesionálně vybavené kuchyňské studio s jednotlivými stanicemi, kde si profesori mohou vše odzkoušet a odvařit s námi. Po úvodní dvouhodinové teoretické části zhruba čtyři hodiny vaříme. První den představujeme rostlinnou kuchyni a nějaké hlubší ideje. Já se to snažím pojímat hodně diskusně a otevřeně, jako kdybychom seděli na kafi a bavili se o tom. Snažím se být hodně pozitivní a poslechnout si i další názory.

Učitelé k nám jezdí z celé České republiky, takže tam máme hrozně zajímavý vzorek lidí a různých přístupů a názorů. Lidé jsou rostlinnému vaření různě otevření. To platí i o školách samotných. Některé školy ten trend už vnímají dlouho a nějakým způsobem už se jej snaží studentům předávat. Pro jiné je to relativně nové. Některé

Ze vzdělávacích kurzů Rostlinné, foto: Rostlinné.cz.

učitele na kurz zkrátka pošle ředitel, protože si myslí, že to je dobrý nápad. Na nás potom je, abychom je přesvědčili o tom, že to opravdu je dobrý nápad, nikoli jen povinnost, kterou si tam mají odsedět. A věřím, že se nám to docela daří.

Je tam nějaký vzorec, že například ve větších městech nebo v Praze jsou s rostlinnou stravou ti učitelé již více obeznámeni?

Ne, ne, ne. Také bych si to býval myslel, ale je to docela randomizovaná skupina napříč veškerými demografickými ukazateli.

Jak na obsah kurzů účastníci reagují? Jaké máte ohlasy?

Měl jsem z toho samozřejmě trochu respekt. Když děláme kurzy pro veřejnost, kam se lidé aktivně hlásí, tak samozřejmě cítíme nadšení a chuť nasávat informace. Tady jsme si nebyli jistí, jak motivovaní lidé přijedou. Už v průběhu kurzů jsem ale cítil, že to funguje. Nakonec to bylo skvělé. Na kurzech jsme měli zhruba deseti až dvanáctičlenné skupiny. Dynamice celé skupiny vždy hrozně pomohlo, když tam byli dva nebo tři hodně proaktivní a pozitivní lidé. To vždy strhne celou skupinu a teoreticky, i kdyby tam byl nějaký morous, tak už se ne projeví, protože ho přejede pozitivita ostatních. Je důležité si vždy udělat alespoň pár takových silných spojenců, kteří nám pomáhají s atmosférou celé skupiny.

Jinak jsme se snažili nasbírat zpětné vazby i po těch kurzech prostřednictvím dotazníků a celkově jsme měli hrozně pozitivní feedback.

Máte informace o tom, zda ty nové dovednosti aplikují ve výuce?

Já věřím, že ano. Určitě. I pak Kristýně

(Kristýna Jiroušková je koordinátorkou projektu *Rostlinně*, pozn. aut.) chodily zprávy, jak ty zkušenosti kantoři zařazují do praktické výuky. Z toho máme velkou radost.

Na webu Rostlinně.cz je uvedeno, že se kurzu zúčastnilo zhruba padesát kantorů z celkem deseti středních škol. To stále platí? Plánujete v kurzech pokračovat?

Už příští pondělí začínáme s dalším ročníkem. Letos kurz opakujeme a zkrátili jsme ho do dvoudenního bloku, abychom to líp kontrovali. Myslím si, že účast by měla být podobná. My bychom samozřejmě hrozně rádi věděli, jak to naškálovat. Jedná se o skvělý bohubilý projekt, ale uvědomujeme si, že odučit padesát lidí ročně není moc. I tak v tom ale vidím velký smysl. Zvládáme oslovovat další hotelové školy a učiliště napříč republikou. I když jde většinou o jednoho nebo dva kantory, věřím, že získané informace pak ve škole zvládnou předat dál. Pak to škálování za nás udělá škola samotná. My to předáme na kurzu dvěma učitelům, a ti to pak mohou předávat dál stovkám studentů.

Já ten trend rozhodně pozoruji, hlavně v menších. V Brně, kde jsem studovala, jsme měli celou veggie menzu. Na tom se také podílíte?

Historicky jsme to dělali s Provegem. To bylo především tady v Praze a pak jsme byli v Olomouci na Univerzitě Palackého. Šlo především o praktické ukázky jak studené kuchyně, tak i různých teplých receptů. Při spolupráci přímo s kuchaři je nejdůležitější, aby na to pozitivně nahlížel vedoucí dané jídelny. Ten o všem rozhoduje a zároveň motivuje a vede celý tým.

Rozdíl je také v tom, že na vysokých školách samotní studenti častokrát požadují rozšíření nabídky. Proto je možná jednodušší to tam prosadit...

Zároveň jde také o to, že školy a školky dnes stále ještě musí reagovat na zastaralý spotřební koš, kterým jsou zkrátka svázaní. Na vysoké školy se ale nevztahuje, takže jsou mnohem svobodnější a mohou reagovat na požávku studentů. Kromě studentů je na ně také tlak shora ze státních a evropských institucí. Posledním faktorem je také to, že mají poměrně vysoké rozpočty. To vše vede k tomu, že se tam změny prosazují mnohem rychleji.

Věříte, že nyní připravovaná novela zákona o školním stravování transformaci pomůže?

Ano, věřím. Myslím si, že je to na dobré cestě. Věřím, že se to stane. Spolupracovat se základními školami je pro mě úplně kouzelné. Já jsem zastáncem toho, že máme dát dětem od malička trochu víc vlastní zodpovědnosti. Proto například prosazování samoobslužných bufetů, kde si dítě bude moct více vybrat, považuji za krok správným směrem. Ale musí tomu věřit i lidé na těch školách.

Z mé zkušenosti je to v současnosti tak půl na půl. Část lidí nad dětmi trochu láme hůl, protože jim každý den prochází pod rukama plné talíře končící v koši. To samozřejmě vede k nižší důvěře v děti až k pocitu vyhoření. Druhá polovina ale děti podporuje a pracuje ve školství, protože je děti každý den nabíjejí, byť ta práce může být relativně stereotypní a často ne moc dobře ohodnocená. Já ale věřím, že převládne ta pozitivní polovina.

Připravila Ivana Míšková.

Kontakt: miskova.ivca@gmail.com.

KLÁRA NESITOVÁ

Jak měnit školní jídelny k lepšímu

Školní jídelna je pro mnoho dětí spíše strašák než místo, kam by se těšily. Omáčky v nejrůznějších odstínech hnědé, rozvařená zelenina nebo bramborová kaše s konzistencí lepidla často vedou k tomu, že se jídelně raději vyhýbají. Právě tuto skutečnost se již deset let snaží změnit občanská iniciativa *Skutečně zdravá škola*, která dosud pomohla 565 školám v cestě k chutnějšímu, zdravějšímu a udržitelnějšímu jídlu. Podrobnosti nám sděluje odborný garant programu a předseda spolku Tomáš Václavík.

Skutečně zdravá škola je celoškolský program, jenž školám pomáhá vytvářet kulturu zdravého a udržitelného stravování. Jako inspirace pro jeho vznik posloužil obdobný program z Velké Británie s názvem *Food For Life Partnership* proslavený Jamie Oliverem. „Získali jsme od nich svolení program adaptovat do českého prostředí a od roku 2015, kdy jsme jeho pilotní verzi představili školám, se do něj mohou zapojovat,“ vysvětluje Václavík.

Britský program spolupracuje s několika univerzitami a provádí výzkumy zaměřené na dopad programu na zdraví dětí. „Tyto studie ukazují, že program má pozitivní vliv na zdraví dětí, zejména pokud jde o frekvenci konzumace ovoce a zeleniny. Dále se prokázalo, že změny ve stravovacích návycích dětí ovlivňují i širší komunitu, kdy děti přenášejí své nové stravovací návyky do svých rodin, což má pozitivní dopad na zdraví jejich blízkých,“ uvádí Václavík. V České republice

však podobné studie zatím chybí, jelikož není dostatek peněz na jejich realizaci.

Sedm kroků k lepší školní stravě

K tomu, aby škola získala certifikát, potřebuje splnit sedm kroků. Nejprve se musí do programu zaregistrovat, čímž automaticky získá přístup k metodické a organizační podpoře. Následně se vytvoří Akční skupina složená z pedagogů, rodičů a žáků, jež koordinuje změny. Dále vznikne *Plán zdravého a udržitelného stravování* s cílem identifikovat a uskutečnit potřebná opatření pomocí materiálů a metodických pomůcek. Škola postupně plní kritéria programu na bronzové, stříbrné a zlaté úrovni, což vede k žádosti o certifikát. Po jeho udělení je škola oceněna a stává se vzorem pro další instituce.

Zdravé jídlo na okraji zájmu

Školní stravování v České republice čelí dlouhodobým systémovým výzvám, které odhalují hluboké mezery v přístupu k výživě dětí. Podle Tomáše Václavíka zůstává téma zdravého a udržitelného stravování zcela mimo hlavní zájem vzdělávacího systému.

Problém sahá daleko za pouhou kulinářskou oblast — jde o komplexní společenské téma, vytěšňované z veřejného a politického diskurzu. „Školy a jejich zřizovatelé se přednostně zaměřují na jiné rozvojové oblasti, jako jsou digitální kompetence nebo inkluzivní vzdělávání, přičemž opomíjejí zásadní aspekt — vliv stravy na mentální výkonnost a soustředění dětí,“ vysvětluje Václavík. Právě kvalitní stravování přitom představuje klíčový předpoklad pro úspěšné vzdělávání. Výživa přímo ovlivňuje schopnost dětí přijímat a zpracovávat informace, jejich pozornost a celkový intelektuální výkon.

Dlouhodobě diskutovaným tématem ohledně stravování dětí na školách je třicet let neaktualizovaná *Vyhláška o školním stravování* a její „spotřební koš“, který stanovuje, jaké výživové požadavky mají jídla splňovat. Jeho dodržování kontroluje Česká školní inspekce a krajské hygienické stanice. Změny spotřebního koše se v současnosti projednávají a během několika měsíců by měla vyjít novela vyhlášky, podle níž by se školy měly začít řídit již od letošního září. „V programu *Skutečně zdravá škola* si zakládáme na prosazování kvality a čerstvosti surovin, což doteď nebylo v rámci spotřebního koše a vyhlášky tím hlavním,“ podotýká Václavík.

Lepší vyhlídky?

Problém však netkví jen ve vyhláškách a spotřebním koši, ale především v celkové roztržitosti českého vzdělávacího systému. „Je patrné, že neexistuje žádná politika zdravého stravování nebo udržitelnosti v oblasti veřejného stravování,“ říká Václavík s tím, že současný stav komplikuje také individuální způsob nakupování potravin jednotlivými školami. V Česku existuje téměř 8 700 školních jídelen, jež nakupují samostatně, což ztěžuje spolupráci s místními farmáři a dodavateli. „Chybí koordinace na úrovni měst, mikroregionů nebo krajů,“ dodává.

Přesto se podle něj objevují první náznaky změn. „Ministerstvo pro místní rozvoj vydalo *Minimální standardy odpovědného veřejného zadávání pro dodávky potravin*, což je pozitivní, ale zatím pro školní jídelny nepovinné, pouze dobrovolné,“ zdůrazňuje.

Za úspěch programu považuje garant i to, že školy, které se do programu zapojily a dosahují výborných výsledků, slouží

jako inspirace pro ostatní. „Neprovádíme žádnou aktivní propagaci nebo akvizici nových škol. Hlásí se samy právě díky úspěšným příběhům jiných,“ říká. Tento přístup je podle něj úspěšný především díky tomu, že se program zaměřuje na sdílení dobrých praktických příkladů, jež slouží jako motivace pro ostatní.

Nejvyšší možná zlatá kritéria programu splňuje pět škol, například mateřské školy Fügnerova Louny, Dobroměřice nebo Veltěže. Vynikají nejen ve spolupráci při nákupu sezónních potravin od místních farmářů, ale také v organizaci vzdělávacích akcí pro kuchařky i rodiče. Díky celoškolnímu přístupu ke stravování a vzdělávání o jídle se staly těmi nejlepšími příklady dobré praxe, které mohou inspirovat další školy.

Podle Václavíka si někteří rodiče začínají vybírat školy právě na základě toho, zda jsou do programu *Skutečně zdravá škola* zapojeny. Tento trend ukazuje na silný vliv programu na školní prostředí a hodnoty, jež škola rodičům a žákům nabízí.

Více zapojených škol, lepší ekonomika

Ročně zaplatí rodiče za školní stravování svých dětí přibližně dvanáct miliard korun, a pokud by větší část těchto financí zůstávala v regionech prostřednictvím nákupů od lokálních producentů, mohlo by to pro ně mít zásadní pozitivní dopad. Nejenže by se posílila ekonomika venkovských oblastí a menších výrobců a zemědělců, ale také by se podpořil udržitelnější způsob zásobování škol.

Vedle ekonomického přínosu programu hraje důležitou roli i vzdělávací aspekt. „Děti si díky programu uvědomí hodnotu jídla, odkud pochází, jak se produkuje. Součástí kritérií jsou totiž návštěvy farem, výrobců potravin, hodiny vaření a pěstování na školních zahradách,“ vysvětluje Václavík. Přímý kontakt s lokální produkcí nejenže prohlubuje vztah dětí k potravinám a podporuje zdravější stravovací návyky, ale také zvyšuje povědomí o udržitelném zemědělství a ekologických souvislostech.

Do budoucna *Skutečně zdravá škola* počítá s rozšířením do pokud možno co největšího počtu škol, přičemž osvědčený koncept programu zůstane zachován. Vyšší počet zapojených škol by mohl přinést nejen zlepšení zdraví a pohody dětí, ale i pozitivní ekonomické dopady pro regiony. Tento přístup, propojující podporu lokálních producentů s ekologickým a výživovým povědomím dětí, má potenciál nejen změnit přístup ke školnímu stravování v Česku, ale také přispět k dlouhodobým pozitivním změnám ve společnosti.

Kontakt: klara.nesitova@seznam.cz.

Švédsko: Jak se žije v jedné z nejudržitelnějších zemí světa?

Švédsko bylo první zemí na světě, která v roce 1967 přijala zákon o ochraně životního prostředí. V roce 1972 pak hostilo první konferenci OSN o životním prostředí. Přibližně 60 % švédských národních dodávek energie pochází z obnovitelných zdrojů a legislativa se zaměřuje na další snižování emisí. Vedle nízkých emisí se Švédsko může chlubit také mimořádně čistým ovzduším a vodou. V žebříčku Environmental Performance Index (EPI) sestavovaném každoročně Yaleovou a Kolumbijskou univerzitou se Švédsko již několikátým rokem drží v první desítce nejudržitelnějších států světa. Čím může „země tří korunek“ inspirovat nás? A opravdu Švédsko nemá environmentální problémy?

Ve Švédsku nyní již přes půl roku studuji magisterský program Environmental Studies and Sustainability Science. A jelikož jsem se tam rozhodla přestěhovat právě kvůli studiu, začnu tento článek ódou na švédské univerzity. Už při výběru navazujícího magisterského studia jsem došla k závěru, že pokud se rozhodnu studovat v zahraničí, bude to právě Skandinávie. Výzkum v oblasti životního prostředí je tu na velmi vysoké úrovni a odpovídá tomu i nabídka oborů. Lundská univerzita, na které nyní studuji, se minulý rok umístila na třetím místě v mezinárodním žebříčku QS Sustainability Ranking a její publikační činnost v tomto oboru je skutečně velice dobrá. Zároveň je zde vzdělávací systém obecně mnohem víc zaměřen na kritické a analytické myšlení, práci v týmu nebo prezentační dovednosti než jakékoliv memorování. Nejlepším příkladem je fakt, že jsem tu za celý semestr neměla jedinou zkoušku, zato nespočet esejí, projektů a prezentací.

Neřekla bych, že je tento systém výuky a priori nutně lepší než klasická frontální výuka (přestože tomu data z posledních let nasvědčují). Stále záleží na tom, co každému vyhovuje. Já například jako člověk introvertní povahy se „švédským“ přístupem občas bojuji, protože zkrátka vyžaduje vyšší míru zapojení studentů, což zvýhodňuje komunikativnější jedince. I přesto si ale uvědomuji, proč nás tyto dovednosti učí a že jde o něco, co většina z nás ve své budoucí kariéře využije. Poslední nedocenitelnou výhodou je, že díky členství v Evropské unii mám právo studovat ve Švédsku za stejných podmínek jako místní studenti — tedy bez povinnosti platit jakékoliv školné.

Fika re-cyklo culture

Co se týká mého (udržitelného) životního stylu, neřekla bych, že se zde nějak výrazně změnil. Snad až na absenci menzy, jež mě nutí si na většinu dní obědy předem připravovat a nosit do školy. Nabídka vegetariánských či veganských pokrmů je tu srovnatelná s Českem. Nejvíce mě potěšilo, že zdaleka nejpopulárnější fast food jsou zde falafelová bistra, kterých je po městě hned několik a která mě již mnohokrát zachránila, když jsem si na daný den nestihla uvařit.

Oceňuji také to, že doslova v každé kavárně zde dostanete ovesné mléko do kávy, za něž ale nemusíte platit nic navíc, protože jde o absolutně standardní a cenově dostupnou věc. Švédi kávu milují. Obvykle tu sice není moc dobrá, zato je všude a za pár korun. Na rozdíl od chuti kafe jsem si ale velmi rychle oblíbila místní „fika culture“ neboli zvyk Švédů dělat si během práce v podstatě v jakýkoli čas přestávky na kávu a něco sladkého. Obecně je tu kladen opravdu velký důraz

na psychické zdraví a work-life balance, což se vztahuje i na studenty. Na našem oboru máme například možnost účastnit se pravidelných meditací a celkově je o nás velmi dobře pečováno.

Novým pozitivním návykem pro mě bylo každodenní dojíždění do školy na kole. Lund, Malmö i Kodaň jsou cyklistický ráj a kolo je tu pro většinu lidí nejrychlejší a nejlevnější dopravní prostředek. Lund má se svými necelými 130 tisíci obyvateli 422 kilometrů cyklostezek. Pro srovnání: délka značených cyklotras v Praze je 549 kilometrů a v Brně pouhých 136 kilometrů (podle dat z roku 2020). Díky cyklistické infrastruktuře a kolu za 1 600 švédských korun (což je zhruba 3 700 korun českých), které jsem si v září pořídila v jednom cyklobazaru, v podstatě nevyužívám hromadnou dopravu. Ta je tu sice velmi spolehlivá a nízkoemisní, pro mě jako zahraničního studenta však poměrně drahá. Vlaky a autobusy proto využívám pouze příležitostně pro mimoměstské cesty, například do Malmö nebo Kodaně.

Naprostou normou je tady také zálohování PET lahví a plechovek. Švédsko bylo první zemí, která již v roce 1984 takzvaný „pant“ neboli zálohu zavedla. Záloha nyní stojí jednu nebo dvě koruny, míra sběru dosahuje až 88,5 % a každoročně se takto vyberou přes dvě miliardy obalů. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že tento systém funguje velmi dobře, vrácení je rychlé a plechovku či petku tu jen tak pohozenou na ulici neuvidíte. Ve větších městech jsou dokonce u košů speciální držáky na pant, takže pokud se vám zrovna nechce obal vrátit, můžete jej ponechat tam a někdo to rád udělá za vás. Podobný systém tomu švédskému se nyní chystá i u nás. Vláda na podzim schválila návrh novely zákona o obalech, jenž povinnost zálohování nápojových obalů upravuje. Konkrétní podobu zálohování však stanoví až vyhláška k novele, kterou sněmovna ještě neprojednala.

I Švédsko žije na ekodluh

Možná to doteď všechno působilo až moc růžově, respektive zeleně. I Švédsko ale má v udržitelnosti své mezery. Poprvé mi to došlo na jedné přednášce, na níž jsme probírali různé způsoby měření ekologické stopy. Na jednom slidu měl náš vyučující takzvaný Overshoot Day neboli den v roce, od něhož žijeme v podstatě na dluh. Jde o den, kdy by byla vyčerpána roční biokapacita planety, kdyby všichni obyvatelé Země žili na stejné úrovni spotřeby jako obyvatelé daného státu. Zarazilo mě, že Overshoot Day Švédska (21. 4.) byl pouze tři dny za tím českým (18. 4.), přestože má Švédsko podstatně nižší emise na obyvatele (v roce 2023 to bylo 3,5 tun CO₂eq oproti 7,9 tunám CO₂eq v Česku). Důvodem je rozdílná metodika měření těchto ukazatelů.

Kontejnery na recyklování ve Švédsku, foto: archiv F.

Overshoot Day je založen na porovnání ekologické stopy s biokapacitou Země. Tento koncept ukazuje, kolik přírodních zdrojů spotřebováváme ve srovnání s tím, co je planeta schopna obnovit. Vyjadřuje se v hektarech na osobu a zahrnuje několik faktorů. Ekologická stopa nemusí odpovídat výši emisí skleníkových plynů mimo jiné proto, že zahrnuje takzvané spotřebitelské emise. Dovoz znečišťujících produktů se tak započítává do ekologické stopy země, která je spotřebovává, a naopak odečítá od ekologické stopy země, která je vyrobila. To vysvětluje vyšší ekologickou stopu bohatých států včetně Švédska, jež velkou část své výroby přesunuly do Asie.

Má zkušenost tento fakt bohužel jen potvrzuje. Přestože se sama pohybuji v bublině environmentálně smýšlejících lidí, kteří nejedí maso a nakupují z druhé ruky, jakmile z ní vystoupím, vidím popularitu fast fashion značek (na než jako student*ka dostáváte pravidelně lákavé slevy), přeplněnou IKEU, automobily Tesla v místních ulicích a konzumní kulturu nijak zvlášť se nelišící od té naší.

Pole, lesy, problémy

Dalším problémem, kterým se tu zabývám v rámci studia, je (ne)udržitelnost švédského zemědělství. Nejjižnější švédský region Skåne je díky své topografii a mírným klimatickým podmínkám nejúrodnější zemědělskou oblastí ve Švédsku, jež zajišťuje téměř třetinu veškeré zemědělské produkce. Malá rada ode mě by byla: pokud jedete do Švédska a těšíte se na divokou severskou přírodu, zjistěte si nejdříve, kam jedete. Může se totiž stát, že se ocitnete v rovinaté zemědělské krajině, kde vám útěchou bude nanejvýš remízek mezi dvěma poli. Přestože je Švédsko na papíře udržitelná země, v zemědělském sektoru to příliš neplatí, jelikož zde vládou konvenční postupy obdělávání půdy. Švédsko, jakožto jedna ze zemí ležících na pobřeží Baltského moře, zároveň čelí přetrvávajícímu problému eutrofizace, způsobeným intenzivním využíváním syntetických hnojiv. Degradace půdy i zhoršená kvalita povrchových vod jsou však vykoupeny ziskem jak farmářů, tak chemického průmyslu.

O moc lépe na tom bohužel nejsou ani švédské lesy. Ačkoli se v posledních letech stupňuje tlak na udržitelnější lesní

Zemědělská krajina v regionu Skåne, foto: News Oresund.

hospodaření, i zde stále dominují monokultury a těží se holo-sečí. V zimě jsem navštívila švédskou část Sápmi regionu, kde dlouhodobě probíhají konflikty mezi konvenčním lesnictvím a zachováním lesů jako pastvin pro soby, potřebných pro obživu původních Sámu. Neokoloniální dynamika se projevuje také v projektech zaměřených na výstavbu větrných elektráren na území původních obyvatel tohoto regionu. Smutnou zprávou bylo také loňské zjištění, že švédská IKEA odebírala dřevo z některých posledních starých lesů v Evropě v rumunských Karpatech, včetně chráněných oblastí Natura 2000.

Studentské naděje

Alternativy ale existují. A přibývá jich. Se skupinou spolužáků momentálně pracujeme na projektu zaměřeném na propagaci udržitelného stravování v místním kontextu. Výzkum ukazuje, že spotřebitelé mají sice pozitivní postoj k ekologickým produktům, ale jejich podíl na trhu stagnuje kvůli ceně, nedostatečné informovanosti a nejasným certifikacím. V rámci projektu hovoříme s různými aktéry — neziskovými organizacemi, farmáři nebo místním družstvem provozujícím komunitou podporované zemědělství.

Cílem projektu je vytvořit efektivní komunikační strategii, jež zlepší povědomí o ekologických potravinách a certifikacích (zejména KRAV a EU Organic).

Naše univerzita také spolupracuje s agroekologickou farmou Alnarp's Farm, kde se studenti různých oborů mohou vzdělávat v oblasti agroekologie a regenerativního zemědělství. Ve Švédsku existuje velmi dlouhá tradice studentských spolků, z čehož některé jsou více zaměřeny právě na udržitelnost. Minulý týden jsem tak byla ve středu na workshopu háčkování u Hållbart Universitet (udržitelná univerzita) a ve čtvrtek na People's Kitchen — veganské večeři zdarma, kterou připravují studenti ze Smålands spolku převážně z jídla, které předchozí noc vydumpsterují (vyloví z popelnic u supermarketů). A přesně takové iniciativy a inspirativní lidé (včetně mých spolužáků) mě tu naplňují velkou nadějí, že se věci mohou měnit k lepšímu. A to je myslím v dnešním světě obzvlášť důležité.

Kontakt: miskova.ivca@gmail.com.

RADOVAN PLÁŠEK

0 popkultuře a touze jít proti systému

V řadě současných dramatických seriálů i filmů vidíme hrdinu coby outsidera stojícího proti systémové moci. Mnohdy státní. Proti moci snaží se si tu nekalým způsobem upevnit pozici, tu ovládnout ekonomické toky, tu si podrobit nevědomé občany. Hrdina dokáže prokouknout jejich hru a odhodlaně a často i důmyslně s touto mocí bojuje. Ať už sám, nebo s hrstkou svých spříseženců.

Ptáme-li se, v čem spočívá atraktivita leckterých „antielitářských“ aktivit, s nimiž se setkáváme dnes a denně ve veřejném komunikačním prostoru, neměli bychom kromě jiného zapomínat na sílu příběhů, v nichž se zhmotňují vhodné archetypální figury bojovníků proti systému. Právě ty, s nimiž se důvěrně známe z popkulturních vyprávění, jež možná leckteré z nás učí o současném světě a politice víc, než si připouštíme.

Sice se k nám průběžně dostávají dílčí fakta — informace o přijetí toho či onoho zákona, o zavedení toho či onoho opatření —, žijeme však ve vysoce nestabilním, komplexním a proměnlivém světě: za rohem válka, doma inflace, post-covidový marasmus... Hledáme vysvětlení a obtížně věříme „těm nahoře“, institucionálnímu „establishmentu“.

A právě příběh pomáhá spojovat dílčí informace. Doplnovat místa *nedourčenosti* (jak nazývá textové mezery literární věda) vlastními konstrukcemi, v nichž využíváme i to, co známe

z populární kultury. Přece to nemůže být tak jednoduché, že nás chce někdo nezištně chránit před nějakým virem, řekneme si. Za tím musí být něco víc. Pátráme. Hledáme, podobni seriálovým hrdinům, protože systém je vždycky podezřelý. V hlavě nám běží obrazy zkorumpovaných politiků, nelidských vědců, zájmových skupin... V příbězích se nic neděje náhodně. Musí existovat vysvětlení. Musíme vědět, komu fandit a koho zavrhnout.

Politika a populární kultura

Je snadné tyto struktury využít politicky. Dosadit postavy. Doplnit fakta. Vrstvy populární kultury, vzorce a struktury jsou v nás pevně usazené. A někdy se dostávají ke slovu. Obchodníci s touhami a strachy, zejména ti političtí, sílu populární kultury znají a umí ji velmi dobře propojit se sociálními sítěmi. Dokážou cíleně směřovat emoce. To, že mnohdy

těmto příběhům sami nevěří, nechme stranou. Jsou zde totiž početné řady těch, kteří jsou přesvědčeni, že mají „fakta“, o něž se musí stát co stát podělit a ukázat, jak se věci mají. Pídit se po informacích a skládat je do příběhů jim zkrátka přináší uspokojení.

Podle mediálního teoretika Johna Fiskea je populární kultura vždy esenciálně politická. S vědomím zjednodušení dodejme, že se podle tohoto autora populární kultura utváří v našem každodenním kontaktu s produkty kulturního průmyslu, v boji o významy, v odporu proti dominantním významům. Naše politické vědomí je tak jako tak spojeno s populární kulturou a odporem vůči moci. A s tím se obvykle drží i určitá emancipační funkce populární kultury. Ovšem na úrovni každodenní mikropolitiky.

Když aktualizujeme Fiskeho postřehy, můžeme říci, čím si zejména liberálně orientované vlády zadělávají na problém. Tím, že se na makroúrovni snaží na rozdíl od konzervativní pravice odstraňovat některé systémové příčiny nerovnosti (regulativními zásahy), se stávají snadným cílem pro opozici (zejména populistickou), jež proti nim zapojuje agendu založenou na individualismu. A daří se jí hodnoty individualismu a svobody přiřazovat k „ovládaným“ lidem, zatímco mocenskému bloku připisuje to, že jim dané hodnoty odpírá. Liberální politika se tak stává nositelkou protilidových snah. I tak se rodí antisystémová tažení, v nichž se ze státu jednou stává velký bratr, jindy totalita, protože zasahuje do života lidí, ovládá je. A to i s údajnou pomocí institucí, jako jsou univerzity, média, úřady...

Boj o významy, boj o moc

Zkusme se podívat na sociální síť jako na prostor, kde se ve velkém odehrává populárněkulturní boj o významy. Editoři knihy *The Cultural Politics of Anti-Elitism* Moritz Ege a Johannes Springer si v úvodní kapitole všimají toho, že existuje určitá souvislost mezi charakterem síťové společnosti a poklesem respektu k elitám a institucím, jež jsou definovány staršími formami kulturního kapitálu. Můžeme to chápat i tak, že nás sociální síť ve své participativnosti jako by vedou k tomu, že nepotřebujeme institucionálního zprostředkovatele poznání, když si vše dokážeme obstarat sami.

Podpurný efekt týkající se toho, že vnímáme stát a jeho reprezentanty jako ovládající, parazitující či nekompetentní, může v rovině kulturních vzorců souviset i s tím, že nás k tomu navádí spotřebitelská logika tržního systému. Ta nás totiž přesvědčuje a utvrzuje v tom, že jsme svobodné, rozumné, za sebe a za svá rozhodnutí odpovědné individuality, které se přece nenechají nikým ovládat. Ale už nám neříká,

že právě tam nás chce mít ekonomika touhy a vzdoru (ať už živěna byznysem, nebo politicky), která si toto ovládání vyhrazuje sama pro sebe. Být antisystémový je nejen symbolickým vyjádřením určitého pojetí svobody a individuality, ale také štedrou symbolickou platbou na účet populistickým politikům.

Národovecké a imperiální touhy odpůrců „elit“

Zastavme se u jednoho z hlavních reprezentantů těchto sil Donalda Trumpa. Britský kulturní teoretik a filozof Mark Fisher si v jednom z textů shromážděných ve výboru s názvem *K-punk* všimá Trumpova prvního nástupu k moci. Dodejme, že jde o politika, který vychází vstříc nejen lidským tužbám (i těm nejnižším), ale také populární kultuře. Kombinuje v sobě celebrity, bojovníka norem, jeho vystoupení jsou vnímána jako show. Lidé mají dojem, že jej a jeho rodinu důvěrně znají. Stejně jako seriálové postavy.

Fisher píše, že se Trump umí napojit na obavy a problémy pracující třídy. A že tyto třídní problémy tematicky převádí na otázky rasy a nacionalismu. Zdrojem ohrožení se pro „obyčejné“ Američany v jeho podání stávají imigranti a ekonomicky agresivní cizí mocnosti. Samozřejmě spolu s „liberální elitou“. A navíc se podle Trumpa stávají pro tuto „liberální elitu“ hlavním problémem „obyčejní pracující lidé“, jejichž osudy chce jimi řízený stát regulovat. Připomeňme, že se nám v těchto slovech ozývají ozvěny výše uvedených postřehů Johna Fiskea.

Trump samozřejmě nikde neříká, že mu jde o nahrazení jednoho establishmentu jiným, že se jeho prostřednictvím dostává k moci nová nacionalistická, imperiální a autoritářská politika síly. Jde spolu s dalšími politickými i byznysovémi podnikateli vstříc lidským tužbám a strachům, aby na nich politicky i ekonomicky vydělal.

Není bez zajímavosti, že Trumpova neonacionalistická autoritativní pravice odmítá přijmout, že žijeme v komplexní pozdně moderní společnosti, a vrací se fantazijně někam do minulosti, ale zároveň má za sebou skupinu technologicky „progresivních“ a futuristicky jednorozměrně myslících velkobyznysmenů v čele s Muskem. A navíc v přímém seriálovém přenosu a se všemi tragickými důsledky vidíme, že návrat do národovecké minulosti není čistě fantazijní záležitostí, nýbrž velmi reálnou snahou oživit v jednadvacátém století ekonomické, sociální i mezinárodněpolitické silové recepty používané ve století devatenáctém, či mnohem dříve.

Autor vyučuje na Katedře mediálních studií a žurnalistiky FSS MU. Kontakt: r.plasek@mail.muni.cz.

Foto: Matthew Cabret

IVANA MÍŠKOVÁ

Láska k přírodě, zn.: pravá outdoorová

Outdoorový sektor má obecně pověst odvětví, které je blízké přírodě a dbá na udržitelnost. Často se odvolává na ochranu životního prostředí, což mu dává určitou legitimitu. Přestože je outdoorové vybavení cíleno na milovníky přírody, paradoxně se často jedná o greenwashing a přehnaná marketingová tvrzení. Obrázky přírody a vzletné slogany na etiketách sportovního oblečení, stanů a dalších produktů často zakrývají jejich negativní vliv na životní prostředí.

Outdoorová móda je velmi specifická. Klademe na ni zcela odlišné nároky než na oblečení, které nosíme běžně do práce nebo do školy. Vedle vzhledu požadujeme, aby nám daný kus skutečně dobře seděl, a především aby dobře plnil svou funkci. Mám pocit, že přesně to je také důvodem, proč outdoorovou výbavu nakupujeme mnohem méně z druhé ruky než oblečení pro každodenní nošení. Nehledě na to, že nabídka tohoto zboží v second handech je často omezená. Pojďme se podívat na to, proč by to tak nemělo být a proč outdoorové značky častokrát působí udržitelně, přestože nejsou.

Skloubit ziskovost s udržitelností

Původní účel outdoorového vybavení byl, aby lidem pomohlo trávit čas v přírodě, a cítit se přitom v rámci možností

komfortně. Firmy jako REI, Patagonia nebo The North Face vznikly z komunit nadšenců, kteří chtěli levnější a dostupnější vybavení. Dnes je outdoorová móda obrovský byznys s častokrát nesmyslným hypem a vysokými cenami. Outdoorové značky jako Arc'teryx, Patagonia nebo The North Face se staly módními ikonami, jež už necílí jen na outdoorové nadšence, ale i na městské zákazníky, kteří často do přírody vůbec nechodí. Produkty těchto značek jsou velmi drahé, protože se staly ukazatelem statusu — ukázkou budiž například společná kolekce značek The North Face a Gucci.

Tyto značky se snaží v lidech vytvářet dojem, že potřebují určité vybavení k tomu, aby vůbec mohli do přírody vyrazit. Někteří lidé se pak do přírody dostávají kvůli luxusnímu vybavení, méně už kvůli přírodě samotné. Dalším úskalím je

také to, že se díky vysoce technickému vybavení lidé často přeceňují a vydávají se na extrémní výpravy, na něž nejsou připraveni, o čemž svědčí například nárůst nezkušených horolezců v Himalájích.

Studie *Choose Nature. Buy Less* od Gossena a Kropfelda (2022) zkoumala, jak outdoorový průmysl využívá marketing zaměřený na dostatečnost (sufficiency-oriented marketing), tedy strategie podporující omezení spotřeby a prodloužení životnosti produktů. Tento výzkum ukázal, že hlavní důraz je kladen na prodloužení životnosti produktů, ať už prostřednictvím vysoké kvality, možnosti oprav, nebo second hand programů. Méně pozornosti však firmy věnují sdílení produktů a aktivnímu snižování spotřeby. Přestože některé značky jako například Patagonia otevřeně vybízí zákazníky k nákupu menšího množství oblečení, tento přístup stále naráží na konflikt mezi udržitelností a ekonomickým růstem.

Podle této studie zároveň samotná komunikace nestačí ke změně spotřebitelského chování. Pokud mají lidé skutečně spotřebovávat méně, musí být alternativní způsoby chování snadno dostupné — například jednoduché možnosti opravy nebo výhodné second hand programy. Některé značky sice nabízejí udržitelnější produkty, současně ale produkují sezónní kolekce, aby udržely krok s trendy totožně jako běžné fast fashion značky. Ultimátní otázkou tedy zůstává, zda je pro firmy vůbec možné skloubit udržitelnost a ziskovost.

Recyklovatelný neznamena neškodný

Velkým problémem v outdoor odvětví je právě zmiňovaný tlak na funkčnost materiálů. Pro jejich vlastnosti jsou v tomto odvětví často využívány plastové textilie, které jsou lehké, rychleschnoucí a odolné, což je pro tento typ oblečení klíčové. V posledních letech se firmy sice často chlubí použitím recyklovaných materiálů, to ale samo o sobě neznamena udržitelnost výroby. Mnoho značek využívá recyklovaný polyester (rPET) získaný z PET lahví. Tím se sice snižuje množství plastového odpadu, o skutečnou cirkularitu se ale nejedná. Textilie z rPET již nelze znovu efektivně recyklovat, navíc často obsahují směs více různých materiálů.

Při praní syntetického outdoorového oblečení také dochází k uvolňování mikroplastů, které jsou dnes již přítomné ve všech zkoumaných ekosystémech planety. Recyklované materiály tak mohou být krokem správným směrem, ale samy o sobě neřeší problém nadprodukce a krátké životnosti oblečení.

Foto: Matthew Cabret.

Z logiky věci je také problematické vyrobit voděodolný materiál z přírodních materiálů. Problém je, když k výrobě těchto materiálů výrobci využívají toxické látky, zejména takzvané věčné chemikálie. Jedná se o neformální označení pro per- a polyfluorované látky (PFAS), což je skupina několika tisíc syntetických chemikálií, jež se vyznačují extrémní odolností vůči rozkladu. Díky svým hydrofobním a oleofobním vlastnostem odpuzují vodu, mastnotu a nečistoty. Právě proto jsou široce využívány právě v outdoorovém průmyslu při výrobě bund, stanů, spacáků nebo bot. Například Gore-Tex až donedávna obsahoval PFAS, i když firma slibovala změnu už roky.

Tyto látky se následně praním nebo skládkováním dostávají do přírody, kde díky svým extrémně odolným vlastnostem zůstávají a kolují po velmi dlouhou dobu. PFOS (kyselina perfluoroktansulfonová), PFOA (kyselina perfluoroktanová) a PFHxS (kyselina perfluorhexansulfonová) byly v roce 2001 celosvětově zakázány takzvanou Stockholmskou úmluvou. Existují však další podobně perzistentní látky, jež je nahradily.

Problém také je, že většina produktů na evropském či americkém trhu se vyrábí v Asii, což komplikuje dohled nad procesem výroby. Loňská studie prováděná organizacemi ESDO a IPEN v Bangladéši odhalila PFAS ve 27 z 31 vzorků

povrchové vody; 18 vzorků přitom obsahovalo globálně zakázané PFAS látky PFOA, PFOS nebo PFHxS. Několik dalších studií pak nepříliš překvapivě potvrdilo obsah těchto látek také v produktech ultra fast fashion značek jako Shein nebo Temu. Tyto látky prokazatelně škodí lidskému zdraví. Jedná se o takzvané endokrinní disruptory, které narušují funkci hormonů. Mohou také oslabovat imunitní reakce, zejména u dětí. Podle některých studií mohou také PFAS u těhotných žen způsobit nižší porodní hmotnost dítěte a vývojové abnormality. Některé z těchto látek byly také Mezinárodní agenturou pro výzkum rakoviny (IARC) klasifikovány jako možné karcinogeny.

Opakovaně použitelný problém

Extrémním příkladem greenwashingu v outdoor průmyslu jsou značky Stanley nebo HydroFlask. Že jste o nich nikdy neslyšeli? Dobře pro vás! Znamená to totiž, že netrávíte příliš mnoho času na TikToku a americké trendy na vás nemají velký vliv. Řeč je o proměně opakovaně použitelných hrnků, lahví a kelímků z ekologického řešení na módní trend. Již v devadesátých letech se zejména v souvislosti s masovou konzumací kávy začala zvyšovat veřejná debata o dopadech jednorázových plastů a papírových kelímků na životní prostředí. V roce 2007 byl pak na australský trh uveden KeepCup — lehký, designově atraktivní kelímek, který si rychle získal popularitu. Úspěch KeepCupu inspiroval vznik dalších značek, jež začaly nabízet své vlastní varianty znovupoužitelných kelímků. Do roku 2019 trh s opakovaně použitelnými kelímky narostl na hodnotu 13 miliard dolarů. Tento nárůst byl dočasně pozastaven pandemií COVID-19, kdy se lidé z hygienických důvodů znovu více uchýlovali k jednorázovým obalům. Po pandemii se ale trend rychle obnovil. Tento růst je nicméně podpořen nejen rostoucím ekologickým povědomím, ale také tím, že tyto značky začaly vyrábět designově atraktivní kelímky, které se staly módním doplňkem. A virální Stanley Cup je toho doslovným příkladem.

Stanley je tradiční americká značka s více než stoletou historií, která se dříve zaměřovala na outdoorové vybavení. Značka se ale během posledních let zcela proměnila a přeorientovala na zcela nový druh zákazníků. Z dřevorubce s motorovou pilou v jedné ruce a Stanley termoskou v druhé se cílovým zákazníkem staly převážně mladé dívky, jež tyto termohrnky a jejich „limitované edice“ sbírají a utrácí za ně nemalé peníze. Z produktu, jehož původním účelem bylo, aby lidem vydržel celý život, a nahradil tak jednorázové obaly, se stal ukazatel statusu a v určitém slova smyslu sběratelský předmět. Velký vliv přitom hraje sociální síť a marketingová

strategie, která do kampaní zapojuje influencerky sdílející své sbírky Stanley Cupů.

Studie navíc ukazují, že většina lidí, kteří si kelímek koupí, ho nepoužívá pravidelně. Například britská síť kaváren Pret a Manger zjistila, že i po zdvojnásobení slevy na vlastní kelímek si ho přinášelo jen 5 % zákazníků. Podle průzkumu kampaně Grab Your Cup z roku 2020, kterou společně spustily Hubbub a Starbucks, si jen jeden z šesti majitelů termohrnku skutečně nosí svůj kelímek pokaždé, když si kupuje kávu. Trend znovupoužitelných kelímků tak dokonale ilustruje paradox moderního „ekologického“ spotřebitelství, kdy se z praktického řešení stal v podstatě spotřební trend.

Certifikace, sekáč nebo nic

Jak se tedy v tomto prostředí orientovat a nenechat se strhnout marketingovými strategiemi firem? V první řadě je potřeba myslet na to, že k tomu, abyste objevovali krásy přírody, nepotřebujete ve většině případů nic, co již nevlastníte. Zní to banálně, ale všichni asi známe ten pocit před dovolenou, že bychom možná potřebovali kvalitnější obuv či pohodlnější batoh. I tyto věci se ale dají sehnat z druhé ruky, například na Vinted. Stany, spacáky a další vybavení se dají také půjčit, od známých nebo například v knihovně věcí.

A pokud skutečně potřebujete něco nového, ujistěte se alespoň, že daný produkt neobsahuje škodlivé látky. Vybírejte produkty s označením „PFAS free“ nebo produkty z přírodních materiálů. Jako skvělý pomocník vám může posloužit aplikace Good On You, shrnující informace o ekologické a sociální odpovědnosti jednotlivých módních značek. Důvěryhodným označením jsou například certifikace B Corporation (B Corp), Bluesign, Fair Wear Foundation nebo GOTS, které zaručují, že společnost splňuje vysoké standardy v oblasti sociální a environmentální odpovědnosti. Certifikací samozřejmě existuje celá řada, důležité proto je si vždy zjistit, co konkrétní označení skutečně znamená a zda se nejedná o pouhá marketingová tvrzení.

Kontakt: miskova.ivca@gmail.com.

Projekt se uskutečnil za finanční podpory statutárního města Brna.

B | R | N | O

Petra Kolínská, foto: Petr Zewlakk Vrabec.

ROZHOVOR S PETROU KOLÍNSKOU

Zelený kruh v době zlomové

Koncem listopadu loňského roku se sešlo na sto padesát zástupců a zástupkyň environmentálních organizací na pražském Smíchově, aby oslavili výročí založení jedné z prvních občanských iniciativ – Zeleného kruhu. Tato platforma už pětatřicet let propojuje a informuje ekologické nevládní organizace, a to hlavně v oblasti předpisů a politik. Aktuálně sdružuje 95 ekologických nevládních organizací (28 řádných a 67 přidružených) působících v celé České republice. Jeho současná ředitelka Petra Kolínská se v rozhovoru ohlíží za historickými úspěchy a přeshlapy, ale také prozrazuje více o každodennosti, která se podle ní dá vystihnout stručným: Je toho strašně moc.

Petro, začneme tradiční sedmogenerační otázkou: V jaké době podle tebe aktuálně žijeme?

V době zlomové. A to říkám s tím, že už jsem jeden zásadní zlom v životě zažila. Měli jsme zamrzlé dějiny s Bolševikem, pak nastal převrat a transformační období, které bych ukončila kolem roku 2000. Pak přišel z dnešního pohledu čas klidu, míru a hojnosti, který jsme dílem využili, dílem promarnili. Teď začíná něco úplně jiného a my nejsme ještě schopni dohlédnout co. To je fascinující.

Myslíš si, že to pro současnou českou společnost znamená odklon od ochrany přírody a krajiny?

Moje zkušenost, lehce opřená o data, říká, že česká veřejnost nebyla nikdy nijak extra proenvironmentální. To, že mají Češi a Češky rádi procházky po přírodě, a to, že ve výzkumech veřejného mínění většina říká, že má ráda přírodu, je podle mě jen hodně omezený výřez toho, co náleží pod ochranu životního prostředí a respektu k němu. Pokud má devadesát procent lidí rádo přírodu, musíme si to spojit také se zjištěním, že příroda pro ně může znamenat i uklizený, monokulturní les, který z environmentálního hlediska žádnou cennou přírodou není.

Dá se v těch více než pětatřiceti letech od sametové revoluce najít nějaký

významný pozitivní milník, který znamenal větší podporu společnosti pro ekologická témata?

Jeden určitě na začátku devadesátých let, kdy můžeme říct, že předchozí režim prokazatelně padl mimo jiné proto, že životní prostředí torpédoval způsobem, který už lidé považovali za nepřijatelný. Znečištěné ovzduší, kvalita řek, spálené lesy a tak dále. A to se projevilo v progresivní ekologické legislativě, která se začátkem devadesátých let stihla prosadit. Poté ale strašně rychle nastoupil Václav Klaus a jeho ideologie neomezeného ekonomického růstu. A pak nastal velmi zásadní milník někdy kolem roku 2017 a 2018, kdy se klimatickému hnutí

podářilo přinést světové veřejné mínění k nám a rozpohybovat politiky.

Ale veřejnost jako taková je plus mínus pořád intaktní. Pokud ji cokoliv moc neobtěžuje, je ochotná to tolerovat. Ale když někdo začne mluvit o ochraně klimatu nebo přírody jako o hrozbě, společnost má slabé obranné mechanismy, jak nenaletět. Jak popsal Ondřej Kolínský nedávno v Alarmu (v textu *Konec elitářství. Nastal čas na zelený populismus*, pozn. red.), opatření, která k nám přišla s nálepkou klimatická, byla často antisociální čili diskriminační a nerovně rozdělovala zátěž. A tak tu máme nemalý okruh lidí, kteří jsou alergičtí na agendu ochrany životního prostředí, protože s ní mají spojené zvýšené náklady na život. Tomu jejich rozladění nebo hněvu se nelze divit.

Ty osobně jsi někdy cítila velký úspěch na poli ochrany přírody nebo klimatu, který by ti vrátil nebo vracel víru v sílu občanské společnosti?

Odešla jsem z neziskového sektoru v roce 2006 a vrátila se až v roce 2018. Těch dvanáct let mezi tím jsem sledovala z pozice veřejně činné a aktivní členky Strany zelených (SZ). Tudíž mi ty nejúspěšnější momenty environmentálního hnutí utekly v tom smyslu, že jsem se jich neúčastnila. Měla jsem roli političky. Typicky zápas o Šumavu — kde věřím, že to dobře dopadlo mimo jiné díky účasti Zelených v parlamentu — jsem prožívat nemohla, protože jsem nebyla jeho součástí. Také si vybavuju, že jsem byla v šoku z toho, že Evropská komise schválila dokument, který měl v názvu Green. Čemuž se marketéři dnes smějí jako trapasu století. Ale my, co jsme nosili desetiletý náleпку Zelení na klopě, jsme věděli, že marketingově se to nechytí. Nicméně mně to tehdy

přišlo skvělé! Už tehdy jsem ale tušila, že proklimatická vlna nastupuje s tak velkou rychlostí a razancí, že nejspíš narazí do zdi. Proměna společnosti se málokdy děje ze dne na den.

A když bys měla mluvit o úspěších Zeleného kruhu (ZK) zmíněných v proslovu a zdravicích na nedávné oslavě, co bys zdůraznila?

Nevím přesně proč, ale na oslavě měli téměř všichni potřebu vytahovat nejruznější průšvihy. Dneska se jim můžeme zasmát, ale tenkrát byly spíš k pláči. Obrovský úspěch Zeleného kruhu je, že i když jsou členské organizace různého zaměření a mají různé strategie i těžiště zájmu, a dokonce některé vznikly rozpadem jiných organizací, všichni ve společenství se k sobě chovají přátelsky a s respektem. Zažila jsem už různé platformy a potvrzují, že klid a mír není samozřejmost.

Určitě bych z těch mezníků zmínila práci dřívějšího Ekologického právního servisu, dneska součást organizace Frank Bold. Ten byl několik let opravdu velké právnícké kladivo na všechny škodiče životního prostředí. Všechny ty vyhrané kauzy se povedly díky skupině mladých právníků a právníček, co byli lepší než jejich korporátní kolegové, protože měli lépe nastudované právo. Na hlubší analýzu to ale teprve čeká.

Za zlatý hřeb v dějinách Zeleného kruhu považují kampaň Velká výzva, která předběhla dobu. Už v roce 2008 díky know-how z Velké Británie akcentovala potřebu dekarbonizace. Zpětně viděno to bylo na Nobelovku, vždyť formulace této politiky trumfuje celý resort Ministerstva životního prostředí. Je to ale úspěch, když přineseš geniální koncept do společnosti, která na to není vůbec připravená?

Nebo program Zelená úsporám. Fenomenální program podpory střední třídy, který zafungoval. Dalo by se mu samozřejmě zpětně vytknout, že nechával stranou nízkopříjmové domácnosti. Rozdal ale bez korupčního skandálu desítky miliard korun a výsledkem je obrovská úspora energie i nákladů na ni. Zeleným, kteří program prosadili na vládní úrovni, například ale nepřinesl ani hlas navíc. Hodně na tom odpracovaly nevládky, ale ví se to veřejně?

Čím žije Zelený kruh právě teď?

Česko je neuvěřitelně pozadu v implementaci Green Dealu. A teď už to nedohoní. To dobré, co v těch zákonech máme, má tendenci erodovat. Pod rouškou kouzelných slov deregulace a konkurenceschopnost jsou osekávány environmentální standardy. A stejně tak i v účasti veřejnosti při správních řízeních, která je pomyslnou druhou nouhou toho, proč Zelený kruh existuje. Relativně vysoký standard v ochraně životního prostředí, který nám přineslo na začátku členství v Evropské unii, degeneruje. Tento trend se nám povedlo zvrátit například se stavebním zákonem nebo v případě ochrany zemědělské půdy, ale je to křehký stav.

Jakou roli v tom sehrává Zelený kruh a jakou konkrétně ty?

Zelený kruh má tři funkce. Za prvé vytváří zázemí pro členy, třeba organizuje pracovní skupiny pro jednotlivá témata nebo oborová setkání a monitoring toho, co se děje při přípravě legislativy. Za druhé reprezentuje členské organizace navenek, například při vytváření společných pozic. A za třetí pracuje na vlastních projektech, což příliš nesouvisí s tím, že jsme střešní organizace. Moje role je hlídat, aby byly všechny funkce v rovnováze.

Někdy je to náročné, ale oceňuji tu pestrost. Máme v kanceláři skvělý tým, takže toho zvládáme opravdu hodně.

Velkou radost mi dělá aktuálně běžící projekt zaměřený na využívání územního plánování v obcích při adaptaci na změnu klimatu. Máme skvělé lektory i dobré ohlasy od účastníků a účastnic. V nadcházející složité době může být těžištěm pozitivních změn lokální a regionální společenství.

Jak snadné je pro nové členské organizace vstoupit do ZK? Například pokud jsou jejich metody radikální, nebo prostě jen věří v jinou teorii změny než přes klasický lobbying?

Věřím, že všichni členové ZK považují za silnou stránku, že ZK sdružuje organizace různého typu. Mohla bych zmínit například Platformu pro sociálně-ekologickou transformaci Re-set, při jejichž přijímání jsem ještě nebyla ředitelka, ale na ZK jsem pracovala. A můžu říct, že to bylo napínavé. Re-set je originální v tom, jak spojuje ochranu životního prostředí s tématem sociálních nerovností. Tu výzvu jsme ale zvládli a já jsem moc ráda, že je v ZK máme. Navíc Radek Kubala je členem Správní rady ZK, takže i nově vzniklé spolky evidentně dokáží uvolnit kapacitu, aby se podílely na rozvoji sítě. A co se týče aktivismu ve veřejném prostoru, nezapomínejme na přivazování se ke stromům na Šumavě, což byla pořádná výtržnost. Nebo protesty Greenpeace na rypadlech nebo uhelných elektrárnách. To, že organizace „zlobí“, ukazuje zdravou míru občanské asertivity.

Musel ZK řešit i zásadní rozkoly v přístupu k tématům? Napadá mě například jaderná energetika nebo větrné elektrárny versus ochrana ptáků.

Petra Kolínská je ředitelkou Zeleného kruhu od roku 2023. Její profesní dráha je pevně spojena s otázkami ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje. Vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, do roku 2006 působila v občanských iniciativách zaměřených na ochranu životního prostředí v Praze. Za Stranu zelených byla v letech 2006 až 2010 a opět v letech 2014 až 2018 zastupitelkou hlavního města Prahy, v letech 2016 až 2018 k tomu náměstkyní pražské primátorky. V letech 2006 až 2016 zastupovala městskou část Praha 6. Od roku 2019 pracuje v kanceláři Zeleného kruhu a do toho pátým rokem studuje Právnickou fakultu UK. Je laureátkou ceny Josefa Vavrouška z roku 2024 v kategorii Výjimečný počin za svou práci na stavebním zákonu.

Je to vlastně jeden z důvodů, proč ZK existuje. Aby se legitimně protichůdné zájmy kultivovaně řešily. O jádru bohužel mluvit nemůžu, protože jsem u toho nebyla. Ale co se týče ochrany ptáků nebo krajinného rázu při budování větrných elektráren, tak ten střet tu skutečně byl. A ZK k tomu

vypracoval díky společné práci zapojených organizací stanovisko, kde jsou sporné body vyřešené. A byť jsou těžší, stále pozornosti zaměřená různě, v důležitých tématech mluvíme stejným jazykem.

ZK je také členem mezinárodních platform a sítí. Co mu konkrétně přináší, případně jestli to platí i pro členské organizace?

Z hlediska evropského lobbyingu je zásadní členství ZK v European Environmental Bureau (EEB), ale to úplně neplatí pro členské organizace. Přímo členy jsou ještě Arnika a Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ). ZK ale může distribuovat nejnovější informace z EEB členům obratem. Dokázala bych si ale představit naše aktivnější zapojování se do jejich aktivit. Zatím jsme jen pasivními příjemci, a přitom bude se zvyšujícím se počtem útoků na nevládní organizace tato vazba čím dál důležitější. Myslím, že členské organizace pracují s vlastními mezinárodními sítěmi mnohem lépe než my v kanceláři.

Petro, co ti dává naději, když už nemůžeš?

Nedávno ke mně doputoval řetězový e-mail s třiceti doporučeními dalajlámy. Snad je to opravdu od něj (smích). A jedno z těch doporučení znělo: Nezapomeň, že bez ohledu na to, zda je tvá situace velmi dobrá nebo velmi špatná, tak se určitě změní. A podobně je to pojaté v Bibli: je čas plakat a je čas se smát a po letech hojnosti přicházejí léta nedostatku, ale pak je zase líp. Osobně jsem se konečně naučila čerpat sílu ze spánku.

Připravila Žaneta Jansa Gregorová. Kontakt: gregorova@sedmagenerace.cz.

SABINA VOJTĚCHOVÁ

Žít ve městě? Horko těžko

Jak je čtenářstvu Sedmé generace dlouhodobě známo, klima se rapidně mění a planeta otepluje. Na frontové linii těchto změn se přitom nacházejí domovy více než poloviny lidské populace — města. S nástupem letních měsíců, ne-li ještě před jejich příchodem, jsme si zvykli útroby měst opouštět, stahujeme se z rozpálených ulic a celkem přirozeně hledáme útočiště ve stínu poblíž vodních ploch nebo lesních porostů. Ne vždy a ne všichni však mají možnost utéct, a navíc lze očekávat, že horkých dní a vln veder bude přibývat. Problém, na systémové úrovni však stále spíše upozaděný, a to i přesto, že vedra ohrožují stále více životů, přetěžují infrastrukturu a zhoršují už tak špatný stav životního prostředí.

Poslední zpráva Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC) z roku 2021 jednoznačně uvádí, že počet teplých dní a nocí od roku 1950 globálně vzrostl, množství studených dní a nocí naopak kleslo a průměrné teploty se vlivem změny klimatu zvyšují na každém kontinentu. Nejrychleji oteplovajícím se kontinentem je přitom právě Evropa.

V kontextu extrémních teplot se využívá mnoha pojmů, jejichž přesný význam je pro laika nezřídka kdy zahalen aurou neurčitosti či zmatku. Mezi taková označení patří například *vlna veder*. Jde o stav, kdy extrémní teploty přetrvávají více než jeden den, přičemž v Česku je zpravidla teplotní hranice určena na 30 °C. Podle vědecké iniciativy World Weather Attribution se vlny veder objevují nejen častěji, ale jsou také teplejší. Například vlna, která by se v předindustriálním klimatu vyskytla jednou za deset let, se nyní během dekády vyskytne již 2,8× a je o 1,2 °C teplejší. Pokud se planeta oteplí o 2 °C, vyskytne se už 5,6× a bude o 2,6 °C teplejší. Podobně vlna veder, jež by se v předindustriálním klimatu vyskytla jednou za padesát let, se nyní během téhož období vyskytne 4,8× a bude o 1,2 °C teplejší a při globálním oteplení o 2 °C již 13,9× a bude o 2,7 °C teplejší.

Příkladem toho, jak může vypadat výrazná vlna veder, je situace z konce července 2019, kdy na čtyři dny extrémně vystoupaly teploty v západní Evropě a v mnoha zemích přesáhly 40 °C. Podle Aleše Urbana z Ústavu fyziky atmosféry AV ČR v Praze je výskyt takového počasí vzácný především ve Francii a Nizozemsku, kde se jeho pravděpodobnost zvýšila v důsledku změny klimatu přibližně stokrát. Ve všech postižených regionech bylo vedro zhruba o 1,5–3 °C větší, než by bylo bez změny klimatu. Podobně extrémní epizody proběhly v roce 2018 v severní Evropě a o tři roky dříve i ve střední.

Peče se celá země

Alarmující jsou také data pro samotné Česko. „Rok 2024 byl na území ČR nejteplejším rokem od roku 1961 a poprvé byla překročena hranice průměrné roční teploty vzduchu 10 °C. Konkrétně průměrná roční teplota vzduchu v roce 2024 byla 10,3 °C, což je o 2,0 °C více než je normál z let 1991–2020. Na druhé příčce je rok 2023 a následují roky 2018, 2019, 2014 a 2015,“ říká Veronika Šustková z Oddělení meteorologie a klimatologie Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ).

Podle ČHMÚ v souvislosti s globálním oteplováním četnost, ale i intenzita vln veder v Česku narůstá. Průměrný počet tropických dnů byl za období let 1991–2020 přibližně jedenáct, za poslední desetiletí ale jejich roční průměr

Foto: archiv F.

vzrostl na 14,5. V roce 2024 bylo na území ČR zaznamenáno v průměru dvacet horkých dnů, o sedm více než o rok předtím. Nejvyšší maximální denní teplota vzduchu 37,1 °C byla loni naměřena ve Strážnici, jež také zažila nejvíce horkých dnů, a to 47. Nejdelší vlna veder u nás čítala v posledním roce třináct dnů. A tak bychom mohli pokračovat.

Zvyšující se teploty mají mnoho důsledků a mimo jiné mohou představovat závažné riziko pro lidské zdraví. Když například součet tepla vyprodukovaného vlastním lidským tělem a tepla z okolního prostředí překročí individuální schopnost těla ho v danou chvíli snášet, dochází v lidském organismu k tepelnému stresu. Podle Světové zdravotnické organizace způsobuje tepelný stres ročně asi půl milionu úmrtí a do roku 2050 by se toto číslo mělo zpětinásobit. Zahraniční studie udávají, že během běžného léta mohou přijít tři nebo čtyři vlny veder různé intenzity, což bezprostředně dopadne i na nárůst rizika úmrtí. Podle studie zveřejněné v časopise Nature Climate Change je přitom přibližně jedna pětina úmrtí ve střední Evropě souvisejících s horkem již nyní způsobena změnou klimatu.

Betonové peklo

Dopady rostoucích teplot spojených s ohrožením lidského zdraví jsou nejcitelnější právě v případě velkých měst. Podle Mezinárodního institutu pro životní prostředí a rozvoj narostl počet dní s teplotou dosahující 35 °C ve dvaceti nejlidnatějších hlavních městech světa za poslední tři desetiletí o 52 procent. Za vyšší teplotou ve městech stojí především tvorba takzvaných tepelných ostrovů, tedy oblastí s celoročně zvýšenou průměrnou teplotou. Tepelné ostrovy vznikají kombinací zvýšené koncentrace povrchů, které přes den akumulují teplo, a v noci jej naopak vyzařují. Nejčastěji to bývají střechy, betonové či asfaltové plochy. K tvorbě tepelných ostrovů ale přispívají také lidmi provozované činnosti, zejména doprava, a koncentrovaná přítomnost budov. Vyzařování naakumulovaného tepla ovlivňuje teplotu během letních nocí, jež může být v centru měst oproti volné krajině až o deset stupňů teplejší. Zahuštěná městská zástavba také zpomaluje vyzařování tepla z povrchů a svým způsobem pracuje jako tepelná past. Absence větru navíc zabraňuje promíchávání vzduchu, což přítomnost městského tepelného ostrova zvýrazňuje.

Podle Ústavu výzkumu globální změny AV ČR je v Česku tepelný ostrov nejpatrnější v rámci Prahy, jejíž centrum je nejteplejší oblastí v České republice. Tamější vzduch je oproti „zbytku“ České republiky v průměru zhruba o 3 °C teplejší. Podle údajů ČHMÚ se nejvyšší nárůst teploty v budoucnu očekává zejména na jižní Moravě a v Praze a okolí. Počet tropických a letních dnů významně naroste v oblasti České tabule, kolem Vltavy od Prahy na jih Čech nebo v severní části Moravské brány.

Jeden problém, mnoho důsledků

Vyšší teploty ve městech se nepřekvapivě podepisují na zdraví jeho obyvatel. Studie publikovaná v časopisu *Nature* předpokládá, že do roku 2099 zemře v hlavních městech Evropy bez dalších klimatických opatření o 2,3 milionu (tedy o 50 %) lidí více než nyní. Podle environmentálního epidemiologa Tomáše Janoše bylo v Česku v roce 2024 v souvislosti s vysokými teplotami registrováno 406 úmrtí. „Ze zkoumání úmrtnosti víme, že na přibližně deset úmrtí spojených s chladem připadá jedno úmrtí spojené s horkem. S ohledem na zvyšující se teploty se bude tento poměr během 21. století postupně měnit opačným směrem tak, že jakýkoliv pokles v úmrtích spojených s chladem bude překonán nárůstem v úmrtích spojených s horkem, což bude ve výsledku znamenat čistý nárůst úmrtí,“ vysvětluje Janoš.

Úmrtí však zdaleka nejsou jediným problémem. Extrémní teploty způsobují řadu dalších zdravotních problémů a zasahují mnohem větší skupinu populace, než by se mohlo zdát. Patří sem mimo jiné zvýšená únava nebo horší soustředěnost a mezi dotčené skupiny spadají nejen senioři, ale také mladí dospělí, děti, lidé s chronickými nemocemi, lidé s postižením, lidé bez domova nebo lidé pracující venku.

Stres z prostředí, jako je vysoká teplota, vysoká vlhkost nebo další vnější faktory, například bariéra oblečení, způsobují, že se v lidském těle začne teplo ukládat, což zvyšuje riziko vyčerpání z horka a úpalu. Při snaze ochladit se jsou zatěžovány srdce a ledviny a v důsledku extrémního horka se mohou zhoršit také zdravotní rizika spojená s chronickými onemocněními — kardiovaskulárními, duševními, respiračními nebo diabetickými.

„Ohrožené skupiny jsou obecně senioři nad 65 let a pacienti léčící se s chorobami srdce nebo ledvin. Ví se také, že riziko úmrtí spojené s horkem dopadá v těchto věkových skupinách mnohem více na ženy, což je spojeno s dalšími faktory, jako je sociální a obecně společenská zranitelnost,“ přibližuje lékařka Anna Kšírová, která na problém spolu s dalšími lékaři upozorňuje skrze platformu Klimatické koalice. Nejčastěji se podle ní v Česku setkáváme s přehřátím organismu, jež se u pacientů projevuje například zhoršeným vědomím, dehydratací, v horších případech pak selháním srdce, mrtvicí či infarktem.

Zdravotní problémy pak vedou k dalšímu problému: zvýšené zátěži zdravotnictví. Úmrtí a hospitalizace vyvolané extrémním horkem se objevují rychle, což znamená, že lékařské zásahy musí být také rychlé. „V souvislosti s extrémními teplotami jsem se začal věnovat výjezdům záchranečnických týmů v České republice, jen za rok 2024 jich evidujeme na dvacet tisíc. Vzhledem k trendu nárůstu teplot se dá do konce tohoto století očekávat jejich rapidní nárůst, což může potenciálně vést k výraznému prodloužení dojezdových časů nebo částečné nedostupnosti zdravotnické záchranné služby během nejteplejších dní v roce,“ vysvětluje výzkumník Tomáš Janoš.

Horko může také narušit a ohrozit základní služby, jako jsou dodávky energie (například v důsledku nárůstu spotřeby energie na klimatizaci a chlazení) nebo doprava. Horko též sníží pracovní produktivitu a zvýší riziko nehod. Studie Mezinárodní organizace práce, specializované agentury OSN pro pracující, předpověděla, že do roku 2030 tak budou každoročně celosvětově ztracena více než dvě procenta pracovních hodin.

Nedosti na tom všem, zvýšené teploty ve městech také zvyšují množství škodlivin ve vzduchu, což může vést k respiračním

Foto: Albastros Aslan.

chorobám, zvláště u dětí. V horkých slunných dnech například prudce narůstá množství přízemního ozonu (O_3), nepříznivého pro lidské zdraví i živočichy a rostliny. Při vysokých teplotách se navíc zhoršuje kvalita ovzduší a znečištění z dopravy, průmyslu a dalších městských aktivit se stává ještě nebezpečnějším. Chemikálie v teplejším prostředí snadněji reagují a šíří se ovzduším, suché prostředí způsobuje zvýšenou prašnost a přehřívání snižuje kvalitu vody a podporuje rozvoj patogenů sinic a řas. Nebezpečnější je v této souvislosti i množení invazních druhů.

Jak zachovat chladnou hlavu

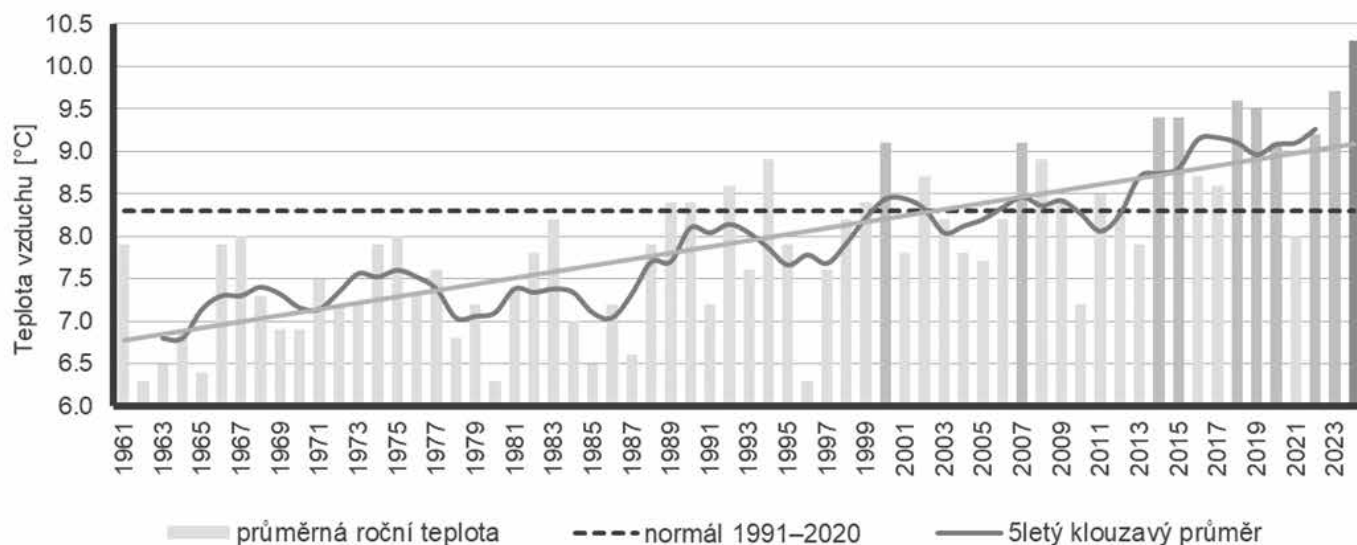
Výše jmenovaná rostoucí rizika spojená s horkem mimo jiné ukazují, jak nutná je urychlená adaptace našich měst na teplejší podnebí a zavádění účinných opatření chránících obyvatelstvo. Na úrovni Evropské unie spadá tato problematika pod původně mitigační dokument *Sustainable Energy and Climate Action Plans (SECAP)*, který je součástí iniciativy *Global Covenant of Mayors for Climate and Energy* (Globální pakt starostů a primátorů v oblasti klimatu a energetiky). Ta má za cíl podporovat města a místní samosprávy v závazku snížit emise skleníkových plynů o alespoň 55 % do roku 2030, zvýšit odolnost vůči dopadům změny klimatu a řešit energetickou chudobu. „SECAP nastavuje určitou metodologii, jakou by

se měly adaptační plány zpracovávat, ale míra stanovování pravděpodobnosti rizik je hodně pocitová, přiřazení pravděpodobnosti způsobení klimatickou změnou u extrémního počasí je totiž strašně složitá disciplína a je velmi obtížné ji nadesignovat a počítat v reálném čase,“ vysvětluje specialista na adaptaci měst na změnu klimatu Magdalena Maceková.

V České republice pak na národní úrovni na SECAP odpovídá *Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR* a její implementační plán *Národní akční plán adaptace na změnu klimatu*. „Strategie v něčem není špatná, protože nastavuje hlavní rizika, na která má smysl se dívat, ale je trochu zastaralá v návrzích, část s návrhy bývá navíc v případě strategií obecně spíš slabá,“ komentuje Maceková.

Národní plán navíc obcím zpracování vlastní strategie s konkrétními opatřeními pouze doporučuje, a tak jejich vyhotovení není nijak závazné. Na úrovni krajů je situace stejná. „Kraje jsou nyní povinné pouze z vodního zákona zpracovat dokument *Plán pro sucho* a sestavit k němu komisi. Například ten pro Jihomoravský kraj obsahuje skvělé analýzy, ale problém za mě neřeší, se suchem pracují až v krizovém stavu, prevence je tam velmi slabá,“ hodnotí Maceková.

Tvorbu adaptačních plánů městům ztěžuje hned několik typů bariér. „Horka nejsou třeba vůbec zohledněna v územním plánování, proto se v Nadaci Partnerství snažíme, aby se do

Průměrná roční teplota vzduchu na území ČR v porovnání s normálem 1991–2020 a proložená lineární přímkou v období 1961–2024. Zvýrazněny jsou roky s průměrnou teplotou nad 9,0 °C. Zdroj: chmi.cz.

právě připravované aktualizace politiky územního rozvoje dostalo téma přehřívání, protože má dopady na mnoho dalších oblastí. Fakt, že v oblasti adaptací chybí definice veřejného zájmu, často vytváří bariéru například ve vztahu k památkové ochraně, která naopak jako veřejný zájem definována je. Platí to třeba u sázení stromů na náměstí, pro něž tím pádem chybí argumenty. Podobně je to se zelenými střechami,“ vysvětluje Maceková.

Další bariérou může být podle publikace *Příjemné a odolné město* chybějící odbornost pro plánování adaptací nebo rozčlenění do gescí několika odborů a jejich obtížná koordinace. Stejně jako mohou odborníci chybět na úřadech menších obcí, dostatečná odborná podpora někdy schází i na krajské úrovni. Omezené kapacity se stávají problémem také při získávání dotací. Zde může být obtížné správně a efektivně skloubit různé dotační tituly, jejichž využití je přesně specifikováno, ale v praxi vyžaduje vzájemnou kombinaci — například souběžné řešení kanalizace, kvalitního veřejného prostoru a doprovodné zeleně.

Plánovat lokálně, ale myslet systémově

I když se podle Magdaleny Macekové situaci daří posouvat, pochopení potřeby systematických opatření však stále chybí. „Velmi mě například překvapilo, že záchranná služba stále nemá systém varování, že se očekávají vyšší teploty tak, jako je to například u silničníků, když se očekávají sněhové srážky. Je třeba vymyslet komplexní systém stejně jako u povodní. Nyní doufáme, že se povede něco takového pilotovat v rámci jihomoravského klimatického akčního plánu, kam se povede

lo mezi návrhy opatření dostat vytvoření systému krizového řízení pro dobu veder a nyní se na realizaci adaptačních opatření podával velký projekt,“ dodává.

Klimatický akční plán Jihomoravského kraje může sloužit jako jeden z příkladů dobré praxe plánování. „Záměrem bylo nevytvářet jen adaptační strategie, ale udělat dokument, který bude mít i mitigační, energeticko-dopravně-odpadovou část. Kraj se rozhodl vytvořit k řešení jednotlivých oblastí pracovní skupiny, přičemž adaptační jsme měli na starosti v Nadaci Partnerství. Pro mě osobně to bylo velmi zajímavé, protože na rozdíl od ostatních strategií se tam silně zařadilo i územní plánování, byli přizváni lidé z Ústavu územního rozvoje nebo i lidé kolem plánování pitné vody. Strategie často končí na modrozelené infrastruktuře, krajinných prvcích a přírodě blízkých opatření, což je ale jen začátek. Další aspekty, jako třeba právě to, odkud teče pitná voda, jestli jí je dost a co se stane, když jí dost nebude, často chybí, protože jsou kolem další legislativní bariéry,“ vysvětluje Maceková.

Na úrovni měst se pak lze detailně podívat například na opatření v rámci města Brna. „Ve snaze adaptovat se na klimatické změny město klade důraz především na prevenci přehřívání. Průběžně rozšiřuje městskou zelen a obyvatelům nabízí příspěvek na tvorbu zelených střech. Žadatelé také mohou získat peníze na revitalizaci prostranství mezi domy. Také nový územní plán na tuto problematiku reaguje — ať už podporou hospodaření s dešťovou vodou, výsadbou stromů nebo větší ochranou zeleně v parcích či vnitroblocích. Zdůrazněn je i požadavek na minimální plošné zastoupení zeleně v plochách bydlení. V případě velmi horkých dní

přístupují dle svého uvážení městské části ke klopení ulic nebo se do veřejného prostoru instalují mlžítka. Dopravní podnik postupně mění svůj vozový park, kdy jsou nové vozy klimatizovány,“ vyjmenovává tiskový mluvčí města Brna Filip Poňuchálek.

Velmi podobná opatření připravuje podle své tiskové mluvčí také město Praha nebo Ostrava. Ve všech třech případech se však stále jedná pouze o opatření, která cílí na modernizaci infrastrukturu. Systém včasného varování pro obyvatele i záchranné složky tak zatím úplně chybí.

Odhaduje se přitom, že 24hodinové předběžné varování před blížícím se nebezpečím, jako je bouře nebo vlna veder, může snížit následné škody až o třicet procent. Země s účinnými systémy včasného varování tak zaznamenávají výrazně nižší ztráty způsobené katastrofami. Plošný systém včasného varování je v kontextu vln veder zaveden například v Řecku, Španělsku, Německu nebo Francii. Podle Terezy Líbové z Odboru ochrany prostředí pražského magistrátu hlavní město koncept systému se včasným varováním již

připravuje, projekt je však stále v plenkách a není jasné, jak přesně bude vypadat.

„Jedna věc jsou data o vedrech, ale druhá je vymyslet propojení s krizovým štábem, kdo bude systém řídit a podobně. V tuto chvíli ještě určitě nejsme ve fázi, kdy bych byla schopna říct nějaké detaily,“ shrnuje Líbová. Ministerstvo životního prostředí na dotaz ohledně chystaných opatření do termínu vydání textu nereagovalo. Posun v řešení dopadů veder je tak v Česku na systémové úrovni stále ve hvězdách.

Autorka je environmentalistka a popularizátorka vědy. Kontakt: sabina.vojtech@gmail.com.

Článek vznikl díky spolupráci s nadací Heinrich Böll Stiftung.

TERRAPIE / Zuzana Vlasatá

Zelená energie vpřed

Na první dobrou by se mohlo zdát, že jde o typický příklad rčení, že všechno zlé je k něčemu dobré. Případně toho, že nouze naučila Dalibora housti. Ale podle litevského prezidenta Gitanase Nausėda jde ve skutečnosti o to, že: „Období politického vydírání skončilo.“

Všechny tři pobaltské státy – Litva, Lotyšsko a Estonsko – se s počátkem letošního února odpojily od ruské a běloruské elektrické přenosové soustavy. Ne že by najednou někdo praštil pěstí do stolu. Šlo o krok zamýšlený a plánovaný už od roku 2007, tedy dlouho před invazí na Ukrajinu či dříve na Krymský poloostrov. Pobaltské státy se už tehdy rozhodly ke strategickému cíli propojit se s elektrizační soustavou Evropské unie, a naopak odpojit se ze starého sovětského systému doposud

kontrolovaného Moskvou. Unie do tohoto projektu následně investovala více než miliardu eur.

Březen 2025, tedy první měsíc provozu v nové síti, zvládly pobaltské státy bez blackoutu. Ba co víc, nová soustava představuje podle expertů z think-tanku Ember, který se věnuje urychlení globálního přechodu na čistou energetiku, lepší vyhlídky pro obnovitelné zdroje závislé na počasí, tedy větrné a solární elektrárny.

„Pouze spolupráce napříč zeměmi umožní plné využití potenciálu přes sto gigawatt větrné energie z pobřežních větrných parků. Urychlení stávajících projektů propojení přenosových soustav pak umožní lepší integraci větrné a solární energie, zamezí nedostatku elektrické energie a jejímu zdražování,“

konstatují výzkumníci z Ember ve své analýze.

Litva v reakci na odpojení od někdejší sovětské soustavy dokonce nyní míří k tomu, že už za pět let „pojede“ čistě na obnovitelnou energii. Tamní vláda mimo jiné vyčlenila částku ve výši přes sto milionů eur do tendru na vybudování zařízení pro skladování energie.

Vývoj v Pobaltí sledujeme v okamžiku, kdy za sebou máme druhý nejteplejší březen v měřené historii. Ale také se ohlížíme za rokem rychlého rozvoje obnovitelných zdrojů, zejména solárních. Podíl čisté energie na celosvětové výrobě elektřiny vloni překročil čtyřicet procent. Jen houšť a zelenější kapky!

Kontakt:

zuzana.vlasata@sedmagenerace.cz.

Andrea Boháčiková, foto: Dobrobot.cz.

ROZHOVOR S ANDREOU BOHAČIKOVOU

Kdyby byl svět v pořádku, feminismus bychom vůbec nepotřebovali

Andrea Boháčiková je zakladatelka a ředitelka M.art. Tato organizace sdružuje 20 tisíc proaktivních rodičů v Česku, učí firmy, jak lépe pracovat se zaměstnanci na mateřské a rodičovské dovolené, usiluje o systémovou změnu legislativy ve prospěch částečných úvazků a podporuje ženy na rodičovské, v dodatečném vzdělávání nebo v podnikání. Za svoji práci byla Andrea Boháčiková oceněna cenami Žena roku 2024 a Most Dedicated Parental Support & Diversity Leader 2024.

Andreo, jaká byla tvoje cesta k feminismu?

Moje babička byla stará škola a dělala velké rozdíly mezi holkami a kluky. Když mně bylo pět let, řekla mně, že mám uklidit skříňku, protože jsem holka, zatímco můj bratr si může jít hrát ven, protože je kluk. Přišlo mně to hrozně nefér a pamatuju si, jak jsem si tehdy řekla, že já v takovém světě žít nechci.

Takže jsi byla od svých pěti let aktivní?

Ne, mnoho let jsem to neřešila a bylo období, kdy jsem dokonce veřejně říkala, že nejsem feministka. Pak jsem se ale začala o feminismus víc zajímat a teď jsem došla tak daleko, že když jsem hledala partnera, do svého profilu jsem si zapsala i to, že jsem feministka. Věřím v to jako Andrea a je to úzce spjaté s mou kariérní cestou.

Kdo byl tvůj první ženský vzor?

Mým prvním vzorem byla moje

maminka. Měla to v životě těžké, ale byla silná žena s charismatem, nadprůměrnou inteligencí, velkou empatií a laskavostí k lidem. Nebála se říkat svůj názor. Pomáhala lidem. Ukazovala mně, že to nemusí být tak, jak to říkala babička.

Co pro tebe znamená feminismus?

Feminismus je pro mě základní lidské právo a hodnota. Kdyby byl svět v pořádku, feminismus bychom vůbec nepotřebovali. Jediné, s čím se neztotožňuji, je radikální feminismus. Ten dle mého říká, že vše je vina mužů, ale podle mě feminismus není ženy versus muži, ale ženy versus společnost.

Můžeš mi to vysvětlit?

Hlavním problémem jsou zažitá stereotypy, vzorce, dogmatismus a nepochopení ženy a její role v pracovním trhu. Je pravda, že mnohým mužům

nerovnost vyhovuje, ale jsou i tací, kteří o tom nepřemýšlejí, a některým je to jedno. Ale najde se i mnoho žen, které si navzájem podkopávají nohy a omílají mýty o tom, jak se má správná žena chovat.

To je určitě pravda. A potom je další skupina žen, která sice podporuje ostatní ženy, ale zároveň tvrdí, že nejsou feministky. Jak si to vysvětluješ?

Já to chápu, protože jsem si tuhle cestu sama prošla. Když je nám podouváno, že feminismus je něco špatného, tak to tak vnímáme. To, co lidé potřebují, je dojít k uvědomění, že feminismu jde o narovnání příležitostí. Proto lidem dávám vždy informace, aby se jim otevřely oči.

Jaké informace například?

Například co se týká rovnosti na pracovním trhu, tak jsme 23. z 33. zemí

v Evropě. Češky vydělávají o 17 % méně než muži na stejných pozicích, což je jedna z největších pay gaps v EU. Máme také nejnižší skóre v EU, co se týká podílu mužů na domácích pracích a péči o děti, přitom daňové zvýhodnění pobírají muži.

Na rodičovské dovolené máme jenom 1,7 % mužů (5 200 versus 450 tisíc žen). Když se podíváme na náš pracovní trh, máme tu jen 7,5 % nabídek zkrácených úvazků oproti téměř 40 % v Nizozemsku a Švýcarsku. A aby toho nebylo málo, v Česku máme 210 tisíc samozivitelů, ale 90 % z toho jsou ženy.

Co si myslíš, že by tuto situaci mohlo zlepšit?

Potřebujeme zapojit muže — to je alfa a omega — a přestat říkat, že táta „pomáhá“ nebo „hlídá“. Dítě je společná radost, starost a odpovědnost obou rodičů. Jeden z důvodů, proč muži nejdou na rodičovskou, je nízké platové ohodnocení a další je stereotypní očekávání společnosti, že se o děti musí starat máma.

Vnímáš nějaký posun k lepšímu?

Vnímám to, že se otcové zapojují do péče o děti. Vnímám zájem žen o více flexibilní úvazky. Pro zaměstnavatele a stát se toto téma stává důležitým. Před patnácti lety to tak nebylo. Bohužel se ale nepohybujeme vpřed v těch částečných úvazcích a stereotypy jsou u nás stále silné.

Myslíš si, že to generace Z bude mít jinak?

Bojím se toho, že když rychle nevzniknou pracovní příležitosti a společenské vzory, sklouzneme do toho, co známe od rodičů, babiček a pradědečků. Když to nebude umožňovat společnost a pracovní trh, tak se to neprolomí a zůstane to na tom stejném bodě.

Proč se vzory mění tak pomalu?

Protože je u nás velice silný stereotyp, že dítěti škodí, když není s matkou doma do tří let. Přitom není vůbec nikde vědecky podložené, že by to dětem prospívalo.

Opavdu?

Česko má jednu z nejdelších rodičovských na světě. Jestliže je ta správná cesta, aby se české ženy obětovaly pro blaho dítěte, české děti musejí někde excelovat. Ať už je to ve spokojenosti, sebevědomí, duševním zdraví, ve výkonnosti na trhu práce nebo v délce života. V M.arter jsme vzali ukazatele Světové zdravotnické organizace (WHO) a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a excelenci jsme nenašli. Nikde není prokázáno, že tři roky na mateřské mají na děti tak pozitivní vliv. Ba naopak pro mnohé ženy to má značné nevýhody.

Jaké?

Dlouhá rodičovská dovolená má totiž ještě další rozměr. Než máme děti, jsme atraktivní pro svého partnera a pro pracovní trh. Ale pak se na mnoho let obětujeme — mateřská, jesličky, školička, školka. Děti dospějí a konečně můžeme začít znovu žít, jenže tou dobou už nejsme atraktivní ani pro partnera, ani pro pracovní trh.

Máme dva momenty, kdy diskriminace není genderově podmíněná — vylezeš ze školy a nemáš zkušenosti. Potom už se přemýšlí o těhotenství, mateřství, ta má nemocné dítě. A druhá fáze je 50+. Staří lidé jsou špatní pro pracovní trh a nikdo se nedívá, jestli je to žena nebo muž.

Co navrhuješ?

Je potřeba přeprogramovat stereotypy. Je potřeba zapojit otce. To

začíná při plánování rodičovství, při hovorech s rodinou a kamarády a se zaměstnavateli. Je potřeba mít více firem, které budou podporovat flexibilitu, částečné úvazky. Nejdůležitější je práce s vedoucími pracovníky — to jsou ty žáby na prameni. Můžeš mít nakloněné představenstvo, skvělé personalisty, ale ten, kdo ti vykonává firemní politiku, je liniový manažer. Když on* a nechápe nebo hází klacky pod nohy, ať už z nevědomosti, ze strachu nebo schválně, tak s tím neděláš nic.

Myslím si, že by ženám výrazně pomohlo, kdyby bylo více půlúvazků.

To rozhodně. Flexibilita je v Česku velkým problémem. Jen pro představu: Holandsko a Švýcarsko mají 30–40 % půlúvazků. Proto v M.arter usilujeme o systémovou změnu. Děláme kulaté stoly s politiky a zaměstnavateli a měníme legislativu. Zvýhodněné částečné úvazky jsou tady dva roky a vytvořily 22 tisíc pracovních míst. Od května bude fungovat Institut sousedského hlídání a Poslanecká sněmovna schválila flexinovelu. Po Senátu poputuje k prezidentovi.

Jak vnímáš současnou politickou situaci s ohledem na ženská práva a jak si myslíš, že ji ovlivní nadcházející volby?

Když vypukla válka na Ukrajině, řekla jsem: „Pokud nám nebudou padat bomby na hlavu, pracujeme.“ Teď říkám: „Dokud to půjde, pracujeme.“ A proto vždy říkám ženám, ať chytanou příležitost za pačesy, a skutečným mužům, ať je podpoří, a budeme růst všichni jako společnost i její ekonomika.

Připravila Veronika Perková.

Kontakt: veroperkova@gmail.com.

Aktuální návrh finálního řešení a čedičových bloků – rozhledna už stojí. Autor: VIZE renderings.

KRISTÝNA ČERMÁKOVÁ

Závist: na kameni kámen

Na jihovýchodním okraji Prahy, mezi lesy a poli, se rozkládá jeden z nejvýznamnějších archeologických areálů ve střední Evropě – keltské oppidum Závist. Hradiště trochu pozapomenuté, trochu turisticky opomíjené. Což je ale dobře, soudí někteří odborníci. Jiní však tvrdí pravý opak a hodlají z tohoto místa udělat turistickou atrakci.

Nejčastějšími návštěvníky jsou okolní pejskaři nebo cyklisti, kteří využívají členitého terénu a různých terénních kopečků k různým výskokům a sjezdům. Les plný pokroucených malých dubů působí jak z pohádky a jen informační cedule u velkého, stromy dávno zarostlého valu upozorňuje, že zde bývala brána do keltského města a že valy jsou velmi pravděpodobně pozůstatkem oppida a jeho hradeb.

Lokalita opředená tajemstvím a dávnou minulostí přitahuje archeology, historiky i běžné návštěvníky už po desetiletí. O její unikátnosti svědčí nejen rozsah a stáří osídlení, ale také intenzita diskusí, které dnes provázejí snahy o moderní zpřístupnění místa veřejnosti. Od monumentálních nálezů po kontroverzní architektonické zásahy, od barevných betonových bloků a rozhleden až po šterkové plochy.

Útočiště až pro desetitisíce lidí

Kořeny osídlení na ostrohu nad soutokem Vltavy a Břežanského potoka sahají hluboko do pravěku. První stopy lidské přítomnosti zde archeologové datují do období doby bronzové, konkrétně do 3. tisíciletí před naším letopočtem, přičemž nejdelší čas sloužilo jako domovina Bójů. Kopec si nevybrali náhodně, ačkoliv se to v dnešní zástavbě nezdá, Závist (oficiálním názvem kopce je však Hradiště, používanější zůstává Závist) je jedním z nejvyšších kamenných ostrohů okolo Prahy, leží před ní široká niva Vltavy, a umožňuje tak skvělý přehled o krajině. Ostatně právě Keltové dali název Vltavě, tak třeba to byli právě ti žijící na Závisti.

V dalších staletích se místo postupně proměňovalo: sloužilo jako sídliště, kultovní centrum i opevněné útočiště. Zásadní proměnu ale oblast zažila v 6. až 5. století před naším

letopočtem, kdy zde vznikly monumentální kamenné stavby, rozšířila se o vojenské i náboženské centrum a vzniklo masivní opevnění, které je rozpoznatelné až dodnes. V tu dobu vzkvétá i samotná kultura Keltů, ve velkém obchodují, cestují, budují si hierarchii mezi bohatšími a chudými, a to se odráží i na monumentálnosti samotného oppida a jeho přilehlých vesnic. Archeologický výzkum, jenž se konal jen o pár kilometrů dál, kupříkladu zjistil, že se zde nacházel dům o vnitřní ploše 135 metrů čtverečních. Takto velká rezidence už svědčí o skutečně bohaté rodině, která ji obývala. Našlo se v něm také mnoho drahých předmětů, například bronzových šperků nebo jantarových korálků svědčících o středomořském obchodu.

V tu dobu se také Keltové pravděpodobně z kapacitních důvodů rozšířili i na druhý kopec, který se Závistí sousedí, na Šanci, kde se také dochovalo mnoho archeologických památek, jež svědčí o probíhající životě. Největšího lidského rozmachu však lokalita dosáhla v období laténské kultury, tedy v době železné — konkrétně v 2. až 1. století před naším letopočtem. Tehdy zde vyrostlo rozsáhlé keltské oppidum, které se svou rozlohou přes 120 hektarů řadí k největším na našem území. Stálých obyvatel mohlo být zhruba kolem dvou tisíc, v případech potřeby, nouze či velkého obchodního setkání bylo hradiště schopné nabídnout prostor až pro několik desítek tisíc lidí. To je na tehdejší poměry něco naprosto nevídaného.

Krátce na to byl ale Keltům konec. Někdy v průběhu prvního století před naším letopočtem bylo oppidum pravděpodobně vypáleno germánskými nájezdníky a shořelo. Keltové se sem již, zřejmě pod tlakem společenských změn, které souvisely s rozšiřováním moci Říma, nikdy nevrátili natrvalo. Po jejich odchodu oppidum zaniklo, pohřbené pod nánošem času, až do moderní éry archeologických výzkumů. Krátkou chvíli se ho snažili obývat i jiné národnosti od Germánů po Slovany a s ohledem na vyvíjející se kulturu a technickou zdatnost populace, která již nebyla závislá jen na kopci přístupném pouze z jedné strany, se převážná část budoucích osadníků přesunula dolů k Vltavě. A vytvořila tak Prahu.

Závist pak několik staletí sloužila ještě pro náboženské a pohřební rituály, postupně ale zarůstala dubovým lesem a zůstala neosídlena. A možná je to dobře, právě i díky tomu měli archeologové na konci 20. století možnost oblast důkladně a bez problémů prozkoumat a zjistit, o jak unikátní místo se jedná.

Od archeologů k rozhledně

Archeologické výzkumy začaly zhruba v sedmdesátých letech, během nichž badatelé objevili velkou akropoli a náboženské

stavby, díky kterým si uvědomili rozsah a vzácnost hradiště. Brzy byl proto celý kopec označen za národní kulturní památku pod názvem Hradiště, a je jí dodnes. Práce zde odhalily nejen rozsah a členění oppida, ale i jeho vyspělou urbanistickou strukturu a náboženský význam. Díky nalezeným cennostem prokázali archeologové také přímý kontakt Keltů s jinými národy po celé Evropě a současně jejich vojenskou obezřetnost. Navzdory poloze na kopci bylo totiž hradiště například zásobované vodou pomocí studen — pozůstatky zásobních cisteren jsou stále dodnes patrné, a pokud nejsou zrovna dlouhá sucha, bývají plné vody. Dnes ale slouží pouze jako pítka místním divokým prasatům nebo muflonům.

Když archeologové s pracemi skončili, celé místo zakonzervovali a zasypali. Dnes proto není kromě hliněných reliéfů v přírodní krajině poznat, že byste navštívili historickou památku. Nejvyšší pahorek, kde se nacházela akropole, je srovnán do roviny a v jeho rohu stával pouze informační altánek. Naučná stezka vede dokola kolem celého hradiště a na několika místech zastavuje turisty se zajímavými informacemi o životě Keltů nebo stromy zarůstajícími pozůstatcích historického života.

To se ale mění. Navzdory hlasité kritice z řad archeologů a historiků se místní administrativy rozhodly, že je oblast málo turistická a že je potřeba ji lidem zatraktivnit. Nejprve město Dolní Břežany schválilo plán na vytvoření archeologického informačního střediska včetně nahlédnutí do historie pomocí 3D projekcí. To by ještě nebylo nic zásadního, lidé se alespoň dozvědí více o památce a pomůže to jejich představivosti. Pak ale následovala snaha o přestavbu hradiště v něco podivného. Architekt Josef Pleskot totiž vytvořil projekt s názvem Závist-Zpřístupnění, který počítá s rozhlednou a betonovými bloky pomalovanými barvami, které mají lokalitu zatraktivnit. Proti tomu se okamžitě zvedla vlna protestů, kromě bezohlednosti vůči historické kultuře také z toho důvodu, že oblast je i chráněnou přírodní památkou.

Protesty však neuspěly a v roce 2021 byla na vrcholu Závisti postavena rozhledna podle návrhu architekta Martina Rajniše. Tato 32 metrů vysoká stavba z modřínového dřeva s ocelovým zavětrováním nabízí vyhlídkovou plošinu ve výšce 24 metrů. Z rozhledny se otevírá panoramatický výhled na Prahu, soutok Vltavy s Berounkou, Brdy, Krušné hory, České středohoří a další významné krajinné body. Podle památkářů však rozhledna neměla být výrazně vyšší než okolní stromy a měla sloužit pouze jako vyhlídková plošina na akropoli, ale ne zasahovat do krajinného rázu. Výsledek je ale jiný, vysoká rozhledna převyšuje nízké doubravy velmi výrazně a je vidět z okolních kopců. Abych ale pouze nekřivdila

Původní stav louky před výstavbou rozhledny. Pod travinami a keři leží ukryté pozůstatky keltského hradiště. Foto: Ondřej Kořínek, CC BY-SA 4.0.

zastáncům rekonstrukce celého hradiště — stavět rozhlednu pouze jako vyhlídkovou plošinu by stejně nedávalo smysl. Od roku 2005, kdy došlo k zasypání a konzervaci vykopávek, celá pláň zarostla nálety, vyšlapané jsou pouze cesty od cyklistů a prostor je udržován maximálně tak, aby nepronrůstal velkými stromy, které by mohly historické podloží zničit. Jinak ale není o co stát, ani na co se z plošiny rozhlížet.

Historikové, archeologové, politici i architekti

I nehezký stav hradiště byl důvodem, proč se projekt i přes kritiku některých památkářů podařilo prosadit a rozhledna se nakonec postavila. O budoucnosti zmíněných barevných betonových bloků ale stále není rozhodnuto. Obě strany konfliktu — na jedné architekti, autoři projektu a část zastupitelstva města a na druhé straně archeologové a další lidé pod sdružením SOS Závist — se našťastí na rozdíl od mnoha jiných podobných situací snaží vzájemně vyjednávat. V době psaní tohoto článku se o blocích jednalo na zastupitelstvu, aktuálním cílem „zatraktivnění“ lokality je vizualizace půdorysů původních staveb oppida pomocí šterkových ploch a čedičových bloků, namísto barevných betonových tvarů.

Kritici projektu formulují několik hlavních argumentů. Jednak se podle nich vizuálně zničí čistá přírodní krajina, byť se jedná o zarostlou louku s trnitými keři a příležitostně i akáty. Dále se obávají, že těžká technika by poškodila prastaré keltské cesty, které jsou stále znatelné a obklopené hradebními valy. A navíc by navedení čedičových bloků zkomplikovalo

případný další archeologický výzkum, pokud by o něj byl zájem.

Strana města Dolní Břežany si ale svůj nápad obhájí. Rozvoj turismu by podle nich pomohl celé lokalitě, projekt by upozornil na historický kontext oblíbených výletních vrcholů a zvýšil všeobecnou znalost spíše než aktuální informační cedule. Projekt též počítá s vybudováním veřejných ohnišť, ačkoliv neoficiálně (a tedy pravda, krapet nelegálně) tam již dlouho jsou.

Jedno je ale jisté — kroky zpět jdou vždy hůř než kroky kupředu. Rozhlednu už nikdo neodstraní — a navíc, přiznejme si to, je z ní skutečně krásný výhled a dává smysl daleko víc než mnoho jiných staveb. Kombinace moderního přístupu se naplňuje v blízkém muzeu, kde je možné se virtuálně po keltských hradbách projít. Následně si je můžete projít osobně a kochat se pomocí nabytých znalostí prastarou historií. Jestli jsou čedičové bloky tím nejlepším řešením místo zarostlé louky, nebo jestli společná diskuse obou stran přinese lepší řešení, to brzy zjistíme.

Kontakt: krist.cermakova@gmail.com.

Článek vznikl za finanční podpory hlavního města Prahy.

Kemp Moderní sebeobrana, foto: archiv Moderní sebeobrana.

ESTER DOBIÁŠOVÁ

Moderní sebeobrana: dříve, než je pozdě

Co byste udělali, kdyby vám domovní dveře blokoval opilý muž? Měla jsem jen pár sekund na rozhodnutí. Víkendový kurz Moderní sebeobrány mi ukázal, že v podobných situacích nejde zdaleka o sílu – jde o to, jak pracovat se svými hranicemi, o důslednou komunikaci, odvahu reagovat, než je příliš pozdě, i o vědomí vlastní sebehodnoty.

„Můžu vám pomoci?“ ptám se muže opřeného o stěnu. Začne se potácet ke mně. Vůči mé drobné postavě je to učiňný hromotluk. „Můžeš mi pomoci, kočička,“ zahuhlá opile. „Nechte mě být!“ zvednu výstražně ruce s napnutými dlaněmi, levou blíž k tělu. Potřebuji se dostat domů, ale blokuje mi cestu. „Pojď se mnou na skleničku,“ přibližuje se. „Nechte mě být!“ zopakuji o dva stupně hlasitěji. Nepřestává dorážet a je už tak blízko, že bych si s ním mohla potrást rukou. „STOP!“ vykřiknu bojovně, vteřinu počkám a útočím. Nečekám, až udělá první krok, prsty pravé ruky, která je blíž jeho hlavě, mu zabořím do očí, pak prsty levé ruky. Spodní hranou dlaně ho udeřím do brady, do nosu, levou rukou ho

chytanu za ucho a táhnu dolů, zatímco ho biju sevřenou pěstí pravé ruky z boku pod spánek. Jednou, dvakrát, dokud neleží na zemi. Kdy mám přestat? „Dokud se necítíš v bezpečí, nebo tě to nezačne bavit,“ vzpomenu si na slova Lucky. Opilec se nehýbe, rozhlédnu se kolem, zda tam nemá kumpány, a běžím ke dveřím domu.

Za sebou nechávám muže v mohutné ochranné helmě a chrániči na rukách, a s ním i nepříjemný zážitek modelové situace, která měla prověřit mé dovednosti nabitě v posledních dvou dnech na víkendovém kurzu Moderní sebeobrány. Za „slušně vychovanou“ ženou, která raději volí strategii mrtvého brouka a v nepříjemné situaci se zaboří nosem ještě

hloub do rozečtené knihy nebo si s potenciálním útočníkem ze „slušnosti“ povídá, vykroukla žena ochotná fyzicky bránit své hranice, své zdraví a svůj život.

Každý má jiný background

Zatímco já se do podobných situací našťestí v reálném světě prakticky nedostávám, některé účastnice kurzu mají odlišnou zkušenost. Na agresory naráží při procházce rodným městem, jiné mají zkušenosti z partnerských vztahů nebo rodinného prostředí. „Pro mě bylo fakt těžký na něj zaútočit, protože můj táta býval často opilej a poradila jsem si s ním jinak,“ sdílí padesátiletá Alena (jména účastnic a účastníků jsme pro zachování soukromí změnili, pozn. red.) v salónku, kde čekáme, až si modelovou situaci projdou všichni. Ocitnout se v nebezpečné situaci, kdy jediné východisko je zaútočit na cizího člověka, nebylo mimo hranice tréninku náročné jen pro ni. Ačkoliv jsme to všechny nakonec zvládly, jakmile opadl nával adrenalinu, prostoupila některé ženy směs emocí, které ze sebe dostávaly pohybem, ale i návaľem pláče. Aleše, jednoho ze dvou mužů, kteří s námi byli mezi začátečníky, překvapilo, jak se do situace dokázal vžít, když si představil, že by se v ní ocitly jeho dvě dcery.

Vystavit se nekomfortu

Před pouhým dnem a půl to ještě zdaleka nevypadalo, že v sobě dokážeme najít odhodlání se fyzicky bránit. Během prvního nácviku měli mnozí včetně mě tendenci se během obrany zároveň agresorovi omlouvat a nechtělo se nám jít do útoku plnou silou, byť jsme cvičili s maketami obličejů. Případně jsme prováděli jednotlivé kroky zpomaleně a náznakem na tváři člověka ve dvojici, abychom si techniku více zažili a zároveň si osahali prsty i reálný obličej (což je nezvykle zvláštní pocit, když víte, že v reálné situaci byste udeřili právě tuto měkkou a místy kostnatou tvář namísto hlavy Fantomase).

Bránit se nebyla jediná nekomfortní situace. Neméně náročné bylo věrohodně zahrát roli agresora, ve které jsme se ve dvojici střídali. Lektoři nás nabádali, abychom se do role hrubých, oplzlých i znepokojivě klidných agresorů opravdu vžili, aby to pomohlo druhému probudit energii se bránit. Ještě nikdy jsem neměla příležitost někoho sprostě seřvat, vydírat nebo ho přitlačit ke zdi a vyhrožovat mu. Takové jednání bylo stresující a nepříjemné, ale svým způsobem i uvolňující podobně jako nabírat v obraně jistotu a sílu v hlase při pokynu „Nechte mě!“ až po ohlušující „STOP!“, pomyslnou dělicí čáru, bojový pokřik coby spouštěč, po kterém následuje útok.

Pro atmosféru tréninků byl našťestí charakteristický také humor, což uvolňovalo napětí. „Kde se odehrává nejvíce trestných činů?“ ptá se lektorka Lucka. „V Brně!“ vykřikne Adéla s potiskem místního divadla na tričku. Ne, je to doma. Na letišti máte zase nejmenší šanci, že vám někdo pomůže, když budete v nouzi.

Úlevné bylo zjištění, že už samotná komunikace může mnoha konfliktům zabránit a při fyzickém kontaktu si můžeme vystačit i s „očopichem“, a dává tudíž smysl zúčastnit se i kratších kurzů Moderní sebeobrany. Někoho by možná napadlo bránit se například při sexualizovaném násilí úderem do rozkroku, ale nejenže se poté ocitnete v nestabilní pozici na jedné noze, ale samotné způsobení bolesti nestačí, i kdyby se vám to podařilo. Člověk napumpovaný adrenalinem bolest často necítí a uvědomí si ji až později. Píchnutím, či drastičtěji, ale přesněji, zaražením prstů do očí agresorovi nejen způsobíte bolest, ale navíc vás neuvidí a vy máte větší šanci utéct nebo pokračovat v obraně. Oko je zároveň těžké vypíchnout, a tím agresorovi způsobit trvalou újmu.

Moderní sebeobrana

S troškou teorie přichází při večerním povídání i Pavel Houděk. „Dnes nepřijíždí samuraj na koni a nechce vám useknout hlavu, ale bojové sporty nebo tradiční sebeobrana tomu odpovídají,“ vysvětluje, proč se sebeobrana, kterou začal v roce 2010 vyučovat jako hlavní instruktor, nazývá moderní. „Učí tam navíc jen techniky, ale ne jak násilí předcházet, neřeknou vám, co násilníkovi říct,“ dodává vystudovaný kriminolog. Při vytváření postupů Moderní sebeobrany vycházel ze studií o psychologii pachatelů a obětí, z nichž vyplývá, že samotnému útoku předchází fáze testování, zda jste vhodná, tedy slabá a poddajná oběť, přibližování a komunikace. Samotný útok přichází až poté. Jak jednotlivé fáze rozpoznat a jak se v nich bránit, rozvádí se svojí ženou Jasmínou, specialistkou na emancipační sebeobranu pro ženy, v knize *Moderní sebeobrana*.

I v ní najdete praktické tipy, jež vyvažuje i poutavá teorie — od poznávání svých hranic přes catcalling, násilí ve vztahu, strach a zamrznutí až po „victim blaming“ neboli obviňování obětí. Věděli jste například, že k 80 % napadení dochází ze strany lidí, které znáte? Ať už jsou to vaši příbuzní, kamarádi, kolegové nebo člověk, s nímž jste se bavili na baru. V případě bližších lidí může fáze testování hranic trvat i týdny nebo roky. Houdkovi zároveň pomocí statistik vyvrací mnohé mýty, například že obrana situaci jen zhorší. V knize nechybí ani sociální kontext spojený s výchovou žen a mužů nebo tip na výběr pepřáku.

Obrana jako reflex

Ačkoli jsem knihu četla dvakrát, víkendový kurz je především o praxi. Až při modelové situaci jsem si plně uvědomila, jak užitečné je si praktiky vyzkoušet s lektory a lektorkami, kteří přesně ví, jak nejlépe nám techniky v rámci kurzu dostat pod kůži. Neustálé opakování komunikace a poté fyzické obrany krok za krokem a pozvolné rozšiřování repertoáru technik i míst má sloužit k jejich hlubšímu zapsání do mozku, abychom v reálné situaci reagovali reflexivně a bez přemýšlení. I proto, že mozek vypíná racionální přemýšlení v nebezpečné situaci jako první.

Lektoři a lektorky navíc záměrně okno možných situací neotvírali začátečníkům příliš doširoka, abychom se nezamotali v nespočtu scénářů a případných protireakcí. Trénink probíhal i v terénu — ve svahu, proti slunci, na sněhu, u stolu v restauraci nebo v úzké uličce, kde jsme se museli bránit nablízko. Na loňském letním kurzu si účastníci dokonce cvičili sebeobranu v jedoucím autobuse. I na letošní léto chystají organizátoři utajovanou specialitu.

O tom, že správná komunikace i fyzická obrana funguje i v praxi, mě přesvědčily samotné účastnice. Petra se například slovně postavila podnapilému muži na zastávce, který ji poté přestal obtěžovat. „Zaplavila mě vlna zlosti, že se to vůbec děje, ale i štěstí, že jsem se ubránila,“ vzpomíná. I Magda se s větší sebejistotou ohradila před opilcem taktéž na zastávce, kde čekala s dcerou na autobus do školy. „Jsem ráda, že jsem tam byla, dcera by se s ním nejspíš dala do řeči, aby se chovala ‚slušně‘,“ zmiňuje paradox, jenž provází mnoho žen. Především se chovat slušně, i k potenciálnímu agresorovi.

Pavel Houdek přidává příběh ženy, před níž začal v kupé onanovat spolucestující. Situaci, která je překvapivě častá, řešila technikami Moderní sebeobrany. Nepředstírala, že to nevidí, ale naopak nahlas poukázala na to, že před ní muž onanuje. Odešla a řekla to průvodčí. Ta zavolala policii, která zjistila, že v tom samém vlaku obtěžoval další tři ženy.

Bránit si hranice

Jak může sebeobrana se začátečnickými zkušenostmi vypadat krok za krokem jsem popsala v modelové situaci. Chybí v ní fáze testování, kdy na vás člověk například „jen“ zírá, otře se o vás v tramvaji nebo řekne sexistický vtip a čeká, zda budete reagovat. Ideální oběť bude klopit zrak nebo si toho ani nevšimne, protože věnuje pozornost mobilu a v uších má sluchátka.

V rámci komunikace se doporučuje agresorovi vykat, aby bylo případným svědkům od začátku jasné, kdo je agresor a že se nejedná o rozepři mezi kamarády nebo partnery. „Pane,

Manželé Jasmina a Pavel Houdkovi, foto: archiv manželů Houdkových.

vy na mě koukáte,“ popíšete situaci, „potřebujete něco?“ Pokud se opravdu jedná o agresora, který si vás vyhlídl, pravděpodobně půjde blíž. Dokud je v minimální vzdálenosti na podání ruky, dává smysl se dvakrát až třikrát ohradit v obranné pozici rozhodnými „Nechte mě být!“, „Dost!“ a dalšími krátkými výzvami, jež agresora neprosí ani o nic nežádají a nedávají mu možnost výběru. To se dá cvičit i doma před zrcadlem.

Agresori v této fázi často s přídavkem sprostých nadávek odejdou. Ukázalo se, že se budete bránit. Přesto jsou situace, kdy si agresor vyhlídl právě vás a sebejistotou ani obranným postojem ho neodradíte, nebo vás nedokáže plně vnímat třeba pod vlivem alkoholu. Pak nezbyvá než fyzická obrana.

Z vyprávění nebo pozorování tréninku pokročilých účastníků mi je jasné, že se člověk podobně jako v bojovém umění může v rámci Moderní sebeobrany stále rozvíjet a prohlubovat své dovednosti i v náročnějších situacích nebo na nepředvídatelnějších místech, když se něco nepovede nebo když vás ohrožuje více agresorů.

Možná si říkáte, že to není pro vás, že nikdy nebudete (schopní) čelit takovému nebezpečí. Není však lepší být připravený*á než litovat, že jste nic neudělali, když už je příliš pozdě?

Kontakt: esterdobiasova@gmail.com.

Revitalizace koryta potoku, obnovení rybníčku, vytvoření jedenácti tůní, protierozní meze a zatravněné údolnice v zemědělsky obhospodařovaném území. V Hartmanicích zadrží díky opatřením vodu v krajině ve větším množství a po delší dobu, sníží erozi a zajistí útočiště pro obojživelníky. Autor: Martin Matěj

LUCIE MIKLOVÁ

Jak je důležité mít zemědělského poradce

Vyčerpaná půda, eroze, odlišné rozložení srážek než v minulosti, škůdci. S těmito a dalšími výzvami si dnešní zemědělci musí poradit. A nejsou to jen dopady změny klimatu, které jejich práci mění. Mění se legislativa, nové technologie nebo dotační tituly umí práci zemědělce pořádně zkomplikovat. Aby se v tom všem zorientoval, potřeboval by každý den prodloužit o několik hodin. I proto jsou tu zemědělské poradce. Jejich úkolem je rozumět aktuálním trendům a zemědělcům pomoci nastavit správný směr. A právě pro zemědělce i stávající a budoucí poradce pořádá organizace Člověk v tísni týdenní bezplatné kurzy.

„Dostupnost informací je velká, ale vyznat se v tom, co má smysl vyzkoušet, je věc, kterou má mít zemědělec možnost s někým zkonzultovat,“ říká Martina Poláková, která se zemědělskému poradenství věnuje mnoho let. „Řada zemědělců ví, jakým způsobem hospodařit, ale práce s moderními technologiemi zabírá spoustu času. Ten umí poradce zemědělci ušetřit a zároveň dát zemědělci zásadní materiály pro to, aby to fungovalo,“ dodává poradkyně, jež je zároveň vedoucí Spolku pro inovace a udržitelné zemědělství.

Mluvíme s ní na našem kurzu pro zemědělce a zemědělské poradce v Dolním Újezdu u Litomyšle. Právě zdejší zemědělské družstvo je jedním ze zakládajících členů Spolku pro inovace a udržitelné zemědělství. Díky spojení lidí, kteří mají zájem o změnu a dokáží sdílet informace, je možné si ověřit záměry inovativních způsobů hospodaření a realizovat je v praxi.

„Je to o dlouhodobém zkoušení technologií, které jsou v daných podmínkách optimální. V Dolním Újezdu se nejvíce ověřilo využívání technologie strip-tillu, tedy pásového zpracování půdy do vymrzlých meziplovin,“ přibližuje Poláková, co se v místním družstvu osvědčilo.

Půdoochranné technologie se podnik rozhodl zavést z toho důvodu, že se nachází v oblasti citlivé na erozi. A zadařilo se.

„Tyto technologie nám zaručí, že při standardním počasí tady nebudeme mít vodní erozi. Za posledních pět, sedm let jsme tady neměli žádnou významnou erozní událost,“ potvrzuje hlavní agronom zemědělského družstva Dolní Újezd Josef Čejka.

Cenné předávání zkušeností

Přínos půdoochranných opatření zmiňuje také agronom Zbyněk Gazdík z podniku Renofarmy. V lokalitě Na Výšině u Bílovce nedaleko Ostravy zavedli technologii pásového střídání, kterou měli možnost vidět účastníci kurzů v únoru 2025.

„Do erozní rýhy, která odnášela spoustu vody, bych se na začátku vešel celý. Teď zmizela,“ vypráví Gazdík při exkurzi. Dnes je tu zatravněná údolnice. Prohlídka funkčních opatření přímo v praxi je podstatnou součástí našich kurzů, což bývá účastníky a účastnicemi ceněno.

„Z kurzu si odvezu technické věci jako LPIS (systém identifikace zemědělských pozemků, který eviduje jejich využití a slouží ke kontrole zemědělských dotací a hospodaření s půdou, pozn. aut.), nastavování faremních plánů a pohled zemědělce na to, jak mu funguje hospodářství,“ říká Jan Oprchal ze spolku Nature Balance. A dodává, že ho nejvíce zaujal právě pohled z praxe.

„Jsou tady lidé, kteří se pohybují v klimaticky náročnějších podmínkách, než které tady máme my, a zdá se, že se k nám tyto podmínky přibližují,“ zdůrazňuje důležitost předávání zkušeností také Lenka, účastnice kurzu v Dolním Újezdu.

Trávit většinu času produktivně

O tom, že je důležité mít možnost se o změně svého hospodaření s někým poradit, mluví také Martin Odstrčil, zemědělský poradce působící zejména v oblasti Moravskoslezského kraje.

„Podmínky se mění velmi rychle. Když se téměř každý rok musím učit něco nového, strávím většinu času neproduktivní prací,“ hodnotí aktuální vývoj v oboru. Dodává, že se zemědělci často rozebírá, aby se nesnažili pouze plnit dotační tituly, ale přemýšleli nad svou dlouhodobou strategií.

Akreditovaných poradců je v Česku dle Martina Odstrčila málo. Podle Martiny Polákové je momentálně prostor pro nové poradce v zemědělství velký vzhledem k tomu, jak rychle

se obor vyvíjí. Mluví také o osobních přínosech, které jako poradkyně na této práci vnímá.

„Práce poradkyně mě maximálně naplňuje. Člověk vnímá potřebu zemědělců a vidí, kdy dojde ke zlepšení. V rámci poradenství se mohu pohybovat v různých podnicích, a přenášet tak věci z jednoho místa na druhé. Baví mě zemědělce posouvat. Člověk se pořád učí,“ uzavírá Poláková.

Na začátku letošního roku již proběhly čtyři kurzy, konkrétně v Jihlavě, Ostravě, Dolním Újezdu a Praze. Další budou následovat na podzim — v říjnu v Jihočeském a v listopadu v Jihomoravském kraji. Pokud vás tematika kurzů zaujala, můžete se na ně bezplatně registrovat zasláním e-mailu na klara.petraskova@clovekvtsni.cz.

Autorka je mediální koordinátorkou v organizaci Člověk v tísni. Kontakt: lucie.miklova@peopleinneed.net.

LA LUPA / Kristýna Hájková

Trumpoty s genderem

Od nástupu do funkce má za sebou americký prezident Donald Trump mnoho skandálních výroků a politických rozhodnutí. Mezi jeho nápadem udělat z pásma Gazy turistický resort a prohlášením, že ukrajinský prezident Zelenskij je diktátor (což si o týden později nepamatoval), však trochu zaniká jeho boj proti „genderové ideologii“. Už během své kampaně Trump prohlásil, že podnikne kroky, aby tuto toxickou ideologii porazil, ovšem sousloví *genderová ideologie* je v tomto kontextu použito zcela nesmyslně. Gender je společenskovevědní analytický termín označující role, které si ve společnosti spojujeme s muži a ženami. Gender sám o sobě žádnou ideologii nedělá, je to koncept, jenž nám pomáhá popisovat společenskou realitu.

Nicméně, i přes pojmové zmatení mají Trumpovy kroky reálné dopady.

První den po zvolení podepsal exekutivní příkaz, který nařizuje federálním úřadům uznávat pouze dvě pohlaví a ruší programy na podporu rovnosti a začlenění. Následkem Trumpových rozhodnutí musí trans ženy nyní výkon trestu absolvovat v mužských věznicích a nemohou soutěžit v ženských sportovních kategoriích. V dalším exekutivním příkazu Trump zakazuje trans lidem vstupovat do armády a omezuje federální podporu změny pohlaví u lidí mladších devatenácti let.

Podle socioložky Marcely Linkové z Akademie věd ČR je Trumpova politika v této oblasti agresivním útokem na lidská práva a také akademickou svobodu. Dochází totiž k přezkoumávání vědeckých grantů, jež používají slova jako *rozmanitost* nebo *začlenění*, což bude mít podle Linkové zásadní dopady na společnost, jak řekla v pořadu Spotlight

na Aktuálně.cz: „Vědecké pokroky, které se týkají pohlaví a genderu, nám umožňují vytvářet společensky relevantní a robustní poznatky, které jsou důležité v epidemiologii, medicíně a všech dalších oblastech.“ Jak upozornila například Caroline Criado Perez v knize *Neviditelné ženy*, stále nám chybí data, jež pohlaví a gender zohledňují, což může negativně ovlivňovat například zdraví a bezpečnost žen.

Vicepremiér USA J. D. Vance na Mnichovské bezpečnostní konferenci prohlásil, že se obává ústupu Evropy od některých nejzákladnějších hodnot. Zdá se ale, že od nejzákladnějších hodnot, jako jsou lidská práva a svoboda vědeckého zkoumání, se ve skutečnosti odklání Spojené státy.

Kontakt: hajkova@sedmagenerace.cz.

| KULTURNÍ ZAHRADA

LUDĚK ČERTÍK

Na široké stezce Země

Foto: Luděk Čertík.

Země je odpovědí na všechny otázky.

Samantha Harvey, *Orbital*

Často myslím na závěrečnou scénu jednoho z mých nejoblíbenějších filmů, celovečerního anime *Příběh o princezně Kaguje* (Kaguya-hime no monogatari, 2013), v němž Isao Takahata neopakovatelně ztvárnil známý japonský příběh z 10. století o nebeské princezně, kterou v lese nalezne starý sběrač bambusu a spolu se svou ženou ji odchová jako vlastní dceru. V závěru filmu se již dospělá hrdinka, doprovázená nebeským procesím v čele s Buddhou, vrací po letech prožitých na Zemi zpět na Měsíc, odkud pochází. Navzdory tomu, že na Zemi vedle radosti a štěstí prožila také nemálo smutku, zoufalství, nesvobody a příkoří, vidíme, jak se v posledním obrazu filmu se slzami v očích ohlíží zpátky k Zemi, od které se pomalu, ale jistě vzdaluje do chladné záře Měsíce. Co na Zemi poznala, nemůže nic nahradit. Divokou paletu barev a chutí života. Přátelství. Lásku. Čirý úžas nad tím vším.

Smutek, který lze v Kagujině tváři číst, mě pokaždé hluboce dojme, protože v něm zřetelně poznávám sám sebe, svůj vlastní vřelý cit k pozemskému životu a připoutání k Zemi jako takové — na Kagujině místě bych prožíval totéž. Vždy mi byly cizí a těžko pochopitelné snahy o dosažení blaženosti v jiném nežездеjším světě; za nejkrásnější a jediný hodný usilování považuji právě tento svět, pro něj a s ním krvácím a dýchám. Tady je můj ráj, moje hřejivá a promíjející božská náruč, všechno, co jsem kdy hledal — a mnohem, mnohem víc. Jinan! **Bodlín!** Pryšec! Kvetoucí sakura a zpívající *uguisu* (cetie trojhlasá)! Můj syn, můj syn, můj syn! Nevím zhola nic o věčnosti, ale vím toho dost o tomto žíhaném světě, o jeho krásách a darech. Dost na to, že bych ho nesměnil za nic jiného. Abych prožíval každou ránu, kterou se mu kdo pokouší uštědřit. Každou novou podobu krásy, do které **procítá**.

Sám netuším, jak jsem k podobnému náhledu dospěl. Snad jsem něco obdobného cítil odjakživa. Naučil jsem se ale, jak toto propojení posilovat, jak mu snadno vycházet vstříc. Bez ohledu na to, kde se zrovna nacházím, se o to každý den pokouším tím nejprostším možným způsobem — pěstováním pozorné chůze; chůze jako pojidla, jako pohroužení, jako zvětšovacího skla, s nímž něžně luštím šifry a tvarosloví okolního světa.

Hluboká touha po chůzi

Lidé někdy toužili chodit od nepaměti — po celé věky jsme se pohybovali po světě po svých, překonávali kontinenty, osidlovali nové země. Dlouho ani nebyla jiná možnost. Dnes

už toho (tedy my, lidé velkoměst) nachodíme méně — mnohem více času prosedíme v kancelářích, jako v té, v níž právě píšu tento text, nebo v sedadle automobilu. Soustředěnou chůzi máme spojenou spíše s výjimečnými událostmi či s náboženskou praxí — putováním do Mekky, obcházením hory Kailás, výstupem k vysoko položenému chrámu. Důvodů, proč nastoupit nějakou pěší pouť, je ale pochopitelně nepřehledně a ty náboženské jsou jen jedny z mnoha. A ani cíle pětích poutí nemusejí mít vždy tvar posvátné hory. Nakonec ale mají všichni poutníci a poutnice společnou tu nejdůležitější věc: zemi, po které kráčí, která je k cíli nese.

A já? Myslím, že i v mé potřebě chodit je něco náboženského — nebo přinejmenším nábožného. Na putování se vydávám, abych si udržoval stále zelený vztah k zemi, abych vnímal krajinu všemi smysly, dotýkal se jí a nechal se dotýkat od ní, živil v ní působících: nechat se oslunit, podeštit, ofouknout, zablátit, zaprášit; mít **bříška prstů zfalovělá** štávou ze sběru lesních borůvek; kapsy nadité žaludy a bukvicemi a oblázky z potoka či kousky kadeřavých lišejníků a odštěpků z topolu, který u řeky ohlodal příčinlivý bobr; přičichávat k ovoci, pryskyřici, květinám a tonout ve zvucích, z nichž některé, jak strhujícím způsobem popisuje Samantha Harvey v úchvatném románu *Orbital*, dokonce dlouho přežijí Zemi jako takovou, když je dvojice mezihvězdných poutníků, vesmírných sond Voyager 1 a 2, ponese na měděných pozlacených deskách dál a dál od naší hvězdné soustavy na své cestě Mléčnou dráhou...

Lidé mají začasť pocit, že správná pouť musí být náležitě dlouhá — že ze sebe musíme něco vydat, že nás musí prověřit, srazit na kolena. Že jedinečně tak se v nás může odehrát nějaká hlubší proměna. Je sice pravda, že vícedenní, nebo dokonce i víceměsíční putování dokáže člověka uvést do stavů, které jsou jen těžko dosažitelné při krátkých vycházkách či potulkách — k pocitu opravdového splnutí s Cestou. Pouta se světem ale můžete navazovat bez ohledu na ušlou vzdálenost. Mnohem důležitější než kilometry v nohách mi přijde to, jak moc se během poutě či výslapu dokážete otevřít tomu, co vám svět na každém kroku nabízí. Když půjdu stovky kilometrů se sklopenýma očima, k čemu mi taková pouť bude?

Pomalá a soustředěná chůze nám dokáže zprostředkovat diametrálně odlišný prožitek skutečnosti od toho, jaký se nám nabízí v uspěchané a zautomatizované všednodennosti, při cestování autem nebo letadlem. Takový, v němž se nás vše jaksi bezprostředněji dotýká — a kdy jsme si těchto doteků, od pichlavých dešťových kapek na tváři po kořeněnou vůni spadných javorových listů — neporovnatelně intenzivněji vědomi. S precizností sobě vlastní zachycuje tento

Foto: Luděk Čertík

elementární rozměr chůze Werner Herzog ve své žhnoucí vzpomínkové knize *Každý za sebe a Bůh proti všem*, kde píše: „Při chůzi nezůstává nic mezi řádky, všechno se odehrává v bezprostřední a zcela strhující přítomnosti: ohrady pastvin, ještě neopeření ptáci, vůně čerstvě pokáceného dřeva, údiv nad zvěří.“

To vše platí kupodivu nejen v reálném světě, ale dokonce i ve světech virtuálních.

Doporučuji si někdy zahrát nějakou videohru, ideálně takovou, která nabízí pohled z první či třetí osoby v dynamicky se proměňujícím herním světě, a ještě lépe, nepůjde-li o takzvaný chodecký simulátor, kde pomalá chůze hraje prim, a hrát onu gamesu tak, že budete ignorovat plnění hlavních i vedlejších úkolů a jen se budete nazdařbůh procházet a vnímat herní svět kolem vás — jak se mění počasí, jak povlávají větve a stébla trávy, jak ve vzduchu poletují listy a motýli, jak poskakuje světlo v kalužích, jak o sebe chrástí bambusové stonky. Chůze se v kontextu her, které vesměs stojí na hubení nekonečných hord nepřátel, hromadění zkušenostních bodů a levelování postavy, může stát vrcholně rebelujícím aktem, který nám umožňuje vidět za prvoplánové mechaniky a odkrýt za nimi celý širý svět k objevování (byť má tento svět pochopitelně své pevně dané mantinely).

Baví mě takto herní tituly, které nejsou jako meditativní chodecké zážitky primárně koncipovány, prožívat — jen se toulat a nasávat svět kolem, zvláště pokud si jejich tvůrci — myslím například na samurajské hody *Ghost of Tsushima* či třetí díl série *The Witcher* — dali velkou práci s tím, aby přímo překypoval vzrušujícími smyslovými detaily. A jak dokazuje nemalé množství videí na YouTube, která zachycují mnohahodinové přechody herních map ve stylu slow TV, nejsem v této zálibě jediný. Nic se ale pochopitelně nevyrovná tomu, můžeme-li totéž praktikovat venku — ve společnosti reálných osob, míst, zvířat, ptáků, s otláčenými rameny od pruhů turistické krosny, s kamínky v botách, se sluncem zarytým pod kůží.

Čilý, bzikavý, uhrančivý

Rozhodně nejsem z těch, kteří by podceňovali přínos i té nejkratší potulky, i kdyby šlo jen o loudavou procházku městským parkem, kolem obestavěné řeky. I malá potulka může přinést poznatky, kterých bychom jinak těžko docílili, byť by šlo jen o drobný podnět k zamyšlení, nápad na báseň, hřejivý otisk ve svalech. Při jedné pražské procházce jsem si například uvědomil, že naslouchat písním stromů se dá nejen tím, že budu poslouchat, jak ve větru šumí jejich listy — nebo, kdo

všechno se ozývá z jejich větví, zpod jejich kůry či ze spletnosti kořenů a houbových hyf pod zemí, protože i to je, v širokém smyslu, součástí jedinečné písně každého stromu —, ale stejně tak i tím, že se listů budu dotýkat, mnout je mezi prsty. Poznání textury, drsnosti, jemnosti, tuhosti, poddajnosti či opotřebenosti nějakého listu skrze hmatový prožitek mi umožnilo lépe pochopit, jak ten který druh listu zní, jak rozmlouvá s větrem — i toho, jak se píseň toho kterého stromu proměňuje v běhu roku s tím, jak jeho listy stárnou (nakonec zní i na zemi, když po nich na podzim šlapeme, když je s dětmi radostně rozhazujeme do stran a noříme tváře do jejich extaticky aromatických barev). Lépe díky tomu jejich zvucení rozumím.

Později jsem navíc díky výjimečné knize Eda Yonga *Nezměrný svět* (česky pod polopatickým názvem *Fascinující svět zvířat*), která se věnuje bohatosti smyslových prožitků mimolidského života, zjistil, že vůbec nešlo o nahodilou intuici. Mezi sluchem a hmatem totiž existuje zásadní příbuznost: z tradiční pětice tělesných smyslů k sobě mají nejbližší, protože jde o smysly reagující na mechanický tlak — ať už nějakého předmětu nebo zvukové vlny v nosném médiu. Mají k sobě dokonce natolik blízko, že leckdy je mezi nimi nemožné vést jednoznačnou dělící linku. Je vnímání povrchově přenášených vibrací, v němž žijí — mezi mnohými — například křiši či pavouci, spíše sluchovým, nebo hmatovým prožitkem?

Pěší putování skýtá příležitost k tomu si v terénu na vlastní kůži ozkoušet, prožít to, co jsem v předešlých týdnech či měsících četl, viděl ve filmu nebo zaslechl od druhých — uzemnit to, co je pouhou abstraktní znalostí. Třeba zjištění ze zmíněné knihy Eda Yonga. Nebo z četby nového románu. Nebo z průzkumu pozoruhodného videoherního světa. Dívám se na sluníci se bystrozraké vážky a šídla s vědomím toho, že nemají (protože díky mimořádně dobrému složenému zraku nepotřebují) žádné sluchové orgány. Poslouchám ptačí zpěv s vědomím toho, jak se v době námluv a mimo ni mění jeho nálada a odstín — a jak vlivem hormonů kolísá sluchová citlivost těch, kdo mu v těchto časech naslouchají, což, mimochodem, platí i pro některé druhy hmyzu a ryb. Zkouším si různá malá cvičení, která jsem vyčetl u autorů a autorek, k nimž mám blízko. Poslechová, dechová. Jiná. Hledím na vodní plochu a představuji si, jak pro každého jednotlivého tvora tam pod hladinou je vjem vodního světa odlišný — v jak odlišných frekvenčních pásmech slyší, jak nesejně vnímají změny tlaku ve vodě, pokud vůbec, jak rozličně vidí, pokud vůbec, jak různé mají jejich životy akcenty a (vzájemná) vyladění. Tím vším se s pozemským světem víc a víc sbližuji a ztotožňuji, až pozvolna dojde i k proměně toho,

čeho si všímám v běžném životě, co oceňuji a vyhledávám, když zrovna někudy **nazdařbůh** nebloumám.

Čím více času, za chůze či ve chvílích spočinutí, trávím venku pozorováním, omakáváním, posloucháním, očicháváním a přemítáním nad rozmanitostí pozemského, tím snadněji docenuji jinak přehlížené kvality uměleckých děl, jako je nespěchavé a mimořádně hmatatelné ztvárnění deště, bláta, vanoucího větru, mračen, **mořských vln**, živlů a počasí obecně či věrné a láskyplné zpodobení konkrétních rostlin a zvířat v animované tvorbě studia Ghibli, jehož úctyhodné tvůrčí portfolio zahrnuje i zmiňovaný *Příběh o princezně Kaguje*, Takahatův poslední film. Jako bych v nich potkával svět sám: čilý, bzikavý, uhrančivý.

Dalo by se říct, že se intimním kontaktem se světem skrze chůzi procházím do domova, prožitku sjednocení se světem jako s čímsi důvěrně poznatelným a domáckým, což je, myslím, jedna z vrcholných met toho, k čemu se dá tak zdánlivě prostým aktem, jako je chůze (a jejími manifestacemi v různých formách putování), dospět.

Tohle všechno

Častým motivem v romantické či v klasické čínské a japonské krajinomalbě, který plynule přešel také do pozdějších forem vizuálního umění, je vzdálený, sotva znatelný poutník či poustevník v obklopení rozlehlé liduprázdné krajiny. Když se lidé, pro které je přísné odlučování světa od člověka (a naopak) denním chlebem, s těmito obrazy setkají, obvykle je interpretují tak, že zobrazují titěrnost a osamělost lidské existence v nezbadatelném světě-mimo-nás. Vždy mi na tomto výkladu cosi nesedělo — takovéto unáhlené čtení příliš ulpívá na osamělosti lidské postavy a současně přehlíží, ba poníží to, co na malbě člověka obklopuje. Jako by umocnění lidské osamělosti byl jediný možný důvod, proč je v jejich kompozici krajina tak dominantní, proč zabírá tak značnou část obrazu. Člověku se tím přisuzuje role středu, od něhož se odvíjejí veškeré emoce a významy. Je to samozřejmě legitimní způsob čtení, ovšem ne jediný možný — a rozhodně ani ten nejvíce inspirativní. Stačí lehce posunout těžiště perspektivy a najednou před námi vyvstane docela jiný obrázek.

Pokud budeme okolní krajinu vnímat ne jako stařák osamělosti, ale naopak jako výraz plnosti a hojnosti, jako osu obrazu, přestanou tyto výjevy vyprávět o drtivé lidské bezvýznamnosti a samotě, a namísto toho se stanou svědectvím o místě a zapuštění člověka ve velkém souručenství pozemského světa, bez nějž nejsme ničím; tím, že tyto obrazy ukazují svět jako něco, co malého člověka přerůstá ve všech myslitelných ohledech a dimenzích, vlastně upozorňují na

Foto: Luděk Čertík

jeho neopominutelnost, na to, jak moc jsme na tomto širém světě závislí. Řečeno více poeticky: sdělují nám, *tohle všechno jsi také ty*. Svět, který údajně osamělého poutníka obklopuje, jímž prochází nebo který kontemplanuje, není koneckonců prázdný — je plný skal, řek, hor, soutěsek, valících se mlh, nesčetných zvířecích a rostlinných inteligencí, pro které nejsme průhlední a které kolektivně, vpleteny jedna do druhé, udržují náš svět obyvatelným, dýchatelným, plným zeleně a písní. Lidé na malbě jsou možná daleko od lidského společenství — a v tomto smyslu opravdu opuštění či izolovaní jsou. Je ovšem otázka, zda by nám, kdyby mohli promluvit, nesdělili něco podobného, jako postava vojína Ashe (Thomas Jane) v Malickově antiválečném velko filmu *Těnká červená linie*, adaptaci stejnojmenného románu Jamese Jonese, když ho osamocené a s obvázaným prostřeleným kolenem potká v jedné scéně na vrcholu kopce vojín Witt (Jim Caviezel) a nabídne mu, že ho doprovodí zpátky k jednotce, ale on — vítr v čupřině, zrak upřený na zvlněnou krajinu Guadalcanalu před sebou — odmítne se slovy: „Ne, je tu ticho a klid.“

Ať už se vydáme kamkoli, jsme neustále v objetí mnohohlasého a mnohotvárného domova, obklopeni a podpírání světem v procesu neutuchajícího sebetpřetváření, na nějž se můžeme

spolehnout a kde nikdo není doopravdy vyloučený a sám, **neboť každá jednotlivá pozemská bytost je jeho zrnem i kořením, jeho vyjádřením v myslícím těle a ztělesněné mysli, v rozličných tvůrčích společenstvích.** A přesně tak — hluboce, široce, mnohorozměrně doma — si připadám během každého pěšího putování, byť třeba nemám po svém boku žádné lidské společníky, s nimiž bych mohl tento pocit sdílet.

Vracím se tam, kde je mi nejlépe.

Na širokou stezku Země.

Použité a citované zdroje

Amorina Kingdon, *Sing Like Fish: How Sound Rules Life Under Water*, Crown 2024

Ed Yong, *Fascinující svět zvířat: Utajené říše zvířecích smyslů*, Prostor 2024

Ghost of Tsushima (Sucker Punch Productions, 2020)

Kaguya-hime no monogatari (r. Isao Takahata, 2013)

Samantha Harvey, *Orbital*, Atlantic Monthly Press 2023

The Thin Red Line (r. Terrence Malick, 1998)

The Witcher 3: Wild Hunt (CD Projekt, 2015)

Werner Herzog, *Každý za sebe a Bůh proti všem*, Volvox Globator 2024

Foto: Luděk Čertík

LUDĚK ČERTÍK

Kdo bubnuje v listí

Smysl života – o tom jsem nikdy zolášť nepřemýšlel. Chci říct, vždyť už jsem naživu. Není zajímavější přemýšlet o skutečných věcech, které nám žití přináší, než o tom, co by to mohlo znamenat?

Hiromi Kawakami, *Under the Eye of the Big Bird (Pod dohledem velkého ptáka)*

Kráčím po dubnovým sluncem ozářené Bělohorské ulici na pražském Břevnově a všímám si, že kolem spár v místech, kde k asfaltovému chodníku přiléhají fasády domů, se to jen hemží drobnými samotářskými včelami, které si zde v navrstvené hlíně a prachu pilně vyhrabávají hnízdní komůrky. Nejdříve jich vidím jen pár, ale jak jdu dál, dochází mi, že se na osluněné straně ulice vyskytují prakticky po celé její délce. Musí jich tu být tisíce. A přesto se zdá, že jim nikdo jiný nevěnuje pozornost. Třebaže u toho vypadám trochu podivně (i když rozhodně ne o moc divněji než řada místních indiividuů), poklekám na chodník a pozoruji jejich čilé rojení z bezprostřední blízkosti; s něžným bzukotem, který tak

nerozlučně patří k jarnímu rozpuku kalin, vrb a třešní, létají dovnitř a ven z hnízdních nor, motají se kolem jejich ústí, kmitají blanitými křídly a vypadají jako všechno možné, jen ne jako samotářští tvorové.

Když vyrážím ven, třebaže jde jen o fádňi cestu do práce nebo na nákup, potajmu vždy doufám, že se mi přihodí něco podobného jako onoho dubnového odpoledne na Bělohorské ulici — že spatřím nebo zaslechnu něco zcela nečekaného, nějakou novou podobu života, která mi vezme dech, poodhalí svět z dosud nepoznané, živé perspektivy. Obzvláště pak doufám v setkání, která mi pod nohama podrazí stoličku nabubřelé sebejistoty, že už bezpečně znám všechno ve svém

okolí — taková, která mě uvrhnou do užaslé nejistoty, přimějí mě tápat a ptát se, co jsem to jen právě slyšel nebo viděl, co mě to, aniž bych o to výslovně žádal, svou divokou přítomností oblažilo.

A svět, to neklidné a nevypočitatelné zvíře, mi v tomto přání vychází víc než velkoryse vstříc.

Zřídla obdivné fascinace

Záhady a překvapení číhají prakticky na každém kroku, jen musíme být dostatečně pozorní na to, aby nám náhodou neunikly. Pěstovat takovouto míru důvěrné pozornosti, která nás udržuje v živém vztahu k tomu, co je skutečné a o čem — na rozdíl od tolika věcí ve virtuální noosféře — není pochyb, pochopitelně není vždy jednoduché. A už vůbec ne v době, kdy lidská pozornost, zřejmě nejhodnotnější artikl současnosti, prochází tak hlubokou krizí, dennodenně vystavovaná tlaku digitálních rozptýlení. S trochou cviku lze však i natolik přehlížená divnomísta, jako je ona nevábná štěrbina mezi chodníkem a zástavbou na Bělohorské ulici, kde drobné včelky (nejspíše pískorypky) nerušeně spolužijí mezi navátými kuličkami polystyrenu, opuchlými cigaretovými špačky, prachovým peřím holubích mláďat, útržky celofánů, úctenek a etiket, dřívky od nanuků, muchlanci papírů, korodujícími pivními víčky, prázdnými zapalovači a ojedinelou zakrslou pampeliškou, rozrazilem, štavelem či ptačincem, pravidelně skrápěnými psi i lidskou močí, proměnit ve zřídlo obdivné fascinace — nový svět zvoucích opakovanému objevování, opakovanému vyslékání z já.

Taková překvapivá setkání mohou mít samozřejmě bezpočet různých podob, včetně takových, která dlouho zůstávají jen v akustické rovině, zdánlivě bez hmotného těla.

Poslední roky v pozdních letních měsících slyším v okolí lesních lemů, většinou pod opadavými stromy, kolektivní tiché cvrčení, jehož zdroj jsem při vši snaze nedokázal dlouho odhalit. Od prvního setkání v něm nacházím nemalé potěšení — jde o (z pozice lidského naslouchajícího) velmi delikátní zvuk, zhruba na způsob šustivého třepetání motýlích křídel nebo zaklesnutí dvou hlídajících šídel nad vodní hladinou. Byl jsem si bezpečně jistý, že mám tu čest s nějakými rovnokřídlými, tedy zástupci sarančí, kobylek, cvrčků a krtonožek — cvrčení, ač velmi tiché a tlumené, mi v základu připomínalo cvrlikání jiných rovnokřídlých. A podle jemnosti zpěvu jsem tušil, že jde o velmi malý, ne-li přímo titěrný druh. Ostatně, žádného z hudebníků jsem nezahlédl — jakmile jsem se přiblížil k místu, odkud cvrkot vychází, okamžitě ustal. A nepomáhalo ani nadzvedávání spadáných větviček a listů.

Dal jsem si tedy tu práci a pečlivě jsem, jednu po druhé, procházel nahrávky stridulací všech našich rovnokřídlých, včetně spektrogramů, obrazových reprezentací zvuku, které dobře zachycují jejich rytmus a celkovou strukturu (tak dlouho prý člověk hledí do propasti, až mu propast začne pohled oplácet, ale stejně tak platí, že tak dlouho hledíme na různé vizualizace zvuku, včetně ztvárnění uměleckých, až je začneme slyšet). Až jsem jednoho dne s nemalou radostí přišel na to, že jsem celou tu dobu poslouchal námluvy cvrčků lesních — malých, krypticky (jako pelmel trouchnivějícího listí) zbarvených nelétavých cvrčků s původní domovinou v Západní Evropě a Severní Africe, dnes ale hojně rozšířených i u nás.

Rozvibrované pouto poznání

Podobně jsem v oblasti bývalého tankodromu u česko-budějovických Vrbenských rybníků slyšel vždy brzy na jaře zvláštní a dosti hlasité třepotavé zvuky kolem pěšin v suchém spadném listí. Nejlépe by se snad daly popsat jako letmé drnkání na přitlumené struny, drnění jazykem o horní patro nebo jako kmitání scvrklého suchého listu, dosud řápkem přichyceného k větvi, rozvibrovaného zimním větrem. Až do poloviny letošního března jsem si marně lámal hlavu nad tím, kdo má tohle frkavé třepání na svědomí, protože jsem ve spadance, byť jsem se snažil být sebeopatrnější a sebepozornější, nikdy nikoho nezastihnul — na chlup stejně jako v případě neviditelných cvrčků lesních.

Jako původce onoho tajemného zvuku jsem v tomto případě tipoval nějaké menší pavouky. Zároveň jsem si ale říkal, že většina pavouků je příliš malá na to, aby bylo jejich zvučení slyšitelné pro lidi — jak je tomu například u řady druhů skákavek, u nichž milostné bubnování, slyšitelné pouze za užití zvukové techniky, nabývá těch nejroztodivnějších forem (rozmanitých přinejmenším stejně jako jejich fauvistické zbarvení, pózy a tance). A tak jsem to vždy obratem zavrhnul.

Moje intuice se ale nakonec ukázala jako správná. Jak jsem se čirou náhodou dozvěděl z jednoho článku v přírodovědném časopisu Živa, opravdu totiž jde o pavouky — slídáky tečkované, milovníky neeutrofizovaných (rozuměj: intenzivním zemědělstvím nezmařených) mokřadů, vyskytující se například i v Klánovickém lese u Prahy. Samečci slídáků bubnují zadečkem, z jehož břišní strany jim vyrůstají zvláštní tupé trny, které toto hlasité zvučení umožňují, o různé rezonující listy, a lákají tím naslouchající samičky. Ty přitom nenaslouchají ušima (pavouci uši podobné těm, které máme například my nebo jiní suchozemští savci, nemají), ale nohama, jak je naopak u pavouků, prvotřídních to vibroznalců, běžné.

Co je podstatné: tato odhalení nezbavila má setkání s těmito čipernými tvorečky svého kouzla, právě naopak. Díky tomu, že nyní vím, o koho se jedná (jak zhruba vypadají a žijí své životy, s kým tančí evolucí), stává se pro mě naslouchání jejich písni jaksi intimnějším — jako bych poslouchal sousedy na vedlejším balkonu, cinkot příborů a sklenek s vínem, zavržení židle, důvěrný smích, hudební kulisu z obývacího pokoje. A spolu s tím, že jsem najednou schopen tyto hlasy pojmenovat, se pro mě v lecčems mění i místa, kde jim naslouchám: i ta se mi přeneseně stávají bližšími, skutečnějšími. Jako bych si je lépe osahal, důkladněji je promnul mezi prsty, hlouběji si přičichl k vůni, kterou uvolňují do ovzduší.

Prvotní kouzlo je možná pryč, ale nahradilo jej něco trvalějšího — pouto poznání.

Více splývat s životem kolem

Možná i proto má smysl mít se vždy na pozoru. Třebaže procházíme tatáž místa opakovaně, jako bychom v jistém smyslu pokaždé vstupovali na neprobádaný terén, magickou *terru incognitu*. Podle předchozích zkušeností a nabytých znalostí o povaze místa, jeho širokých ekologických poměrech, můžeme do jisté míry předvídat, koho bychom mohli potkat, ale nikdy nemůžeme s naprostou jistotou vědět, co nás cestou čeká — protnout cestu nám může v zásadě cokoliv, od migrujících jeřábů popelavých, které jsem jednou zaslechl, když jsem procházel historickým centrem Českých Budějovic, po křepčící papoušky mniší (nikdy nezapomenu na překvapení, které jsem prožil, když jsem při své první návštěvě Londýna otevřel po ránu okno do zahrady a první, co jsem uslyšel, byly hlasy papoušků).

V každém mimoděčném objevu, v každém šťastném setkání, které je nám cestou dopřáno, jsme upomínáni na to, že tento svět, jakkoliv dopodrobna jsou mnohé jiné jeho vrstvy, proudy, víření a bobtnání popsány, má neustále co nabídnout, má stále čím překvapovat, vychylovat nás ze zažitých jistot a zjemňovat naše zarytá přesvědčení. Vlastně bych se nebál tuto jeho schopnost — schopnost bez ustání pestrobarevně překvapovat a překypovat — považovat za jednu z jeho hlavních charakteristik. A to navzdory skutečnosti, že klimatická změna dosti radikálně vstupuje do toho, koho a kde můžeme spolužít — nejen v nových příležitostech typu stále častějších setkání s velkými středomořskými drvodělkami, ale bohužel i rychlého úbytku jiných, dříve běžných protnutí. Svět se samozřejmě mění neustále (to je koneckonců další z jeho ústředních vlastností, která vůbec schopnost jakkoliv nás překvapovat umožňuje), ale málokdy tak překotně, že dokonce musíme vynalézat nová slova pro popis smutku,

Třebaže procházíme tatáž místa opakovaně, jako bychom v jistém smyslu pokaždé vstupovali na neprobádaný terén, magickou *terru incognitu*.

který na nás z této bezprostřední změny, změny domova, doléhá.

A samozřejmě, v obou výše popsáných případech jsme se bavili o uchem postižitelných zvucích, které jsou takřka všechny relativně dobře zmapovány — což je také důvod, proč jsem si mohl výše popsané zvukové záhady při procházení nahrávek na webech typu *xenocanto* nebo *earth.fm*, kde lidé z celého světa sdílejí své posluchačské zážitky (své *naslouchánís*), s trochou snahy a trpělivosti dohledat. Pole prožívání se nám ovšem křiklavě rozkošatí ve chvíli, zahrneme-li do rovnice rovněž to, co zvucí a odehrává se za hranicemi našich tělesných smyslů, vstoupíme-li do světa uchem nepostižitelných zvuků, pod sladkovodní či mořskou hladinu, či pokud se hlouběji vnoříme do hmyzí vibrosféry, jež nás dokonce staví před problém toho, jak ji vlastně definovat (do jaké míry jde ještě stále o zvukodění?). Zde se každý člověk vybavený jen trochu slušným hydrofonem vhozeným do jezírka nebo citlivým kontaktním mikrofonom připevněným ke stéblu, stonku nebo listu stromu, může stát objevitelem zvuků, které ještě nikdo nikdy před ním neslyšel ani nepopsal.

Přál bych si, aby nám tyto a podobné skutečnosti byly zdrojem naděje, útěchy a radosti ve světě, v němž se opět zdvihají ukrivděné pravice a který se tak nebezpečně potácí na hraně nového světového konfliktu. Aby nám pomáhaly vyvážit obavy a nejistotu ze spalující budoucnosti. Přál bych si, abychom díky nim méně lpěli a více splývali s životem kolem. Aby nás přivedly zpátky do náruče skutečného, které tu bylo dlouho před všemi křemíkovými sny z jedniček a nul. A aby nám důvěrná pozornost k mimolidskému prosákla i do mezilidských vztahů a pomohla nám uvědomit si hodnotu společenství — toho, co je možné, pokud myslíme a jednáme ve spojení, s ohledem na minulé, nynější i budoucí druhé.

Kontakt: certik.ludek@gmail.com.

Dominika Šindelková vypráví u ohně, zdroj: archiv Dominiky Šindelkové.

ROZHOVOR S DOMINIKOU ŠINDELKOVOU

Storytelling mi dal svobodu

S Dominikou Šindelkovou se scházím v restauraci a před očima mám zřetelný obraz kovové, pečlivě tvarované planety s hroty hor, ohlazenými oceány a doposud spojenými kontinenty. Před pár dny jsme s brněnskou vypravěčkou stvořili planetu pomocí naší představivosti během pravidelného storytellingového večera v MikroTeatru v Brně. Na samém počátku všeho ji ukoval kovář Tára. Dominika oživuje pomocí storytellingu nejen mytologické příběhy, pohádky nebo své vlastní zážitky, ale i samotnou tradici vyprávění, umění naslouchat i představivosti příběhy spoluutvářet. Jak vypadá storytelling u nás a ve světě, co dělá z člověka dobrého vypravěče a jakou roli by mohl storytelling zastat při budování vztahu k přírodě?

Storytelling se dnes často spojuje s marketingem nebo při budování příběhu firemní značky ve stylu „dobrý příběh prodává“. Jak je storytelling vnímán v širší komunitě vypravěčů a vypravěček?

Nevnímáme ho jako nástroj marketingu, ale svébytnou uměleckou

disciplínu, která se dá naučit a využívat v mnoha odvětvích. Marketing může být jedno z nich, ale není to větev, která by nás zajímala. Storytelling plní funkci jako jakékoliv jiné představení. Může to být i volnočasová aktivita nebo nástroj seberozvoje. Podporuje fantazii. Je to živé vyprávění,

setkání teď a tady mezi vypravěčem, posluchači a příběhem. Příběh může být starý i tisíce let, a tak se ve vyprávění probouzí podivné archetypální spojení s generacemi, které tu byly před námi.

Co je pro storytelling tedy charakteristické oproti jiným uměleckým formám?

Víc než divadlo ve smyslu činoherního představení se dá srovnávat se stand-upem nebo slam poetry. Interpret je sám, nepotřebuje žádný kostým nebo rekvizity. Kouzlo živého vyprávění se děje jen za pomoci jeho těla a hlasu. Na rozdíl od standupu, který chce primárně pobavit a standupěři na sebe často berou stylizaci, a slam poetry, kde jde především o poezii, ale není nutné celistvé sdělení, je storytelling především o předávání příběhu.

Umění storytellingu neboli vyprávěčství sahá hluboko do lidské historie. Nakolik je živé a známé v dnešní době?

U nás jsme na tom bídne. Od roku 2013, kdy jsme založili spolek Storytelling CZ, musíme stále vysvětlovat, co to storytelling vlastně je. Kromě našeho spolku je v České republice jen pár solitérních vyprávěčů. Zato ve světě má vyprávěčství hlubší tradici. Ve Velké Británii je známá storytellingová škola Emerson College, slavné je i skotské storytellingové centrum v Edinburghu s obrovskou knihovnou, kde najdete vše, co se kdy otřelo o slovo *příběh* — od teorie po samotné příběhy z celého světa. Takové centrum bychom měli rádi i v Praze. Živý je storytelling i v severských zemích díky bohaté mytologii a zažité orální tradici. V Norsku každý ví, kdo je to Thor, Locki nebo Freia, běžně se zde setkáte se storytellingovou kavárnou, festivaly, učitelé si zvou vyprávěče do škol a storytelling se vyučuje i na univerzitě v Oslu.

Čím si vysvětlujete rozdíl mezi popularitou storytellingu v zahraničí a u nás?

Máme pár teorií, ale otázka je, zda jsou správné. Ve 20. století docházelo ke vzkrášení orální tradice, například

v Americe ji vzkřísili hippies v 60. letech, kdy už bylo zřejmé, jak lidi zpasivňuje televize. Vyzvali je, aby si začali vyprávět, aby opět zapojovali fantazii. V zemích s živou mytologií se příběhy pravidelně aktualizovaly novými generacemi vyprávěčů.

U nás je situace složitější, protože nemáme silnou mytologii a dlouho jsme bojovali o svou identitu po staletích pod nadvládou Habsburků. Na vesnicích se vždy vyprávělo, ale v menším měřítku. A pak se říká, že fašismus a později komunismus potlačily prostor pro vyprávění. Když se u nás řekne „vyprávěč“, napadne většinu lidí Miroslav Donutil, jehož historky z natáčení jsou zábavné, ale jde spíše o anekdoty než o příběhy s hlubokým poselstvím.

Co je klíčové pro to, aby storytelling nebyl jen technikou, ale opravdovým uměním? Co by měl člověk umět nebo zažít, aby se stal dobrým vyprávěčem?

Musí umět mluvit, mít kontrolu nad svým hlasem je základ. Je jedno, jestli máš řečovou vadu, ale lidé ti musí rozumět. Vyprávěč také musí mít rád lidi a touhu sdílet příběhy. Důležitá je schopnost přecházet mezi postavami a vyprávěčem, například tím, že změníš tón nebo výraz obličeje. Nemusíš být pohybový typ vyprávěče. Já osobně mám ráda prostor a pohyb, ale jsou skvělí vyprávěči, kteří sedí. Důležité je mít také rozhled. To neznamena, že musíš cestovat po světě, reálie se dají i nastudovat, ale lepší je mít zkušenosti, které ti dají širší perspektivu.

CESTA KE STORYTELLINGU

Co tebe přivedlo ke storytellingu?

Nebylo to „co“, ale „kdo“. Ke storytellingu mě přivedla má kamarádka Barbora Voráčová, která do Čech

storytelling „přivezla“. Na JAMU studovala rozhlasovou dramaturgii a scenáristiku a v rámci Erasmu absolvovala v Norsku semestr, kde se věnovali storytellingu. Nejdřív to brala jako něco, co už známe, něco podobného dramatické výchově. Ale postupně ji storytelling nadchl, a když se v roce 2011 vrátila, začala ho propagovat. Já jsem byla v té době amatérskou herečkou v olomouckém Divadle na cucky, kde jsme s Barborou spolupracovaly. Přemlouvala mě a ostatní lidi z divadelního prostředí, abychom dali storytellingu šanci. Vytvořili jsme představení, které bylo založené na čtyřech vyprávěčkách. Každá z nás zpracovávala jeden příběh výrazné ženské hrdivky. Právě tam jsem si uvědomila, že chci dělat storytelling, protože mi vyplňuje prázdná místa, která jsem cítila v divadle. A od té doby se storytelling stal součástí mého života.

Co tě na storytellingu tak fascinovalo, že jsi pro něj opustila divadlo?

Za prvé, herectví pro mě nikdy nebylo úplně to pravé. Bylo mi jasné, že nejsem žádná hvězda, o kterou by se divadlo prala. Za druhé, už jsem si prošla fází, kdy jsem hrála role, které mě nebavily. Dostala jsem nějakou roli, musela jsem ji odehrát, a přitom jsem cítila, že to není ono. Za třetí, vždycky jsem toužila mít v divadle větší slovo. Storytelling mi dal svobodu. Můžu být autorkou příběhu, dramaturgyní, režisérkou i interpretkou zároveň. Ten příběh je můj. A ta svoboda je pro mě klíčová. Když zkouším nový příběh, nemusím investovat do scénografie nebo rekvizit. Když chci hudbu, zazpívám si. To mě obrovsky osvobozuje. Když vidím, kolik toho musí dělat dětská divadla a jak bojují s penězi, jsem vděčná, že dělám storytelling.

Užít se pouze vyprávěním může být v zemi, ve které si storytelling teprve získává pozornost, dost náročné, ne?

Většina vypravěčů má ještě nějaký další příjem. Já mám například ještě kapelu nebo tu a tam vezmu nějakou brigádu. Víím jen o jednom vypravěči, který se tím v Česku stoprocentně užívá. Je to Martin Hak a věnuje se storytellingu déle než my ze Storytelling CZ. Jako vypravěč musíš stále hledat příležitosti, komunikovat s knihovnami, školami, organizovat workshopy a festivaly. Jde o to neustále se prezentovat a posílat nabídky, protože zájem o storytelling je sice stále větší, ale konkurence je taky silná. Většina vypravěčů si tedy musí dělat i vlastní produkci. A to není úplně snadné, protože většina z nás nemá zkušenosti s propagací. Na druhou stranu, díky tomu, že už nějakou dobu v oboru působím, se mi teď často lidé ozývají sami.

Ve svém repertoáru máš mytologické, autorské, lidové i historické příběhy a pohádky. Jak vybíráš, který příběh budeš sdílet s konkrétním publikem?

Když vybírám příběhy, jde o to, co chci sdílet. Nemůžu samozřejmě pracovat jen s příběhy, které mají poselství — někdy je důležité nabídnout i něco zábavného nebo kulturně zajímavého. Například indiánské příběhy mají pro evropské publikum spíše pohádkový charakter, než že by přinášely hlubší poselství. Pokud mám ale téma, které chci komunikovat, hledám příběh, který se k němu hodí.

Jaká témata máš ráda?

Jedním z mých hlavních témat je láska — a to nejen v tradičním smyslu, ale i jako lidská laskavost, pokora a pochopení. Je důležité neházet lidi do jednoho pytle, i když se například

příklání politicky jinak než ty. To je jedno z mých hlavních poselství. Poté vytvářím příběhy o osobnostech, které mi připadají zajímavé. Například mám příběh o Janu Ámosi Komenském nebo o Františku Halasovi — jeho příběh kombinuje poezii, politiku a otázku, co s člověkem udělá moc.

Když zmiňuješ Komenského, vzpomínám si, že ve Storytelling CZ se snažíte zavést storytelling jako samostatnou uměleckou a vzdělávací formu. Jaký potenciál má v oblasti vzdělávání a jak si ho můžeme představit na školách?

Myslím, že každý, kdo prošel vzdělávacím systémem, si pamatuje jen pár učitelů, kteří v něm zanechali skutečnou stopu. Často to byli právě ti, kdo v sobě měli přirozeně kus vypravěče — ti, kteří nám dokázali předat látku nejen jako suchá fakta, ale jako živoucí obrazy plné emocí. Díky tomu jsme se mohli napojit na konkrétní osobnosti nebo témata a opravdu pochopit, jak věci byly. Místo jednotlivých izolovaných faktů z češtiny, dějepisu nebo občanské výchovy ukáže širší souvislosti — třeba že konkrétní historické postavy byly přátelé, sdílely určité názory, a proč jednaly tak, jak jednaly. Tohle pochopení často spouští zájem žáků a motivuje je k učení.

Storytelling taky narušuje tradiční hierarchii mezi učitelem a žákem, protože zapojuje obě strany. Vede k interakci a propojuje učivo s vlastním životem studentů. Učitel může využít příběhové metody nejen k výkladu látky, ale i k zapojení studentů — například místo klasického domácího úkolu typu „nauč se fakta o Karlu IV.“ by mohli napsat příběh o jeho běžném dni nebo o tom, co nosil v kapse.

Myslím, že kdyby se všichni učitelé naučili storytelling, měli by mnohem větší šanci získat pozornost dětí.

Proto se snažíme dostat storytelling i na pedagogické fakulty — jako jeden z inovativních nástrojů, který by mohl zásadně obohatit výuku.

STORYTELLING JAKO TERAPIE

Má pro tebe vypravěčství terapeutický účinek, zejména když vyprávíš příběhy ze svého vlastního života?

Vyprávění má úžasný terapeutický účinek. Pomáhá mi dostat ven emoce, vyrovnat se s různými zážitky a uvědomit si hodnoty, které jsou pro mě důležité. Když sdílím svůj příběh, může to ostatním pomoci vidět svou vlastní situaci z jiné perspektivy. V projektu *Ve vlastní šířce* jsem třeba pracovala s tématy, která jsem zrovna řešila. Zlomené srdce, hledání partnera nebo zážitky z práce na zaoceánském parníku. Humor je v takových situacích velmi účinný nástroj, jak si ulevit od těžkých emocí.

Jindy jsem vyprávěla příběhy spojené s mateřstvím. Třeba o čápovi a lišce, což byla metafora o tom, jak jsme si s partnerem nerozuměli. V takových příbězích jsem zpracovávala své zkušenosti, ale zároveň dávala prostor k zamyšlení i ostatním.

Máš zkušenost s těžkými nebo tabuizovanými tématy ve vyprávění?

Vyprávím například příběh o Medúze. Málo lidí ví, že Medúza byla kdysi krásná žena, která se stala oblodou poté, co ji znásilnil Poseidon. Řešila jsem i téma nevěry a našla jsem paralelu v mytologii s Hérkou, kterou všichni znají jen jako „žárlivou manželku“, což mi nepříjde fér. Nebo jsem zpracovávala vlastní pocity z mateřství a pocit izolace, který jsem zažívala během těch let. Vyprávění tedy využívám jako terapii, ale přináším pouze témata, která už mám sama zpracovaná.

Zároveň musíš brát ohled na publikum.

Jasně, tohle jsou těžká témata, a tak musím brát v úvahu, že v publiku může být někdo, kdo zažil něco podobného. Je důležité k těmto tématům přistupovat citlivě, dát posluchačům možnost příběh kdykoliv zastavit nebo komentovat. Příběh má obrovský potenciál otevřít důležitá témata, ale zároveň může i retraumatizovat. Sleduju proto, jak na příběhy publikum reaguje. Chci se ujistit, že příběh působí citlivě a nikoho zbytečně nezraňuje.

ENVIRONMENTÁLNÍ PŘÍBĚHY**Tvoji specialitou jsou i příběhy o stvoření světa.**

Ano, příběhy o stvoření světa jsou pro mě fascinující. Sbírám je, studuju, a pokud objevím nové, mám z toho velkou radost. Ne všechny jsou vhodné k vyprávění, ale některé jsem už dotáhla do podoby, kterou s lidmi sdílím — mám asi pět takových příběhů, které aktivně vyprávím. Žijeme v době, kdy svět už není takový, jaký byl stvořen — a často řešíme, jestli tu vůbec v budoucnu bude. Třeba aztécký příběh o stvoření světa jsem původně začala vyprávět jako čistě mýtický příběh, ale postupem času se v něm objevil silný environmentální přesah.

Právě environmentální příběhy jsou pro mě také důležité. Vyprávění je podle mě neuvěřitelně silný nástroj, a přijde mi škoda ho nevyužít i k angažovaným tématům. Stav planety mě nenechává klidnou, a i když nejsem žádná velká aktivistka, snažím se tím, co umím — vyprávěním — šířit hodnoty a vzbudit emoce.

Můžeš nám přiblížit environmentální přesah aztéckého příběhu?**Dominika Šindelková (*1987)**

je divadelní vědkyně, germanistka, zpěvačka z kapely StarTracks, vyprávěčka a lektorka storytellingu. Coby zakládající členka stála v roce 2012 u zrodu spolku Storytelling CZ. Od roku 2013 vede workshopy a propojuje storytelling s pedagogikou, knihovnami i veřejností pro rozvoj soft skills. Má tři dcery.

Pointa je, že aby svět mohl dál fungovat, musíme něco obětovat. Aztékové jednou za padesát dva let obětovali své srdce, aby svět mohl pokračovat. My si samozřejmě nemusíme rvát srdce z těla, ale třeba bychom se mohli zamyslet nad tím, co můžeme obětovat my. Nemusíme jíst maso každý den nebo jezdit všude autem. Příběh nechávám co nejotevřenější, aby si každý mohl najít to své — co je ochotný pro planetu obětovat.

Napadá mě také příběh Rogera Payna, který nahrával zvuky velryb. Díky těmto nahrávkám se lidé emocionálně spojili s velrybami, což vedlo ke konci masivního komerčního lovu velryb. Payne říká, že nestačí jen vědět o problémech, lidé musí cítit, že se jich dotýkají.

To je pěkný příklad.

V posledních letech jsem zaznamenala v kruzích ekologicky smýšlejících lidí myšlenku, že se dá na klimatickou krizi nahlížet jako na příležitost či výzvu k imaginaci, k vymyšlení a vyprávění nových příběhů o lidstvu, o přírodě, o Zemi, o jejich smyslu a směřování. Co si o tom myslíš ty?

To je zajímavý pohled. Já sama dlouhodobě přemýšlím o sci-fi příběhu, který by ukazoval, jak by mohl svět vypadat, kdyby se všechny ekologické změny realizovaly naráz, ale lidstvo by na to nebylo připravené — jaké by to pro něj bylo šokující. Zároveň bych chtěla nabídnout i pozitivní variantu, kde by se lidstvo na ty změny dokázalo připravit a přirozeně na ně navázalo. Takový příběh by mohl být jakousi reflexí toho, co se dnes děje, ale s výhledem na možné budoucnosti.

Dokáže podle tebe příběh změnit náš pohled na svět nebo ovlivnit naše chování?

Příběh je jako semínko — jestli vyroste a změní pohled člověka na svět, to už je na něm. Ale každý v sobě máme spoustu semínek, která čekají na zalití. Proto se snažím témata komunikovat tak, aby podnítila přemýšlení. Třeba teď vyprávím ve školách příběh o tom, jak komunikovat klimatickou krizi s dětmi podle knihy *O čase a vodě* od Andri Snæra Magnasona, kde propojuji mytologii s pozicí klimatologů v dnešní době. Cílem není lidi vyděsit, ale inspirovat je k zamyšlení nad jejich každodenním chováním a jeho dopadem.

Připravila Ester Dobiášová.

Kontakt: esterdobiasova@gmail.com.

Z filmu *Ta druhá*, foto: Jeden svět.

VERONIKA CHARVÁTOVÁ

Ta druhá: život ve stínu sourozence

„To, co se ode mě očekává, hodlám splnit v té nejvyšší možné, pro mě snesitelné míře. Až tady naši jednoho dne nebudou, tak se o ni postarám,“ vysvětluje protagonistka snímku *Ta druhá* Johana Pastirčák. Dokument mapuje její zhruba roční zkušenosti – od začátku posledního ročníku na střední škole až po nástup na vysokou školu.

Silným námětem pro snímek by mohlo být i samotné dospívání hlavní hrdinky – obavy ze změn, které s sebou plnoletost přináší, nové prostředí, odloučení od kamarádů, odchod z rodiny. Tento snímek má však ještě další rovinu – odloučení od sourozence se zdravotním znevýhodněním.

V dokumentu je nám dovoleno nahlédnout do všedních situací, které Johana ve škole i ve volném čase zažívá. Hned v úvodu se také seznamujeme s její mladší sestrou Rózou, jež má diagnostikovaný atypický autismus. Je patrné, že se mají rády i přesto, že jejich vztah čelí řadě výzev. Stále opakujícím se motivem je Rózino chování náročné na péči, které ovlivňuje chod celé rodiny. Tyto pasáže jsou však zpracovány s nesmírnou citlivostí. Propisuje se zde skutečnost, že režisérka filmu Marie-Magdalena Kochová má sama zkušenost ze života se sourozencem s handicapem. Divákům tak například podává Róziny záchvaty pouze zprostředkovaně skrze zvukové záznamy. Nejen, že je nenatáčí, ale štáb ani není přítomen ve stejné místnosti, aby nezvyšoval dívčinu nepohodu. Velmi emočně působivá je pak například scéna, kdy Johana posílá, a místo motivační hudby si použije do sluchátek sestřiny

záchvaty a nadávky směřované na ni a vysvětluje, že je pro ni tento poslech částečně terapeutický.

Nepostradatelné skleněné děti

Snímek poukazuje i na další palčivé téma dotýkající se řady rodičů dětí se zdravotním znevýhodněním – nedostatek financí související s léčbou, terapiemi i s množstvím času, který je nutný věnovat péči o dítě. Společně s nedostatkem odlehčovacích a asistenčních služeb se rodiče snadno ocitají v bezvýchodné situaci, kdy jeden z nich musí omezit svou práci, nebo se jí zcela vzdát. Právě pomoc sourozence je tak často pro běžný chod rodiny nepostradatelná.

V rámci besed a osvětového programu k filmu *Ta druhá* rozebírají režisérka, protagonistka i produkční tým téma sourozenectví více do hloubky. Do českého prostředí také přináší termín *skleněné děti*, který se již řadu let používá v anglicky mluvících zemích. Tento pojem však není označením pouze pro osoby mající sourozence se zdravotním znevýhodněním, ale spadají zde i lidé, kteří mají sourozence se závislostí nebo s náročným chováním, tedy někoho, kdo

potřebuje od rodiny více pozornosti a péče. Téma se tak dotýká více osob, než bychom mohli intuitivně předpokládat — 8 % Čechů má sourozence se zdravotním znevýhodněním, „skleněných dětí“ je pak v Česku okolo 840 tisíc.

Autentická intimní zpověď

Společně s produkcí filmu vznikal také výzkum o sourozencích, jehož celé znění bude na jaře 2025 zveřejněno na webu tadruha.cz. Řadu užitečných informací i první útržky z výzkumu lze najít už nyní na sociálních sítích (Facebooku a Instagramu) pod názvem *Ta druhá*.

Na sociálních sítích je snímek obecně dobře přijímaný a napomohl k propojování „skleněných dětí“, jež si možná poprvé uvědomily, o jak velký fenomén se jedná a že podobnou zkušenost mají tisíce dalších osob. Za občasnou kritikou snímku stojí argument, že projevy autismu jsou zde vyobrazeny jen formou záchvatů a nedozvídáme se o něm více informací. Róza je navíc verbální a mimo záchvaty působí jako „normální dítě“. U osob, které se s autismem běžně nesetkávají, může dojít ke zkreslení, že autistu lze považovat jen za nevychované dítě.

Zde se však snímku musím zastat: není to dokument o autismu, ani se tak neprezentuje. Skutečnost, že má protagonistka zrovna sourozence s autismem, není stěžejní, stejně tak se mohlo jednat o sourozence nevidomého či s jiným zdravotním znevýhodněním, pointa by zůstala stejná — poukázat na existenci „skleněných dětí“, na jejich prožívání, výzvy, kterým čelí, i na to, že mnoho z nich žije celý život s vědomím, že jednou budou muset o svého sourozence (znovu) pečovat.

Dokument divákům nabízí velkou míru autentičnosti. Za vznikem takto intimní zpovědi dospívající dívky stojí i blízký vztah mezi protagonistkou a režisérkou. Atmosféru také dokreslují prostřihy s videonahrávkami z dětství obou sester. Výborná je také práce s hudbou a zvukovými nahrávkami Rózy, která díky své bezprostřednosti a nevšednímu vnímání okolí často udeří svými promluvami pomyslný hřebíček na hlavičku.

Ať už jste tedy rodiči nebo prvními či druhými sourozenci, anebo se vás toto téma dotýká jen zprostředkovaně, tento snímek vám může nabídnout zajímavé perspektivy i podněty k zamyšlení nad vlastními, nejen rodinnými, vztahy.

Ta druhá. Režie: Marie-Magdalena Kochová, Česko/Slovensko, 2024, 87 minut.

ZÁLOŽKA / Marie Schindler

Komplikovaní, ale pravdiví mileniálové

Sally Rooney, autorka knih *Konverzace s přáteli* (2019), *Normální lidé* (2020) nebo *Kdepak jsi, krásný světě* (2022), vydala loni na podzim své čtvrté dílo — *Intermezzo* (2024). Hlavními postavami jsou tentokrát bratři. Peter je úspěšný právník, je mu lehce přes třicet, působí suverénně, má byt, peníze, přátele. Vedle toho Ivan, dvacátník, je sice nadprůměrně talentovaný šachista, působí však nejistě a celý život prožil jako outsider. Odlišná povaha, ale i rány osudu způsobily, že se bratři odcizili. Dohromady je svede až smrt otce.

Co všechno jsou schopni unést pod tíhou truchlení? Peter milostný vztah se dvěma ženami — osudovou láskou Sylvii, jejichž vztah má ale rozměr nevyhnutelné platoničnosti, a mladičkou Naomi, která se od něj nechá nepokrytě vydržovat. „Přežít“ mu pomáhají alkohol a prášky. Ivan zase problémy s bydlením, penězi, nebo tím, že po smrti otce propadá i v jediné oblasti, v níž dosud vynikal — v šachách. A když se nečekaně zamiluje do výrazně starší ženy, i pocit viny, že se tak krátce po smrti otce dokáže cítit šťastný.

Právě vztah mladého muže se starší ženou je neotřelým motivem knihy. Rooney ho dává do kontrastu se stejnou, avšak společensky lépe přijímanou situací, kdy tím starším v páru je muž. Vztahy jsou obecně autorčinou doménou: dokáže vystihnout jejich křehkost, s otevřeností a citem pro opravdovost se věnuje i popisu milostných scén.

Irská spisovatelka je nejen díky tomu považovaná za hlas dnešních mileniálů. Svět vidí komplikovaně, nad událostmi hluboce, a někdy až příliš přemýšlejí. Souvislosti, které její postavy vnímají, leckdy jdou až na hranu absurdnosti, což je někdy otravné, častěji ale překvapivě odhalující a pravdivé.

Vedle vztahů a sexu otevírá Rooney i v beletrii (a většinou nové společnosti) dosud marginalizovaná témata — společenskou a genderovou nerovnost, ochranu přírody nebo duševní zdraví. Ve své poslední knize provádí čtenářstvo zákulisím toho, čím si prochází člověk, který truchlí. Ať už nad ztrátou blízké osoby, nespravedlností osudu, nebo klimatickou krizí. Byť je život odpovědný k přírodě spíš leitmotivem než tématem knihy, pozornému čtenáři neujde, že se prolíná celým příběhem i napříč předchozími knihami Rooney, a tak se stal jejím neodepsatelným rukopisem.

Foto: archiv MJL

KAROLÍNA KUPKOVÁ

Zdánlivě obyčejná *Chůze*

Jako objevovat Ameriku. Tak jsem si připadala při čtení tenké knížečky *Chůze* od americké marketérky Libby DeLana. Předpokládala jsem, že jako člověku, který je zvyklý chodit na procházky dvakrát denně, mi kniha přesně na toto téma už nemůže nic dát. Nakonec jsem se ale pletla.

Autorčina slova „Nestalo se mi, že bych se po procházce necítila lépe.“ mě od té doby svým způsobem provázejí každým dnem. Zároveň vystihují i základní poselství knížky, v níž DeLana popisuje, jak jí změnilo život každodenní chození. Pokud už takzvaní „chodiči“ jste, může se vám zdát něco takového jako úplná banalita. *Chůzi* ale napsala žena, která za posledních třináct let každé ráno vstala a vyrazila se projít, přičemž průměrně takto ujde třináct až šestnáct kilometrů.

Filosofie nad praktičnem

DeLana svou knižní prvotinu pojímá z části jako sdílení chodící filosofie a jako praktický návod. Knížka proto obsahuje barevné fotografie z autorčiných vycházek, citáty o chůzi od různých autorů nebo zápisky z jejího vlastního deníku. Zároveň v ní najdeme seznam věcí, které je dobré si při výpravě ven vzít. V něm nechybí třeba ohřívače chodidel či sprej proti psům, tipy na to, jak s chůzí začít a zařadit ji do každodenního života, a výpis otázek, jež DeLaně lidé nejčastěji ohledně jejích vycházek kladou.

Ony praktické tipy mi osobně přišly až úsměvné, respektive v nich dle mého názoru nezaznívá nic nového — to, že

chůze zlepšuje krevní oběh a že když je to možné, tak máme místo výtahu zvolit schody, asi někdy slyšel každý. Proto mě oslovil hlavně autorčin pohled na chůzi jako takovou a posloužil mi jako hezká připomínka, abych dokázala ocenit tu svou. Zejména v kapitolách *Nohy na zemi, oči upřené k nebi* a *Alchymie smyslu* mluví DeLana o našich přirozených potřebách uzemnit se a propojit s přírodou, jež si lze skrze každodenní procházky hezky uspokojit. Po přečtení *Chůze* se tak záměrně snažím svůj pohyb více vnímat a už se mi nestává, že bych se vrátila z procházky, a vlastně ani pořádně nevěděla, že jsem na ní byla.

Velmi se mi líbil rovněž autorčin nápad pořádat za chůze pracovní schůzky. Jakožto zakladatelka reklamní agentury takto probouzí ve svých zaměstnancích inspiraci a nutí je přemýšlet jinak. Podobných zajímavých myšlenek však v knížce zaznívá více, případní zájemci si nadto mohou pustit také autorčin podcast *The Morning Walk*.

Libby DeLana: *Chůze*. Grada a Alferia, 2024, 128 stran. Kontakt: kajakupkova@seznam.cz.

ROZHOVOR S MICHALEM THOMESEM

Rock for People chce být cirkulární

Festival Rock for People v roce 2022 vystoupal do TOP 10 nejlepších evropských festivalů střední velikosti podle prestižních European Festival Awards. Každým rokem přivádí do hradeckého multifunkčního areálu Parku 360 přes 150 interpretů včetně těch největších světových hvězd, letos v čele s Linkin Park, Slipknot, Sex Pistols, Avenged Sevenfold či Guns N' Roses. Letošní jubilejní 30. ročník přivítá ve dnech 11. až 15. června na 50 tisíc návštěvníků. Festival vznikl v roce 1995 v Českém Brodě, kdy dva kamarádi Michal Thomes a Petr Fořt uspořádali koncert několika kapel v areálu tamního koupaliště. Akce sklídila úspěch a nečekaně ji navštívilo tisíc lidí. Každým rokem se návštěvnost zvyšovala, až se v roce 2007 musel festival z kapacitních důvodů přesunout právě do Hradce Králové. S ředitelem Michalem Thomesem jsme probírali, jak se festival snaží snižovat svou ekologickou stopu.

Kam byste mezi ostatními velkými festivaly v Česku zařadil Rock for People v otázce šetrnosti k životnímu prostředí? Jste v tomto ohledu nejlepší?

Určitě to nebereme jako nějakou soutěž. Nechceme se bít v prsa, že jsme nejlepší, protože podmínky nejsou pro všechny festivaly srovnatelné. Máme poměrně velkou výhodu v tom, že disponujeme vlastním areálem, který celoročně spravujeme, což nám umožňuje dělat hlubší řešení v udržitelnosti a můžeme jít dál než pořadatelé, kteří jsou v pronájmu.

Byly či jsou pro vás v tomto vzorem nějaké festivaly v zahraničí? Pokud ano, v čem?

Snažíme se inspirovat zahraničními festivaly, které pracují s bateriemi na akumulaci energie, což jsou například festivaly Lollapalooza nebo Boom. Využívají i kompostovatelné záchody. V zahraničí určitě obecně existují festivaly, které jsou v některých oblastech dál než my, a jiné se naopak mohou inspirovat třeba u nás.

Beru to tak, že to je o celkovém přístupu šířit osvětu, aby to pořadatelé brali tak, že chtějí akce dělat odpovědně i vůči planetě a že to není jenom o tom udělat koncert pár kapel, zmizet a tyhle věci neřešit. Je to i součástí našeho dlouhodobého přístupu a čím dál tím víc návštěvníků se o tato témata zajímají. Díky tomu, že máme Park 360 ve vlastní správě, můžeme v mnoha věcech jít příkladem, ale nikomu to nevnučujeme. Spíš chceme ukazovat, že to jde i jinak.

Vzpomenete si, jaké environmentálně šetrné opatření jste na festivalu zavedli jako první?

Myslím si, že jsme byli na konci devadesátých let dokonce prvním

festivalem v Česku, který začal vykupovat kelímky. Nejdříve to vůbec nebyly ty vratné, omyvatelné, ale ty klasické kelímky, které se vyhazují. Tenkrát jsme na ně zavedli zálohu, a nebylo to upřímně ani tak z „eko-pohnutek“, ale hlavně kvůli úklidu. První ročníky festivalu Rock for People byly punkovější a po skončení festivalu to bylo jako na smetišti.

Opravdové zelené řešení přichází až s těmi omyvatelnými kelímky. Poté, co jsme dostali do správy areál Park 360, tedy někdy po skončení pandemie covidu, jsme se začali rozvíjet i v oblasti experimentování s alternativními energiemi a byli jsme zřejmě úplně prvním festivalem na světě, který využil vodíkový generátor k pohonu hudební stage poháněný zeleným vodíkem. Myslím, že jsme i prvním festivalem, který začal separovat větší množství odpadů. Běžně máte na festivalu modré, žluté a černé koše a my v tuto chvíli separujeme sedmáct druhů odpadů a zároveň jsme již před čtyřmi lety zavedli zálohový systém na PET lahve a nápojové plechovky.

Na Green Deal Summitu v září 2024 jste uvedl, že investujete do solárních panelů. Jakého podílu elektřiny z obnovitelných zdrojů chcete letos dosáhnout?

V rámci zóny, která se jmenuje KB Future Fest, na festivalu už dva roky ukazujeme nové možnosti a nové technologie. Tam pracujeme s něčím, čemu říkáme Solar Stage, což je stage, která využívá energii vyrobenou z fotovoltaických panelů a uloženou do bateriek, ze kterých se pak hraje.

Co se týče obnovitelných zdrojů, které by byly nastálo umístěné, to je stále v řešení, protože i když občas říkáme sousloví „naš areál“, tak on to ve

skutečnosti náš areál není. Jsme na pozemcích někoho jiného, ať je to armáda, nebo město. Není tudíž úplně v naší pravomoci dělat v areálu stálé změny v energetice. Probíhají intenzivní jednání u poradenské firmy, která zpracovává energetickou studii, ze které vychází, že budeme moci v areálu umístit až megawatt výkonu fotovoltaických panelů. Ale určitě to nebude ještě v letošním roce, je to spíš výhled do doufejme blízké budoucnosti.

Na summitu jste také řekl, že do roku 2030 by měl být váš areál Park 360 klimaticky neutrální. Jakými kroky toho chcete dosáhnout?

To je určitě náš cíl. Začíná to tím, že budeme znát naši uhlíkovou stopu, kterou máme v tuto chvíli naměřenou externí firmou. Je potřeba říct, že se soustředíme na Scope 1 a 2 (jedná se o přímé emise skleníkových plynů i nepřímé emise z nakupované elektrické energie, tepla nebo páry, pozn. red.). Budeme tedy neutralizovat uhlíkovou stopu v rámci činností, kterou dělá sám festival.

Největší část bohužel spadá trochu mimo to, co můžeme my ovlivnit, nebo pouze nepřímo, a to je doprava návštěvníků a taky doprava kapel, protože jestli musí přiletět letadlem, nepřiletí jen kvůli nám, ale kvůli celému turné, a tam se to trochu složitě dopočítává. Naše snahy jsou soustředěné právě na energetiku, na nakládání s odpady, na zapojování alternativních řešení, ať už je to vodík nebo soláry. Pak také nepřímo zasahujeme do dopravy, návštěvníky například motivujeme k tomu, aby jezdili hromadnou dopravou, zdarma poskytujeme „kyvadlovku“ z nádraží. Přes České dráhy zajišťujeme různé slevy na vlaky, přidáváme různé spoje, které jezdí jenom

kvůli festivalu. Taky podporujeme car sharing, aby se lidé domlouvali — když už tím autem jet musí —, tak ať je to auto plné, a není to „co auto, to jedna hlava“, což se víceméně daří. Organizujeme i hromadnou cyklojízdu na festival.

Velká změna nastane v budoucnu s výše zmíněnými vlastními obnovitelnými zdroji. Chtěli bychom přes rok vyrobit tolik energie, aby to číslo bylo větší než energie, která se v rámci akcí v Parku 360 spotřebuje.

Nejviditelnějším druhem odpadu na festivalech jsou stále jednorázové kelímky a další druhy nádobí. Vy kromě kelímků a nádobí zálohujete i PET lahve a plechovky. Jaká je míra jejich návratnosti a v čem byste chtěli tento systém zlepšit?

Jednorázové kelímky už nemáme vůbec. Veškeré nápoje, kde to je možné, se prodávají ve vratných kelímcích. Všechno ostatní nádobí musí být kompostovatelné, s certifikací, to je podmínka, kterou mají stánkaři ve smlouvě. Výhoda je, že máme kompostárnu v areálu.

Co se týče návratnosti, zálohované věci se nám buď vrací na místa, kde vrátíme zálohu, nebo je hodně návštěvníků vrací na separační pointy. Když si někdo koupí plechovku a zaplatí tam zálohu, může nám ji vrátit a dostane zálohu zpátky, nebo ji může hodit do koše na plechovky. A když tyto dva zdroje sečteme, tak je návratnost přes 80 %, ale my tam úplně nepoznáme, jestli do toho pytle hodí návštěvníci naše plechovky, nebo to může být i plechovka nebo petka, kterou si přinesli do kempu zvenčí. Ale myslím si, že ta výtěžnost roste během let nahoru a že toho odpadu vyseparujeme velkou většinu.

Areál Parku 360, foto: Richard Klapper

Foto: Archiv Rock for People

Foto: Ondřej Chalupa

Pracujete s uhlíkovými odpustky (anglicky carbon offset), tedy že za vámi vyprodukované emise CO₂ zaplatíte některé ze specializovaných společností, a ta následně peníze využije na dekarbonizační opatření?

Věřím, že je mnoho jiných možností, které před kupováním offsetů rádi upřednostníme. Doposud to bylo, co se týká offsetů, poměrně divoké. Řada firem si totiž místo toho, aby snižovala emise, jednoduše kupuje odpustky. Ty kroky by ale měly být opačné: nejdříve je potřeba snížit vlastní emise, a pak ten zbytek teoreticky offsetovat. Taky je otázka, jakým způsobem offsetovat, protože se nabízí offseting tak, že někdo vysází monokulturní eukalyptovou farmu... Sice tím něco offsetujete, ale zase dopad na biodiverzitu může být dvojnásobný. Několik případů zneužívání offsetování, nebo dokonce naprostého greenwashingu zdokumentoval například deník The Guardian. V offsetování je greenwashing zatím asi největší, proto jsme v tomto ohledu obezřetní.

Zohledňujete environmentální aspekt i při výrobě propagačních či upomínkových předmětů festivalu?

Ano. Při výběru dodavatele textilního merchandise festivalu chceme, aby splňoval všechny certifikáty. Už také nevydáváme festivalové noviny, které vycházely každý festivalový den. Hodně věcí jsme už zkrátka digitalizovali, všechno dáváme do naší mobilní aplikace. Snažíme se, aby lidé využívali tyto cesty. Podíl online marketingu nám tak v čase vyrostl, nyní tvoří 70 % celé propagace festivalů a ty klasické výlepy plakátů jsou úplně minimální.

Proměnil se z vašeho pohledu vztah vystupujících k životnímu prostředí? Řeší oni či jejich managementy ekologické

aspekty, nebo je jim to jedno?

Rád bych věřil tomu, že se to zlepšuje, že mnoho kapel o tom tématu minimálně mluví a deklaruje, že jim na tom záleží. My úplně tak nevidíme, jak moc do hloubky jdou. Tyto věci spadají pod označení *green touring*, kdy kapely chtějí při cestování minimalizovat environmentální dopady. Napíšíou třeba nám jako pořadatelům určité požadavky, a pokud to jde, snažíme se je nahrazovat lokálními surovinami. Například když chtějí mexické pivo, které by sem jelo přes půlku světa, a my jsme přitom pivní velmoc, ptáme se, jestli nechtějí radši ochutnat naše pivo. Kapely na to většinou slyší a přistupují k tomu určitě jinak než dřív. Věřím, že to bude v tomto ohledu čím dál tím lepší, protože téma *green touringu* je silné a čím dál víc kapel se k němu hlásí.

Snažíte se také o to, aby byla jejich cesta na festival co nejekologičtější, nebo je to čistě na jejich managementu?

Letadla zatím nemají moc alternativ. Vnímáme, že se s tímto potýkají skoro všechny velké i menší festivaly. Je to velké téma, které zatím nemá sto procentní řešení. Nyní je to většinou tak, že kapela, která letí z Ameriky na turné, si pronajme většinu věcí pro show na kontinentu, kde se daná tour odehrává. Mnohdy to bude mít samozřejmě i ekonomické souvislosti, ale minimálně v uvozovkách ta lokálnost zdrojů začíná čím dál víc rezonovat. Naším partnerem čisté mobility je pak Toyota, která nám poskytuje vozový park složený z elektromobilů a vodíkových aut. Ty kapely vozí z letiště a do areálu. Rozšiřujeme i flotilu dodávek o elektrododávky, které si pronajímáme na dopravu kapel.

Jakou zpětnou vazbu na vaše environmentální opatření zaznamenáváte od vašeho publika? Nestěžuje si někdo například na absenci palmového oleje nebo jiných komodit rizikových pro odlesňování, které na stáncích nenabízíte?

My jsme v tomto docela přísní. Určitě je mnoho festivalů, které jsou třeba čistě vegetariánské nebo veganské, ale na velké akci, jako je Rock for People, to úplně nejde. Snažíme se o to, aby byl náš přístup pro návštěvníka příjemný. Takže to, že čím dál tím víc návštěvníků žádá veganské a vegetariánské varianty občerstvení, je nejspíš součástí edukace, že hovězí dělá největší uhlíkovou stopu. Z hlediska pravidel pro stánkaře například u nás nemůže avokádo pocházet z Brazílie, ale musí být z Izraele nebo ze Španělska. A když nám ten původ nedoloží, tak to zakazujeme. Stejně tak třeba ryby nebo mořské plody musí být z certifikovaných chovů.

Co se týče palmového oleje, ten je u nás vyloženě zakázaný. Máme zakázané plastové pytlíky na čaje nebo plastové majonézy a mlíčka. Plus i stánkaři mají povinnost třídit a my jim za to děláme servis. Každý den stánky obsluhujeme: vyvážíme odpad, včetně gastro odpadů, bio odpadu a oleje, a dá se domluvit i na nějakých jiných činnostech.

Brání vám při ekologizaci festivalu některé smluvní závazky vůči dalším zainteresovaným stranám? A pomáhá naopak vaše snaha o ekologizaci koncertů při jednání s potenciálními partnery akce?

Areál je z části v gesci města, se kterým máme velmi dobrou spolupráci a které nás v udržitelných aktivitách a přístupu podporuje. S městem i krajem také řešíme vybudování cyklostezek a význam areálu víceméně roste.

Ke sponzorům bych řekl, že se jejich přístup dosti mění, protože různé CSR linky (společenská odpovědnost firem, pozn. red.) má hodně firem jako své téma. Například náš generální partner, Komerční banka, má jako jejich ústřední téma udržitelnost, takže třeba zmiňovaný KB Future Fest děláme ve spolupráci s nimi. I oni se rádi zapojují do ukázek toho, jak by mohl vypadat někdy v budoucnu festival, který bude na alternativních energetických zdrojích, který bude mít většinu stánků veganských, vegetariánských, kde se bude separovat ještě větší množství odpadu, a tak dále.

Uvádíte, že při zavádění udržitelnějších řešení je problémem jejich cena. Jakou část letošního festivalového rozpočtu na tato opatření věnujete?

No, my to určitě nemáme jako speciální položku v rozpočtu, kterou bychom nazvali „zelená řešení“. Máme spíš určitý mindset. Vybíráme ta řešení, která nám zapadají do zeleného konceptu. Někdy v roce 2012 jsme možná měli před sebou nabídky na úklid areálu klasickým způsobem a pak nějaké zelenější řešení a vzpomínám si, že to zelené řešení bylo cenově asi dvojnásobné. Vybíráme obecně ta řešení, která zapadají do cirkulární ekonomiky, a věříme, že až se vytvoří například struktura vodíkových stanic a dobíječek a cenově to půjde dolů, budeme ve stádiu, kdy to můžeme aplikovat.

Zajímavá věc, na kterou narážíme, je, že ne u všech těch řešení jsme schopni říct, co je vlastně lepší. Dlouho jsme například promýšleli, v čem by se mělo prodávat jídlo, jaký typ obalů je nejlepší, nejekologičtější, a málokterá česká firma nebo dodavatel je schopný k tomu dodat relevantní data. Celá řada řešení má nálepku

Solar Stage na festivalu Rock for People, foto: Rostislav Málek

zelená, ale málokdo poskytne úplnou garanci. Pak je to spíš na nás.

Co je podle vás potřeba systémově zlepšit, aby byly festivaly v České republice environmentálně udržitelnější?

Řekl bych, že je to hodně o edukaci, ukazování možných cest a vzájemné inspiraci. Aby návštěvníci možná i sami zhodnotili festivaly podle udržitelného přístupu, aby to možná rozhodovalo i o výběru akce, na kterou půjdou. Já to beru tak, že cesta bude ještě poměrně dlouhá, my jsme se na ni vydali, snažíme se taky sami inspirovat i někde jinde a budu věřit, že se do toho systému bude čím dál tím víc festivalů zapojovat.

Čekáme také především na okolní svět, který je daleko pomalejší, než jsme si mysleli. V oblasti udržitelnosti ty skutečné velké věci sami nedokážeme. Některé zákony, které měly platit, se v čase posouvají, a to nám práci komplikuje. Již před třemi lety jsme například chtěli zakládat energetické

družstvo fanoušku RFP, ale transpozice evropské legislativy, která to umožnila, měla několikaletý skluz. Stále čekáme na to, až vstoupí v platnost Nařízení o odlesňování, které má zaručit, že komodity jako káva, kakao, ale i palmový olej nebudou pocházet z odlesněných pralesů, a my to nebudeme muset sami kontrolovat a omezovat. Marně čekáme i na zálohový systém pro PET a hliník, který ovšem asi opět nebude schválen. A takto lze pokračovat. Zkrátka jedna věc je o udržitelnosti a dekarbonizaci mluvit, druhá ji skutečně systémově podporovat.

Připravil Štěpán Lang.

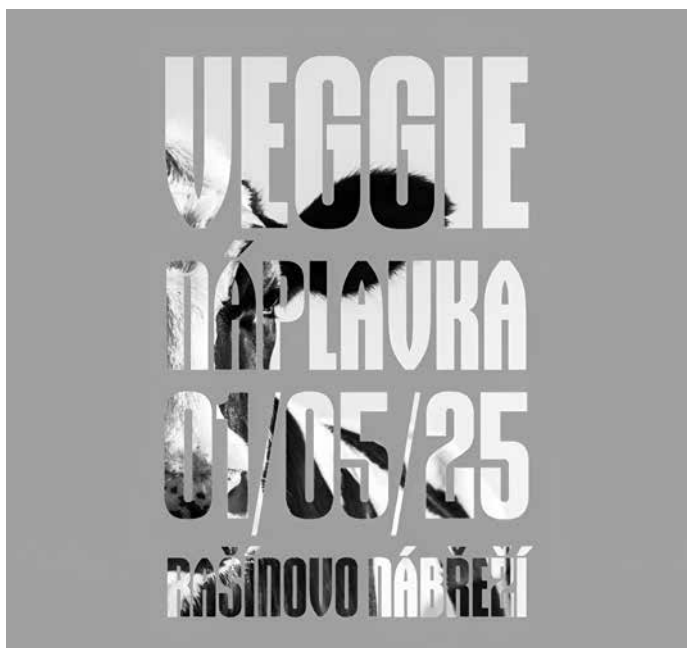
Kontakt: stepan.lang01@upol.cz.

Článek vznikl díky spolupráci s nadací Heinrich Böll Stiftung.

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
PRAGUE

Na této dvoustraně naleznete tradiční přehled přednášek, workshopů, festivalů, exkurzí a dalších akcí, které byste si měli poznačit do svého diáře či online kalendáře. Neopomínáme aktuální výzvy, kampaně a petice související s životním prostředím a lidskými právy.

Akce

- 1. 5. **Veggie Náplavka.** Rašínovo nábreží, Praha. Novinky z rostlinné stravy na jednom místě, ale i představení azylů a projektů, které se starají o zvířata zachráněná před chov a jatky. Více na veggienaplavka.cz.
- Do 4. 5. **Dny pro přírodu a krajinu Hnutí Brontosaurus.** Celá ČR. Setkávání komunit, rozvoj dobrovolnické činnosti v regionech, smysluplná práce pro přírodu. Seznam akcí a možností zapojení se na akce.brontosaurus.cz.

Foto: Jana K. Kudrnová.

- 8. 5. **Ornitologická procházka a Ptačí hraní.** Holásecká jezera, Brno, 7:30—12:45. Ráno pozorování a odchyt ptáků a poslech ptačích hlasů, dopoledne pak pro dvě skupinky s mladšími účastníky od 4 let. Organizuje Lipka, registrace na jednotlivé části na lipka.cz.

- 10. 5. **Vítání ptačího zpěvu.** Toulcův dvůr, Praha, 7:30—10:00. Ranní setkání s ukázkou kroužkování ptáků, povídání s ornitology a ptačí zpěv. Registrace na toulcuvdvur.cz.

- 17. 5. **Kurz péče o zdraví ovocných stromů.** Praha, 9:00—16:30. Jak ekologicky ochránit strom proti škůdcům a chorobám prozradí ovocnář a entomolog Jan Budka. Teoretická i praktická část přímo v ovocném sadu s ukázkami přezimujících škůdců. Více na na-ovoce.cz.

- 22.—25. 5. **Respekt k porodu.** Holešovická tržnice, Praha. Rodinný festival, který přinese každý den pět přednášek a workshopů na témata rodičovství, šestinedělí a kojení, těhotenství a porod, partnerství a sebepéče. V celém areálu a během programu je možné mít s sebou děti. Do konce dubna vstupenky za zvýhodněnou cenu. Více na respektkporodu.cz.
- 30. 5. — 1. 6. **BRAK festival.** Františkánské náměstí, Bratislava. Prodejní výstavě knih předchází 29. 5. konference o zákulisí jejich vydávání. Více na brakfestival.sk.
- 2.—8. 6. **Týden pro klima.** Celá ČR. Navštiv akci nebo uspořádej vlastní. Seznam na tydenproklima.cz.

- 7.—8. 6. **Víkend otevřených zahrad.** Celá ČR. Navštivte svou oblíbenou zahradu či park. Více postupně na vikendotevrenychzahrad.cz.
- 13.—15. 6. **Divine festival.** Hořice v Podkrkonoší. Vědomé setkání, které spojuje přírodu, spiritualitu, ekologii a komunitní život; vše od přednášek o ekologii a seberozvoji přes rituály a sdílení domorodých tradic až po workshopy věnované pohybu a vědomému bytí. Více na divinefestival.cz.
- 14.—15. 6. **12. Anarchistický festival knihy.** Žizkostel, Praha. Místo pro setkání, seznámení a navázání spolupráce včetně prodejní prezentace knih a literatury. Vstupné dobrovolné. Více na anarchistbookfair.cz.

Knížní lázně v roce 2021, foto: autor Klára Khine.

- 19.—22. 6. **Knížní lázně.** Mariánské lázně. Setkání menších nakladatelů, besedy a autorská čtení na kolonádě. Více na kniznilazne.cz.
- 20.—22. 6. **Ven dovnitř.** Kaprálov mlýn u Brna. Festival přírodních terapií, jehož třetí ročník nese podtitul *Cesta k celistvosti v dynamické době*. Síťování ekoterapeutické komunity, prohlubování znalostí v oboru a sdílení metodik, které lze využívat v praxi, neuspěchané spojení s přírodou a prožití různých ekoterapeutických přístupů na vlastní kůži. Více na vendovnitř.cz.
- 5. 7. — 23. 8. **Týdny pro krajinu.** Celá ČR. I letos se můžete v letních měsících vydat na některý z Týdnů pro krajinu. Př pracovních vzdělávacích turnusů na nových i tradičních lokalitách, registrace spuštěny v polovině května. Sledujte sociální síť Hnutí DUHA a web tydnyprokrajinu.hnutiduha.cz.
- 25. 7. — 31. 8. **Exkurze do divočiny 2025.** Celá ČR. Pod vedením zkušených průvodců se podíváte do cenných divokých lesů v různých koutech České republiky: do Národního parku České Švýcarsko, který se vyrovnává s následky velkého požáru, do rezervace Jizerskohorské bučiny, první české přírodní památky UNESCO, nebo do křivoklátských hvozďů, kde má brzy vzniknout nový národní park. A tradičně do divokých horských smrčín Šumavy a sousedního Bavorského

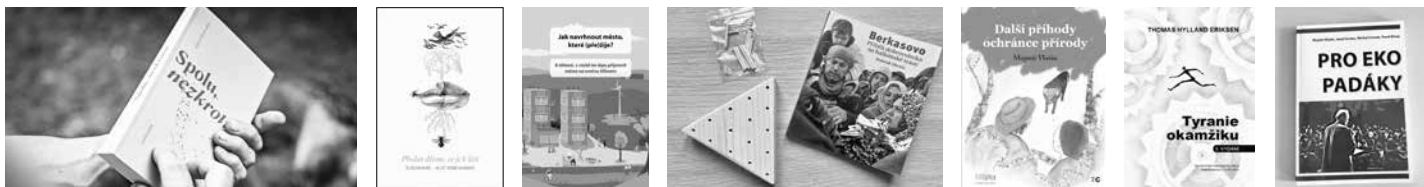
lesa: na Šumavské pláň k rašeliništím, na majestátní vrcholy Luzný, Velký Roklan nebo Plechý či k tajemným horským jezerům (Plešnému nebo Roklanskému). Přihlášky a více informací včetně termínů na hnutiduha.cz/exkurze.

Petice a kampaně

- **Ropovod Družba stojí. Ale jen dočasně.** Od 4. března do ČR neteče ruská ropa. Každý týden, kdy k nám ruská ropa neproudí, znamená více než 400 milionů Kč, které nezaplatíme do ruského rozpočtu. Bohužel ale není nijak zaručeno, že se nejedná jen o přechodný výpadek a že dodávky nebudou obnoveny. Může se tak například stát, že budou dodávky ropy obnoveny za další vlády, tedy vlády, která pravděpodobně vůbec nebude ochotna výjimku rušit. Jediným spolehlivým způsobem, jak ukončit dovozy ruské ropy natrvalo, a přestat tak financovat agresivní a vůči nám nepřátelský režim, je ukončení české výjimky z evropských sankcí. Ta nevyprší sama od sebe, musí být aktivně zrušena. Více na nesehnuti.cz/konecruskeropy.
- **Stop olověnému střelivu.** Každý rok je do životního prostředí Evropy vypuštěno 44 tisíc tun olověné munice a rybářských olůvek. Toto zdánlivě neviditelné znečištění otravuje volně žijící zvířata, ohrožuje lidské zdraví, kontaminuje naši vodu a půdu a ohrožuje domácí i hospodářská zvířata. V Evropě olovo otráví odhadem milion ptáků ročně. Vysoká dávka vede rovnou k jejich úhynu. Pokud se jedinci dostane do těla malé množství, zvíře nemůže trávit potravu, nepracuje mu dobře srdce, olovo ochromuje jeho nervovou soustavu, narušuje mu rozmnožování. Petici vyzyvající vedení EU, aby konečně zastavilo otravy olovem, můžete podepsat na birdlife.cz.
- **EU zakázala škodlivé chemikálie v obalech na potraviny.** Evropská unie zakázala používání Bisfenolu A (BPA) v materiálech, které přicházejí do kontaktu s potravinami. Tato škodlivá látka narušující hormonální rovnováhu a spojovaná s vážnými nemocemi, jako je cukrovka či rakovina, tak brzy zmizí z našich jídelních stolů. Firmy mají nyní rok a půl na to, aby BPA přestaly používat. Pokud vás zajímá, jak moc jste vystaveni rizikovým látkám ve vaší domácnosti, vyplňte si aplikaci ChekED, díky níž během několika minut obdržíte personalizované výsledky a doporučení přizpůsobená vaší domácnosti, životnímu stylu a každodenním návykům. Více na arnika.org.

Připravila Simona Horká.

Své tipy pište na adresu simona.horka@hnutiduha.cz.

Předplatte si ročník Sedmé generace

... a vyberte si mezi nově naskladněnou knihou rozhovorů *Předat dětem, co je k žití*, knihou esejí *Spolu, nezkrtní*, knihami *Berkasovo*, *Různá vyprávění o jedné společnosti*, *Tyranie okamžiku* a *Nedomyšlená společnost*, sborníkem her **PRO EKO PADÁKY** nebo ... knihou povídek od Mojžíře Vlašína *Další příběhy ochránce přírody*, publikacemi *Jak navrhnout město, které (pře)žije* nebo *Evropským atlasem mobility*, ekologickou taškou a dřevěnou hrou od ČSOP.

- k předplatnému získáte přístup do e-archivu 7.G
- můžete odebírat výhradně elektronickou verzi časopisu za 360 Kč/rok
- předplatné nabízíme i na Slovensko
- jste-li studenti či důchodci, obdržíte slevu
- darujte předplatné Sedmé generace i svým blízkým

Více informací na webu www.sedmagenerace.cz/obchod

Pro vaše PC, čtečky, tablety a mobily jsou e-čísla 7.G ke koupi na stránkách digiport.cz a martinus.sk.

Kde si můžete koupit Sedmou generaci: **BRNO:** Hnutí DUHA, Cejl 35 • Knihkupectví Cesta, Rašínova 5 • Knihy Kanzelsberger, Masarykova 6 • Literární čajovna Skleněná louka, Kounicova 23 • Tři Ocásci, tř. Kpt. Jaroše 18; **BOSKOVICE:** Zdravá výživa Na Cestě, Jiráskova 8; **ČELÁKOVICE:** Přines, Masarykova 224; **DOBŘICHOV:** Pendula, 5. května 44; **FRENŠTÁT POD RADHOŠTĚM:** Kredenc — bez obalu, Horní 60; **FRÝDEK-MÍSTEK:** Bez obalu, Radniční 1245 • Knihkupectví KAPITOLA, Hlavní třída 107; **KOLÍN:** Statek na rynku, Pašinka 153; **KUNŠTÁT:** Špajz plný dobrot, Sychotín 106; **LYSÁ NAD LABEM:** Bezobalový obchod ZRNKA, Masarykova 583; **Nové Strašecí:** Pět švestek — bezobalový obchod, Československé Armády 179; **OCHOZ U BRNA:** Kaprálův mlýn, Ochoz u Brna 235; **OLOMOUČ:** Pivní ráj, Komenského 897/10; **OSTRAVA:** Bezobalu, Tyršova 20; **PÍSEK:** Spolek Bezoví, Drlíčov 150/14; **PLZEŇ:** BIOLOGICO, nám. Gen. Píky 4 • Obchůdek Naděje, Prokopova 27 • Univerzitní kavárna Družba, Sedláčkova 19; **PRAHA:** ACADEMIA, Národní třída 7, Na Florenci 3, Václavské náměstí 34 • Obživa, Za Poříčskou branou 7 • Bio domov, Střelná 22 • Obchod Fair & Bio, Sokolovská 29 • KOS, Ke Smíchovu 112/80 • Roleta2, Radhošská 2016/11, Praha 3 Žižkov • Roleta39 (e-shop), Řehořova 33/39, Praha 3 Žižkov; **TÁBOR:** Kavárna a knihkupectví Jednota, Kostnická 158/1; **VLAŠIM:** Bez obalu Vlašim, Kollárova 1799; **KOŠICE:** Artforum, Mlynská 4; **TRENČÍN:** EKO-BIO-FAIR obchod Malý princ, Mierové námestie 29; **E-SHOP:** Textile Mountain — textilemountain.com • zhruba sto prodejen v síti Mediaprint & Kapa, viz www.sedmagenerace.cz/prodejni-mista.

7.G

Sedmá generace
společensko-ekologický časopis

Název časopisu, který do roku 1997 vycházel jako *Poslední generace*, je symbolický. Inspirováni Velkým zákonem Irokézů jsme přesvědčeni o tom, že chceme-li jako lidstvo žít na této planetě ve spokojenosti a míru, musí naše jednání zohledňovat také potřeby našich potomků. A to i těch, kteří přijdou sedm generací po nás.

Kontakt / Hnutí DUHA — Sedmá generace
Údolní 33, 602 00 Brno
telefon: 731 934 872
e-mail: sgenerace@hnutiduha.cz
www.sedmagenerace.cz

Vydává: Hnutí DUHA — Sedmá generace, Údolní 33, 602 00 Brno. **Redakce:** Vít Kouřil (šéfredaktor), Dominika Grohmann, Štěpán Jindra, Simona Horká, Marie Schindler, Žaneta Jansa Gregorová, Adéla Fischerová, Kristýna Čermáková, Karolína Kupková, Mariana Arkai, Zuzana Mukumayi Filipová, Adriána Henčeková, Alena Kohoutová (redaktoři a redaktorky). **Redakční rada:** Naděa Johanišová, Luba Lacinová, Kateřina Rezková, Mojmír Vlašín, Josefa Volfová, Jaromír Bláha, Klára Kubíčková. **Sazba:** Jana K. Kudrnová. **Jazykové úpravy:** Aneta Štěpánková. **Inzerce a předplatné:** Jana Švaříčková (sgenerace@hnutiduha.cz).
Tisk: Tiskárna Point, Brno. Distribuce: KONGRES-TAKT. **Předplatné na rok 2025 (6 čísel):** 540 Kč (ČR) / 27 eur (SR). Studenti a důchodci: 510 Kč (ČR) / 26 eur (SR). **E-předplatné na jeden rok:** 360 Kč (ČR) / 15 eur (SR). Studenti a důchodci: 330 Kč (ČR) / 14 eur (SR). Číslo účtu: 2000360662/2010, FIO banka. **Uzávěrka tohoto čísla:** 10. 4. 2025. 7.G 3/2025 vyjde 26. 6. 2025. **Evidováno:** Ministerstvo kultury ČR, reg. č. MK ČR E 6578, ISSN 1212–0499 (Print), ISSN 1805–8566 (Online). Foto na obálce: Nadine Primeau. **Toto číslo vyšlo díky finanční podpoře individuálních dárců, Heinrich Böll Stiftung Praha, Magistrátu města Brna, Magistrátu hlavního města Prahy a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.** Časopis nemusí vyjadřovat jejich stanoviska.

MS
MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

B | R | N | O

Knižní lázne

Festival malých knižních nakladatelů, knihkupců a čtenářů

Knižní trh Koncerty Kulturní program Autorská čtení Program pro děti Tvořivé dílny Mediální kultura

Radka Denemarková Kateřina Tučková a další

19–22. 6. 2025
Mariánské
Lázne

Permakultura (CS)

Kurzy
permakulturního
designu

Inspirace
z domova
i ze světa

Kalendář
akcí

Obchod
s literaturou

www.permakulturacs.cz
obchod.permakulturacs.cz

Ven Dovnitř III festival přírodních terapií

tentokrát na téma
„Cesta k celistvosti v dynamické době“

- ~ 3 dny plné metodik i ekoterapie v praxi
- ~ ochutnávky směrů a spojení s přírodou na vlastní kůži
- ~ workshopy, přednášky, open space dílny
- ~ síťování komunity a slunovrat

pro terapeutu*ky, pomáhající profese, učitele*ky
a lektory*ky, studentstvo i veřejnost

Kaprálův mlýn u Brna, 20.–22. června 2025

porádá Klidem - institut pro ekoterapii z.ú.
vstupenky: www.vendovnitř.cz
kontakt: info@klidem.com

PSYCHOLOGIE

Pestré a zelené jídelny? — NESEHNUTÍ a desítky dalších organizací se aktivně zapojily do připomínkového řízení a nyní mobilizují veřejnost, aby se postavila za pestřejší a zdravější školní jídelny a napsala ministrowi Bekovi. „Žda je tam ochota naslouchat našim připomínkám se teprve dozvíme na základě jejich vypořádání“, shrnuje Kristýna Cábová. Pestré jídelny se i nadále snaží prosadit své návrhy a upozorňují, že bez legislativního tlaku se školní jídelny dopředu neposunou. Pokračovat budou v advokátní práci, komunikaci s ministerstvy a školami. Od září se navíc plánují více zaměřit na střední školy. Otázkou tak nyní zůstává, zda se téma dokáže vymanit ze zajetí předsudků, populistických tlaků politiků a potravinářské lobbý. Jedno je však jisté — boj za pestřejší jídelny ještě zdaleka nekončí. (Kristýna Kousálková: *Konečně využít šance pro pestřejší jídelny?*)